

PETER VEDELS BERETNING OM DANMARKS UDENRIGSPOLITIK FRA SOMMEREN 1862 TIL FORAARET 1863.

Ved V. Sjøqvist.

Indledning.

Den 26. juli 1858 blev den kun 34-aarige juridiske professor ved Københavns universitet Peter August Frederik Stoud Vedel (1823—1911) udnævnt til gehejmelegationsraad og chef for udenrigsministeriets 1. departement fra 1. oktober at regne.

Bag denne udnævnelse, der vakte stor uvilje blandt ministeriets konservative embedsmænd, laa et ønske fra Halls og Kriegers side om at faa anbragt en dygtig og paalidelig embedsmænd i en af udenrigsministeriets nøglestillinger. Thi de havde brug for en mand, de kunne stole paa nu, da helstaten i realiteten var opgivet og et forsøg skulle gøres paa at gennemføre ejderpolitikken. Peter Vedel tilhørte ganske vist ikke fuldt ud den national-liberale kreds. Han sympatiserede ikke med skandinavismen, og endnu i januar 1858 betegnede han sig som en tilhænger af helstaten. Dette skulle dog ikke tages alt for bogstaveligt, hvad fremtiden viste. Men kulturelt og socialt følte han sig fuldstændig knyttet til det regerende parti og dets ledende mænd.

Det viste sig da ogsaa hurtigt, at han ganske opfyldte de forventninger, man havde stillet til ham. Den modstand, han mødte i ministeriet, overvandt han snart, og takket være sin intelligens, flid og faste karakter lykkedes det ham lidt efter lidt at skabe sig en enestaaende stilling, der kun ved en enkelt lejlighed var alvorlig truet. Da hans arge modstander baron Carl Frederik Blixen-Finecke i begyndelsen af december 1859 blev udenrigsminister i det kortvarige Rottwitt'ske ministerium, ville Blixen-Finecke have ham skubbet ud, og det var sikkert ogsaa lykkedes, hvis ikke Rottwitts død i februar 1860 atter havde bragt Hall i spidsen for et nyt national-liberalt ministerium. Nu styrkede Blixens fald i stedet Vedels position. Da chefen for udenrigsministeriets 2. departement J. Quaade i foråret 1860 blev udnævnt til gesandt, overtog Vedel ogsaa dette departement og dermed ledelsen af alle de politiske og administrative sager. I 1862 blev han officielt udnævnt til udenrigsministeriets eneste departementschef, og i april 1864 blev han direktør for det samlede ministerium, en stilling han beholdt til sin afgang den 1. september 1899.

Trykt med understøttelse fra Den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse.

Da Vedel i oktober 1858 traadte ind i ministeriet, var Danmarks nye udenrigspolitik allerede fastlagt i store linjer, idet Hall ved statsraads-mødet den 7. juli 1858 havde faaet kongens sanktion til at opfylde det tyske forbunds krav om ophævelse af fællesforfatningen af 2. oktober 1855 for Holstens og Lauenburgs vedkommende. Officielt bekendte man sig ganske vist stadig til helstaten og forsikrede, at man ville arbejde paa at skabe en ny fællesforfatning, men kun faa var i tvivl om, at det nu gik mod en ny ejderpolitik. I de følgende 5 aar blev dette stadig mere klart, og under den langstrakte notestrid med de tyske og europæiske magter viste Vedel et sandt mesterskab, naar det gjaldt om at formulere Danmarks svar. Det er derimod mere tvivlsomt, om hans realpolitiske indsigt var særlig fremragende, thi som næsten alle sine samtidige an-saa han den eneste forsvarlige løsning af problemet, nemlig Slesvigs deling, for en politisk kimære, der af al magt maatte bekæmpes.

Striden om hertugdømmerne, »den store prokuratorstrid«, som den ganske træffende er blevet kaldt, er jo en af de mere indviklede, historien kender. Selv for de mænd, der tog aktiv del i striden, kunne det være vanskeligt nok at holde rede paa alle de spegede traade. Dette er formentlig den afgørende aarsag til, at Vedel tog sig for at nedskrive en detailleret fremstilling af udviklingen fra efteraaret 1858, da han tiltraadte sin stilling i udenrigsministeriet.

Denne beretning omfatter ikke mindre end 450 tætskrevne, halve foliosider med noter og delvis bevarede bilag. Den falder naturligt i to hovedafsnit, der atter deles i mindre underafsnit, hvoraf kun de enkelte læg paa 8—16 sider er pagineret. Det første afsnit, der er skrevet paa blaat folio undtagen et enkelt blad paa hvidt, ialt 264 sider, gaar fra november 1858 til midten af april 1863. Det andet, der omfatter 186 sider skrevet paa hvidt folio, gaar fra 1. januar 1863 til Londonkonferencens aabning i slutningen af april 1864. Hele beretningen, der formentlig har været beregnet til Vedels eget brug, har beroet i familien indtil datteren frk. Annette Vedels død i maj 1943. I august s. a. overgik den formelt til Peter Vedels privatarkiv, men blev dog først afleveret til rigsarkivet i 1950 efter professor Aage Friis død.

Denne fremstilling omtaler Friis som »P. Vedels egenhændige, adskilligt senere paa Grundlag af tidligere, nu delvis ikke bevarede Optegnelser nedskrevne Beretning om Danmarks Udenrigspolitik 1858—64.« (Aage Friis: Skandinavismens Kulmination, København 1936, side 5 note 1.) Denne vage tidsbestemmelse for nedskrivningen »adskilligt senere« har Friis præciseret til at have fundet sted i Vedels »alderdoms otium« d. v. s. efter 1899. (Nordisk Tidskrift, Stockholm 1943, side 252). Dette er imidlertid kun delvis rigtigt. Afsnittet januar 1863— april 1864 er utvivlsomt nedskrevet i Vedels alderdom. Det fremgaar alene deraf, at han støtter sig til værker som Sybels »Die Begründung des deutschen

Reichs«, der udkom 1889—94, J. Clausen »Skandinavismen« (1900) og »Sønderjydske Aarbøger 1901«. Endvidere kan anføres, at skriften er en spids, let rystende gammelmandsskrift.

Med hensyn til det første hovedafsnit, der er skrevet med en fast, rolig og lidt bred haand og som falder i tre undergrupper: 1) nov. 1858—sommeren 1861 (124 sider), 2) sommeren 1861—sommeren 1862 (75 sider) og 3) sommeren 1862—marts (april) 1863 (65 sider), forholder det sig derimod anderledes. Materialet, Vedel bygger paa, er først og fremmest de utrykte depescher fra danske gesandter, men desuden støtter han sig til og citerer de engelske, svenske og danske aktsamlinger fra aarene 1861—63 nemlig: de engelske blaabøger: »Correspondence Respecting the Affairs of the Duchies of Schleswig and Holstein 1860—1861« og ditto 1861—1863, udsendt henholdsvis i 1861 og februar 1863. Desuden den svenske aktsamling »Diplomatiska handlingar rörande den danska frågan I—II« meddelt Sveriges ständer og Norges storting februar—marts 1863, samt den danske »Fjerde Samling af Actstykker angaaende Hertugdømmerne Holsteens og Lauenborgs Forfatningsforhold« udsendt januar 1862 og ditto 5. samling udsendt april 1863, og endelig 6. samling (hvortil der kun henvises een gang) udsendt i september 1863. Der benyttes intet trykt (eller utrykt) materiale senere end dette tidspunkt bortset fra nogle faa tilføjelser i marginen, der senere skal omtales.

Allerede dette synes at antyde, at udarbejdelsen maa have fundet sted engang i aaret 1863, og denne formodning bestyrkes yderligere ved en nærmere analyse af indholdet, især af 3. underafsnit, der gaar fra sommeren 1862. Vedel skriver saaledes om Bismarck: »Ligeoverfor os er imidlertid Bismarck i sit Hierte mere velvillig end de Andre . . . og han ambitionerer ikke dette Land (Holsten) for Preussen idetmindste ikke endnu . . . Ganske kan han imidlertid ikke lade os i Ro, thi Lunkenhed i denne Sag er allerede Forbrydelse nok i Tydskernes Øine . . . Hans Stiling er endelig for svag til at han kan tage noget Initiativ til at ordne Sagen.« Dette kan Vedel fornuftigvis ikke have skrevet efter december 1863, da begivenhederne maatte have gjort ham klogere. Ogsaa hans omtale af Sveriges — især Manderstrøms — politik viser, at beretningen maa være affattet før 1864.

Der er imidlertid een ting, der tilsyneladende rykker tidspunktet for nedskrivningen frem til foraaaret 1864, og det er de fem henvisninger i marginen i underafsnittet 1862—63 til den engelske blaabog nr. 2 »Correspondence Respecting the Affairs of the Duchies of Holstein, Lauenburg and Schleswig«, der udkom i marts 1864. Ser man nærmere til, viser det sig imidlertid, at disse henvisninger *kun* optræder som supplement til selve beretningen. De depescher, de henviser til, citeres aldrig i teksten i modsætning til det ovenfor omtalte trykte aktmateriale. Den

getidige

Sammenkommet 1862 var som altid opfyldt af Højskole-
 Deogn. Bølgens begav sig i et rummet til London, hvor han
 dogle faldt sammen med A. Højskole og Torricellijalous, men som
 det synes generede sig i sinde sine Sammenkommet som no-
 get under et øjeblik, hvor han agtede at optræde en honorar ei-
 ning og som end med det engelske Kongeriget hans bryllupet
 Jernskibes Hæder. Hans Bølgens var mest. et al som for
 som, og hans Modtagelse foretog det. Fortsættelse af
 Jacobridg, for som som som melde sig, vilde alle med sig
 som. Sin med videnskabelig Ulyst fandt Lord Salomonson
 som en Tidligere, var til en Tid, som Bille efter Bølgens
 Linnæusens færdig bød sit Lilla assé til at modtage
 som. Lord Russell endelig, som det i en Tidende med
 stort Aggert færdig vidvillet sine Angivelser om Dømt
 de Stilling og ved de Stille, som end alle at Ved som de.
 en Julestiftelse, men endstretket sig til at fange
 som om som som som de jøder. Gennem, de som
 vist vilde som Tidende af at give deres Bølgens-
 færd. — Som De som som St. Giovanni Hæder.
 som som meddralle Bølgens (Linnæusens) som det
 færd, der var at give; Dømt, var at betragte en
 ny Julestiftelse som endstretket, og i den Tidende færd
 som lath med Russell, der gængs betragte som de.
 — det følger af sig selv, at de Stille i sine Hæder var
 som som endstretket videnskabelig Tidende som endstretket
 sig til Russell, endstretket som end alle med eet Ved at
 som gæltet sig til St. i den omhandle Tidende.

spinkle skrift, hvormed de er tilføjet, afviger ogsaa fra tekstens. Det er derfor ganske øjensynligt, at de er tilføjet senere. Det samme gælder iøvrigt ogsaa enkelte andre notater i marginen.

Det maa derfor antages, at beretningen, der gaar fra november 1858 til april 1863, er nedskrevet inden udgangen af 1863, formentlig i løbet af sommeren og den første del af efteraaret.

I det efterfølgende gengives nu et enkelt afsnit af Vedels beretning. Det har været naturligt at vælge underafsnit 3, hvori Vedel skildrer de sidste forsøg paa at komme til forstaaelse med udlandet om det slesvigholstenske spørgsmaal, Russells note af 24. september 1862, samt den udenrigspolitiske baggrund for den kongelige kundgørelse af 30. marts 1863.

Beretningen er skrevet i roligt og nøgternt sprog, der harmonerer godt med hans rent refererende skildring af begivenhedernes forløb. Sin egen person og sine egne meninger holder han ganske bevidst uden for, og kun naar talen er om Blixen-Finecke, faar fremstillinegn et drag af lidenskabelig sarkasme. Den forhenværende udenrigsminister fremstilles nærmest som en politisk charlatan, hvilket han trods sine mange fejl ikke var, og hans forbindelse med Bismarck affærdiges med et skuldertræk, skønt der formentlig kan være grund til at tro, at denne kontakt under andre konjunkturer maaske kunne være blevet frugtbringende. Derimod er Vedels skildring af Halls og navnlig Monrads personligheder af betydelig værdi, og hans omtale af begivenhederne i januar—marts 1863 er en af de vigtigste kilder til vor viden om denne periode.

Beretningen ender i april 1863, men denne for en nutidslæser mærkelig bratte afslutning finder sin forklaring deri, at hele fremstillingen utvivlsom er en slags politisk statusopgørelse foretaget i (efter)sommeren 1863, før det store uvejr for alvor brød løs. Paa dette tidspunkt var den udvikling, som martskundgørelsen havde sat i gang, endnu ganske uafklaret, og det maatte derfor føles naturligt at ende beretningen her. Det kunne imidlertid være fristende at føre skildringen noget længere frem ved at benytte dele af det følgende afsnit, der gaar fra januar 1863 til april 1864. Naar dette ikke er sket, skyldes det, at sidstnævnte afsnit — som tidligere omtalt — først er nedskrevet ca. 40 aar senere, og derfor saavel i form som indhold passer meget daarligt til den samtidige beretning.

Det har — med undtagelse af en enkelt, betydningsfuld note — ikke været opgaven at kommentere det her gengivne afsnit; det skal først og fremmest tale for sig selv. Men for at lette forstaaelsen er der givet ganske korte biografiske noter om de personer, hvis data ikke kan antages at være almen kendte. Vedels ortografi er nøje blevet fulgt, ogsaa naar det gælder citater paa fremmede sprog. Hvor det har været muligt, er disse citater blevet sammenholdt med originalteksterne. Det har herved

vist sig, at Vedels gengivelser ikke altid er ordrette, idet han meget ofte benytter forkortelser og sammentrækninger, men da meningen intet steds er ændret, er kun aabenbare stavfejl eller andre distraktionsfejl blevet rettet. Hvor der mangler nødvendige ord, er de blevet føjet til i en parentes. Vedel benytter overordentlig mange forkortelser, men disse er praktisk talt alle blevet opløst, og kun naar der kan være tvivl om meningen, er det tilføjede blevet sat i en parentes.

Det fortjener maaske til slut at fremhæves, at Peter Vedels beretning ikke blot har stor historisk interesse. Den har tillige en egen litterær charme paa grund af den tørre, stilfærdige humor, der krydrer hele fremstillingen.

*Nr. 3. Fremstilling af Begivenhederne fra Sommeren
1862 til Marts 1863.*

Sommeren 1862 var som altid opfyldt af politiske Reiser. Baron Blixen begav sig i Foraaret til London, hvor hans Ophold faldt sammen med A Hages og Tornérhjelm¹), men som det synes generede disse mindre fine Kammerater ham meget under Forhold, hvor han agtede at optræde en homme serieux og som en med det engelske Kongehuus beslægtet Prindsesses Gemal. Hans Rygte var imidlertid ilet forud for ham, og hans Modtagelse svarede dertil. Hertuginde af Cambridge, hos hvem han strax meldte sig, vilde ikke modtage ham. Kun med øiensynlig Ulyst sendte Lord Palmerston ham en Indbydelse til en Soirée, hvortil Bille²) efter Blixens Anmodning havde bedet om Tilladelse til at medtage ham. Lord Russell endelig, hvem Blixen i en Audients med stort Apparat havde udviklet sine Anskuelse om Danmarks Stilling og rette Politik, svarede ikke et Ord paa denne selvtilfredse Tale, men indskrænkede sig til at spørge ham, om han havde set de japanske Gesandter, »da han vist vilde have Interesse af at gjøre deres Bekendtskab.« — Paa Veien hjem kom Blixen giennem Hannover, hvor han meddelte Platen (Udenrigsministeren), at det Eneste, der var at gjøre i Danmark, var at octroyere en ny Fællesforfatning for Monarkiet, og i den Retning havde han talt med Russell, der ganske billigede denne Idee — det følger af sig selv, at da Platen i sin Glæde over denne saa velkomne politiske Fremtoning henvendte sig til Russell, erklærede denne ikke med eet Ord at have yttret sig til Blixen i den omtalte Retning.

Strax efter sin Hiemkomst allerede i Mai begav Blixen sig til Stockholm, hvor han havde meget betegnende Forhandlinger med Kong Carl. Denne var ganske af Blixens Mening at det Hall'ske Ministerium burde fjærnes. Blixen var naturligvis villig til at afløse, men »han vilde ikke gjøre sin egen Indtrædelse til en Betingelse for sin Understøttelse,« derimod maatte han holde paa Balthazar Christensen³). Kong Carl nævnede

da O. Blome⁴⁾ som en passende holsteensk Minister, »og med ham stod jo Hall allerede i Forhandling.« Endvidere antog Kongen Wulff Plessen⁵⁾ for at egne sig godt til at indtræde i Cabinettet, vel som Udenrigsminister eller Conseilspræsident. Blixen og Kongen begyndte nu efter Aftale en Række af Angreb paa Plessen for at bevæge ham. Kongen tilbød ham Conseilspræsidiets og Seraphimerens og Blixen anvendte ufortrødent alle Midler fra sin Side for at overtale Plessen. Denne havde vistnok stor Lyst til at blive Conseilspræsident (stunden har han ogsaa yttret en særlig Forkjærlighed for den slesvigske Portefeuille), men han meente dog, at det for ham gunstige Øieblik ikke var endnu. Han skrev mig derfor ogsaa privat hele Historien til. Hans gientagne Afslag hindrede dog ikke Blixen fra at haabe, at han nok kunde faaes, naar et Cabinet skulde dannes og samme Dag Blixen reiste fra Stockholm skrev han ham endnu engang til. —

Blixen havde strax udspekuleret, at han kunde bruge Kong Carls Confidence om O. Blome til Noget, og han skyndte sig altsaa med at meddele Kong Frederik, at Hall »tillod sig uden hans Samtykke at udsee en holsteensk Minister og endog officielt at nævne dennes Navn til fremmede Hoffer«, og til O. Blome skrev han et Brev, hvori han paa bedste Maade søgte at skille ham fra Hall og bringe ham over paa sin Ministerliste, thi det var rigtigt en Mand for ham. Til »Fædrelandet« havde han strax telegraferet gennem Grimur Thomsen⁶⁾ at O. Blome skulde være Minister for om muligt at forpurre denne Plan ved for tidligt at bringe den ud i Verden. Blome skrev imidlertid til Hall og fortalte ham Blixens Insinuationer og Hall tog til Kongen og forklarede ham, at han rigtigt havde modtaget et Tilbud i sin Tid fra Blome om at ville indtræde, men (at) alt iøvrigt var overdrevet: hvad han havde sagt Hamilton⁷⁾ (thi det var paa en confidentiel Indberetning fra ham at Kong Carl støttede sig), var kun fremkaldt ved en Bemærkning om, at den store Vanskelighed for os var, at vi ikke kunde faae en holsteensk Minister. Ligesom saaledes Blixens Forhaabninger skuffedes henede, saaledes forstyrredes de ogsaa deroppe. I Slutningen af Juni reiste Hamilton hjem. Kongen spurgte ham da, om Blixen kunde danne et Ministerium. Herpaa svarede Hamilton, at han vilde under ordinære Omstændigheder ubetinget svare Nei til dette Spørgsmaal, men nu turde han kun med Sikkerhed benægte et saadant Ministeriums Vitalitet. Derefter gav han en saadan Skildring af Blixens Stilling og Forhold, at den i Forbindelse med de Bestræbelser, som Manderstrøm og Wachtmeister⁸⁾ ikke have sparet for at sætte Blixen i det rette Lys, synes at have bragt Kongen til at forandre sine Forestillinger om hans Betydning.

Allerede fra foregaaende Sommer var det aftalt, at Kong Carl skulde komme hertil. Kong Frederik ansaae det imidlertid for rigtigt at sende en formelig Indbydelse med Blixen, der strax bekjendtgjorde for Alver-

den at han »gik i en overordentlig Mission« til Stockholm og endog var saa venlig at meddele Hall skriftligt, at Hs. Maj. havde Allernaad. behaget at overdrage ham en Sendelse til Kong Carl og tilbød sig at medtage, hvad Hall maatte ønske bragt til Sverrig. Dette gik dog for vidt, at Hall greb en Leilighed til at sige Kongen, at det virkelig ikke gik an at han

Baron Blixen-Finecke ca. 1860.

saaledes sendte en Mand som Blixen i en extraordinær Sendelse uden at Ministeriet vidste af det eller kjendte Øiemedet for en saadan Sendelse. Kongen svarede at det var uden al Consequence og egentlig blot fordi Blixen havde bedet om at turde overbringe et simpelt Brev der ellers vilde være gaaet med Posten. Det var ganske sandt. Det var Blixen som ønskede at give sig lidt Vigtighed, Nogle paastaae, blot at faae det længe attraaede Storkors af Nordstjernen. Andre og vel med mere Rette for at præparere Kong Carl yderligere til hvad han skulde søge at udvirke her hos Kong Frederik. Imidlertid skuffedes i alt Fald dette Haab, thi han modtoges ganske koldt og kun ganske kort, derimod blev han Storkors.

Efter sin Tilbagekomst her indviklede Blixen sig i en flau Historie, idet han engagerede Kong Carl lige overfor vor Konge til at udstrække sit Ophold længere end Meningen fra svensk Side havde været. Aarsagen hertil var navnlig den, at en Børsbanquet saaledes kunde finde Sted for Kongerne. Resultatet var vel, at Kong Carl vel blev nødt til at blive noget længere her, men tillige at Blixen kom i et meget ubehageligt Forhold til den svenske Regering og det herværende Gesandtskab. Han forlod ogsaa Kiøbenhavn før Kong Carl kom, hvadenten det nu var, at han ansaae det for hensigtsmæssigt at lade et muligt Uveir drive over eller hvad der ogsaa er ret sandsynligt, at han endnu knyttede store personlige Forhaabninger til Kongemødet og som sædvanligt vilde give det Hele et imponantere Præg, naar det kunde hedde, at Baron Blixen ved Telegrafan var kaldet ufortøvet til Kiøbenhavn. Dette skeete imidlertid ikke.

D. 17. Juli kom Kong Carl til Fredensborg. Stemningen her var stærkt præpareret i skandinavisk Retning. Studentertoget til Kiøbenhavn i Juni havde som sædvanligt betaget ikke blot Deeltagerne. Imidlertid var dog Iveren noget kølnet ved den øiensynlige Utilbøielighed hos Svenskerne og Nordmændene til at indlade sig paa de politiske Forhandlinger, som man søgte at bringe frem i et Møde paa Børsen, ligesom man ogsaa maatte beklage, at der ikke var synderlig betydelige Folk mellem Gæsterne. Kongen viste sig forresten i et glimrende Lys ved sin Fest paa Fredensborg, hvor Hall udtrykte en temmelig moderat Scandinavisme i en Tale til Studenterne. Lehmann havde skjøndt syg ved Afskeden sagt nogle Ord, der lød som et melancholsk Echo af hvad han i bedre Dage, da han frisk og varm stod midt i Bevægelsen, havde sagt ganske anderledes fyldigt og freidigt.

Mødet mellem Kongerne gik idethele godt af, om end forskellige Omstændigheder fremkaldte Ubehageligheder. Disse havde navnlig deres Grund i 1) Kongens meget fremtrædende Jalousi, da han altid var betaget af Angst for at stilles i Skyggen af Kong Carl eller sine egne Ministre, 2) af Grevindens utrættelige Iver for at accaperere Kong Carl, hvilket forresten medførte store Skuffelser for hende, der igien senere bevirkede en vis Kulde mellem Kongerne, og 3) af Hofmarskalkens Dumhed og Confusion, der dog vist, forsaavidt det var Ministrene, hvem det gik ud over havde en dybere Grund i Kongens (eller Grevindens) Ønske om at tilsidesætte dem og vise Kong Carl, hvorledes man her forstod at behandle Ministre. Det er smaat men ret betegnende at disse først anvistes at stille sig i Vestibulen mellem Laqueierne for at modtage Kongerne, senere henvistes til i Spisesalen at hilse paa dem, naar de gik til Bords, og endelig i en Gang og under et stædedes til den Ære at bukke for dem i Forbigaaende. Til Taflet den anden Dag tilsagdes kun Hall, og til Børsbanquetten fik de ikke Lov til at ledsage Kongerne fra Slottet uagtet Hall bad om det.

Trods Kong Frederiks tydelige Forsøg paa at hindre det, lykkedes det dog Kong Carls Bestræbelser at finde en Lejlighed til et Par om end kun korte Samtaler med Ministrene. Til Bille⁹⁾ sagde han, at han strax efter sin Hiemkomst vilde arbeide paa en Samvirken imellem de 2 Marinere i Henseende til deres Udvikling. Til Lehmann sagde han, at han gjerne vilde indgaae et Forbund med os, men at han var constitutionel Konge og Stemningen var i Sverige og Norge ikke for et Forbund. Til Hall endelig sagde han, at denne ikke skulde bryde sig om, hvad Blixen fortalte, » $\frac{3}{4}$ deraf var sikkert Løgn og $\frac{1}{4}$ skyldes ene og alene den Opmærksomhed, som man havde maatte vise i Sverrig mod et Sendebud fra Kong Frederik.« — Han vilde gjerne indgaae et Forbund, men kunde det for Tiden ikke. Men man kunde her trygt stole paa, at hvis Danmark kom til at trænge til Sveriges og Norges materielle og virksomme Understøttelse, vilde denne være ligesaa sikker som om et formeligt Forbund forelaae. Foreløbig vilde den nye Marineminister Platen arbeide paa Eenhed i Henseende til Flaadespørgsmaalet. Endelig skulde Hall have fuld Tillid til Hamilton, thi denne nød hans (Kongens) fulde Tillid, med ham skulde Hall conferere om hvad han kunde ønske fra svensk Side. — Forresten var Kongen personlig meget naadig mod Hall, drak altid første Glas med ham og gav ham St. Olav som Modvægt mod Blixens Nordstjerne. Betegnende var det forresten, at Hall først fik den efter Kongens Afreise, »fordi denne vilde undgaae al videre Vrøvl og Indvendinger«.

Forholdet mellem Kong Carl og Prinds Christian var dennegang meget godt og Hamilton har store Fortjenester i saa Henseende idet han fra begge Sider har fremkaldt en Tilnærmelse. Tidligere havde Prinds Christian været behandlet af Kong Carl med marqueret Tilsidesættelse, men dennegang satte Kongen igiennem, at han kom til Bernstorff uagtet vor Konge vilde at Prindsen skulde komme til Charlottenlund og der være tilstede ved Kongernes Besøg hos Landgreven. Kong Carl skrev Digte i Alexandras Stambog, gav Prinds Frederik St. Olav og inviterede ham til Skaane, hvor han paa svensk Grund skulde modtage Serafimeren osv. Dette besøg fandt virkelig Sted d. 6. August hos Tornérhjem paa Gunnarstorp. For at undgaae Kongens og Grevindens Besøg skeete Sammenkomsten mellem Kong Carl og hans Familie og Prinds Christian, Prindsessen og alle Børnene nemlig hos en Trediemand. Stemningen var meget venskabelig og det er ikke usandsynligt, at Kongen og Prindsessen der have talt sammen om den Plan som oftere er fremkommen om et Ægteskab mellem Prinds Frederik og Prindsesse Louise.

Resultatet af Kongebesøget her var saaledes i det Hele godt. Kong Carl havde paa mange Maader havt Leilighed til at erfare, hvad Blixen her egentlig gialdt. Saaledes kunde han efter sit Naturel især vurdere Betydningen af den Demonstration som var almindelig bekjendt at Borgerstanden agtede at gjøre ved ikke at indbyde Blixen til Banquetten.

Da denne absenterede sig fra Byen blev der vel intet af denne Demonstration, men Hensigten var tilfulde bekjendt og fremmede Aviser troede endog at vide, at Blixen netop derfor havde forladt Kiøbenhavn før Kongen kom. Kongen var endvidere kommen Ministeriet og Prinds Christian nærmere end før. Men dette havde i Forbindelse med den Hauteur han gientagende Gange viste mod Grevinden sin Virkning paa Forholdet til Kong Frederik. Der viste sig derfor ogsaa snart en Reaction paa Skodsborg. Tornérhjelm kaldtes derhen og fik alvorlige Skjænd for Besøget paa Gunnarstorp. Kong Frederik udtalte sig meget heftigt mod »den Forandring der var foregaaet i den svenske Politik, der nu var gaaet fra Hovedet til Benene,« saavel som mod »Damer, som blander sig i Politik«. Denne sidste Sætning illustrerede han ved at vise Tornérhjelm en Telegrafdepesche, som han skulde have modtaget fra Berlin og hvorefter Dronningen skulde være forviist derfra for Intriguer mod Oppositionen! Den ulykkelige Tornérhjelm, der havde faaet Skjænd, men ingen Middagsmad, tog paa Veien hjem ind hos Prinds Frederik af Hessen paa Charlottenlund og fortalte saavel denne som senere Hamilton den mærkelige Nyhed, som saaledes snart var rundt omkring bekjendt. Historien var naturligtvis en Opdigtelse. —

Ogsaa Manderstrøm kom hertil. Den 1. Juli var han med 6 Ugers Permission gaaet til Ems og d. 9. August kom han paa Hjemreisen herover, hvor han opholdt sig nogle Timer. Hos Hamilton traf han sammen med Hall i Overværelse af Hamilton, Adelsvärd¹⁰⁾ og Wachtmeister. Med Hensyn til den danske Sag sagde Manderstrøm til Hall, at et Forbund for Tiden var umuligt fordi Stemningen var derimod. Iøvrigt viste han stor Interesse for Sagen og yttrede sig om Flaadespørgsmaalet, ligesom Kongen havde gjort. Han raadede stærkt til Handling og meente, at Keiseren igrunnen var os gunstig. Wachtmeister, der altid er meget ivrig, opfordrer ogsaa stærkt dertil, navnlig fordi han troer Tilstanden aldeles uholdbar her endnu i nogle Maaneder. Aftalen var forresten, at Wachtmeister skulde reise tilbage til London over Paris og ved at overlevere et Brev til Keiseren gribe Leiligheden til at tale med denne om vor Sag. — Hvis jeg ikke tager meget Feil, var Hall forresten meget flau efter denne Sammenkomst med Manderstrøm. Jeg har en Mistanke om, at han havde ventet sig en vis cordial flot Imødekommen, som han selv har saa stor Lethed med at vise, men at han istedet derfor fandt en fornem maaske noget overlegen Kjølighed, som ikke usandsynligt er Manderstrøm naturligt ligeoverfor en demokratisk Minister.

Naturligtvis gav disse forskjellige »skandinaviske« Møder Anledning til alskens Conjecturer i Pressen. I Gøtheborg-Tidning phantaserede O. O. om Ministerskifte i Danmark, intim Alliance og 20 Mill. af Øresundsfondet til Pantserskibe for Danmark og Sverrig. Selvfølgelig behagede de skandinaviske Udsigter ikke Østerrig og Rusland, dog udtalte Gort-

schakov sig hverken giennem Nicolay eller til Vind¹¹⁾ om Sagen, og Vind mener, at Rusland egentlig ikke tillægger disse Demonstrationer nogen videre Betydning. Derimod fandt man i Preussen, at enhver Ting er godt for noget, og saaledes vilde Ligevægten i Norden fordre, at et Skandinavien ledsages af Oprettelsen af et Slesvig-Holstein!*)

Situationen her hjemme var meget slet. Misfornøielsen med Regeringen var stor og Forvirringen blev stadig stærkere efterhaanden som Forholdene udadtil blive mere betænkelige uden at Noget her i Ministeriet forhandles. Svarene kom ikke fra Berlin og Wien. I og for sig var Ministeriet glad over at have Fred saa længe, men man maatte agere at være meget utaalmodig og lade som om man kun med stor Møje lagde Baand paa sin Lyst til at handle! Dette havde igien den Følge, at de fremmede Magter frygtede et coup de tête af os, og maaskee har Russell i sin Frygt for at see os gjøre et eller andet skrækkeligt fundet en forøget Opfordring til at beskjæftige sig med Sagen.

I lang Tid efter det svenske Besøg var Forholdet mellem Ministeriet og Kongen yderst spændt. Blixen var i samme Stilling som tidligere hos Kongen og Grevinden — det vil sige han behagede ved sine Smaakonster og var et velkomment Skrækkebillede til at true Hall med. Han var desuden bleven valgt ind i Folketinget, og da nu ogsaa Bismarck hans Busenfreund var bleven Conseilspræsident brystede han sig som Halls snarlige Efterfølger. Ved Kongens Fødselsdag var Hall paa Glücksborg. Rygtet her fortalte, at han var bleven meget slet modtaget, og at en Dimission var nær forestaaende. Saasnart Hall kom hjem til Bakkegaarden indfandt derfor ogsaa hans Colleger sig for at erfare, »om de endnu var Ministre«. Saa farligt stod Sagen imidlertid ikke, om end Kongen havde vist sin Gnavenhed paa mange Maader, saasom ved ikke at ville gjøre Fenger og Casse til Commandører (hvilket Hall taalte), og ved at stryge Clausen (Storkors) og H. Hage¹²⁾ (Ridder) fordi »de ere Ministeriets Venner.« — Der opstod ogsaa det Spørgsmaal i Cabinettet, om man ikke skulde klare denne Tilstand ved simpelthen at forelægge Kongen et Cabinetsspørgsmaal. Lehmann lod idetmindste som om han vilde det, men Fenger og især Hall »fandt det uforsvarligt under de daværende farlige Forhold at søge en Leilighed til en Crise.« —

Det første Spørgsmaal, hvis Løsning paatrængte sig, var Sammenkaldelsen af de slesvigske og de holsteenske Stænder. Efter Stænderforordningen skulde de sammen i 1862, thi den sidste ordinære Forsam-

*) See Loftus' Beretning om en Samtale med Bernstorff¹²⁾ (i Blue Book p. 293, conf. det skrevne Tillæg) d. v. s. i Vedels eget Eksemplar, nu i UM.s Bibliotek. Tillæget er indsendt af Vind.

ling var holdt i 1859 for Holsteen (1861 var extraordinær) og ind i 1860 for Slesvig. Navnlig for Holsteens Vedkommende var det af Vigtighed ikke at gjøre Noget, som lignede Forfatningsbrud. Men en Sammenkaldelse fordrede en holsteensk Minister og en Commissarius.

Der var et Øieblik Udsigt til at faae Grev Carl Moltke¹⁴⁾ til at overtage sig det holsteenske Ministerium. D. 23. Juli gjorde han Hall et Besøg og udtalte sig derunder paa en saadan Maade, at Hall maatte antage ham villig til at indtræde paa Basis af en Udsondring. Hall omfattede med Iver denne Udsigt. D. 27. mødtes de ved Kongens Taffel paa Skodsborg, og Kongen var ligeledes meget fornøiet. Det viste sig imidlertid, at Moltke vilde »træde i Spidsen for en Regierings Commission for Holsteen«, der skulde boe i Holsteen. D. 29. tog Hall ud til Frydenlund og havde nu en længere Samtale med ham, der fortsattes d. 1. August i Conseilspræsidiets, hvor Fenger var tilstede. Moltke vilde staae uafhængig og alene forhandle med Kongen om Alt, der vedrørte Holsteen. Forresten vilde han med et Slag gennemføre paa alle Gebeter en Adskillelse i Administrationen, saaledes ogsaa for Told og Post. Derimod vilde han uden Videre indbetale Indtægterne og regere absolut efter kgl. Resolution, og »det skulde han vide at gennemføre«. Han udarbejdede en Instruktion, hvoraf imidlertid Hall kun fik Tid til at tage en Afskrift af de §§, der vedrørte Udenrigsministeriet.

Saa godt alt dette nu end kunde tage sig ud og navnlig hvor tiltalende det end kunde være at blive af med den hele holsteenske Historie ved at give Moltke den, var der dog ogsaa store Betænkeligheder ved Sagen. Moltke vilde kun have at gjøre med Kongen, og han alene balancerede altsaa hele Ministeriet. Da nu navnlig hele Forhandlingen med Forbundet om Holsteens Stilling kunde blive et Gebeet for Strid, kunde det let træffe sig at i et givet Øieblik Moltke kunde vippe hele Ministeriet ud. Men jeg troer dog, at Hall ikke af denne Betænkelighed lod sig afholde. Brudet skeete paa et andet Punkt. D. 2. August kom Moltke igien op i Præsidiets og efter Halls Forsikring begyndte han med at sige, at det var ham af den yderste Vigtighed, at der ingen Usikkerhed og Uklarhed var tilstede om hans andet Maal og Haab. Han var Heelstatsmand og vilde vedblive at være det. Det kom da frem, at han tænkte sig Stillingen tilbage fra 1851, da der ogsaa var Regierings Commissair i Holsteen. Vi skulde gaae tilbage dertil, minus den tydske Occupation og begynde Forhandling med Tydskland fra for fra. Rigsraadet vilde paa den simpleste Maade af Verden falde bort uden at der behøvedes noget Statscoup, idet man jo kunde lade »den provisoriske Valglov« udløbe med de nuværende Rigsraaderes Mandater. Saa havde man Absolutismen, der derpaa skulde afløses af en Fællesforfatning, som hvilede paa Valglove antagne af de 4 provindsielle Forsamlinger. Medens han var ifærd med at udvikle dette for Hall, meldtes General J. Bülow¹⁵⁾, der samme Aften skulde afreise

til Wien. Da Hall derfor maatte forlade Moltke et Øieblik, gav han ham Kongens sidste Throntale med den Bemærkning, at han maaskee ei erindrede disse Udtalelser. Efter nogle Minuter kom Hall tilbage, og Moltke leverede ham da Throntalen tilbage med »Undskyldning fordi han ei havde kjendt den paa Grund af sin Fraværelse i Udlandet. Han saae, at han under disse Omstændigheder ei kunde gennemføre Noget og trak sig tilbage« — Moltkes Beretning af det Forefaldne gaar nærmest ud paa, at Hall af en ham ubekjendt Aarsag snarere havde foresat sig at bryde en Forhandling, som han først med Glæde var gaaet ind paa. Men jeg troer, at min Beretning er correct i alle Punkter, idetmindste forsaa-vidt det var Hall bekjendt. Der var næppe nogensomhelst Underfundighed tilstede fra Halls Side. Har han nogen Feil i Sagen er det snarest den, at han uden videre Undersøgelse opfattede Moltke som Ny-Holstener uden at ahne, at her maatte være en grundig Misforstaaelse tilstede.

Den utrættelige Ministercandidat O. Blome var dernæst paa Tapetet, og der var et Øieblik, hvor der var al Grund til at antage, at Hall vilde virkelige gjøre Alt for at faae ham udnævnt. Selv en saadan Beskrivelse som B. Bülow ad privat Vei gjorde af den Paagiældende vilde næppe have hindret Hall saameget mere, som han efterhaanden havde viklet sig dybere og dybere ind i Forhandlinger med ham. Men dennegang frelste Kongen og Grevinden os. Da Forhandlingen med Moltke var strandet, tog Hall strax ud til Kongen og meddelte ham dette Resultat. Denne tog sig det ikke videre nær og udtrykte sine Følelser ved de simple Ord »hør du, der skjød vi sgu forbi.« Men han tog det alvorligere, da Hall saa rykkede frem med sin trofaste Blome. »Nei du, han duer ikke, nu lader han saa from og haandterlig; men saasart han først var bleven det, saa vilde han gjøre alle mulige Vanskeligheder og Konster.« — Paa Glücksborg vilde Hall vove endnu et Angreb, og han reiste herfra med den Tanke at tvinge Udnævnelser igjennem. Han talte til Grevinden derom, men hun erklærede, at Kongen under ingen Omstændigheder vilde samtykke deri: »Hall kjendte hellerikke tilstrækkeligt Blome, thi gjorde han det, vilde han vide, at han var aldeles upaalidelig, kortsagt han var ganske som Blixen.« Maaske kunde Hall have tvunget Sagen igjennem, men dels turde han ikke vove at fremkalde en Crise, og dels var han rokket ved disse forskjellige Advarsler. Altsaa opgaves Blome og uagtet Hall forsikkrede ham, at han havde gjort Alt, hvad der kunde gøres ligeoverfor Kongen og endog gav et Slags Haab om, at det maaskee senere kunde naaes, betragtede Blome sig dog som bedraget af Hall — og Noget er der vistnok deri.

Et Øieblik var der Spørgsmaal om Berh. Bülow¹⁰). I Slutningen af August ansøgte denne paa eengang om Entledigelse fra sin Post i Frankfurt. Som Motiv angav han Træthed af nu i 13 Aar at have staaet i den besværlige Post i Centrum af Striden samt Hensyn til sine Børns Frem-

tid, som risikerede at voxe op uden at knyttes til noget Fædreland. Under disse Omstændigheder maatte han foretrække at kunne modtage den ham tilbudte Post som Minister i Strelitz, i det Land, hvor hans Familie egentlig hørte hiemme. Hall var igrunden ikke meget nedslaaet over denne Begjæring, thi han men især Monrad havde aldrig sat stor Pris paa Bülow. Imidlertid vilde Hall dog i alt Fald vise en vis Iver for at bevæge ham. Jeg tilbød ham en anden diplomatisk Plads eller holsteensk Ministerium. Et Øieblik vaklede han, men Konen afgjorde Sagen. Der er næppe noget Spørgsmaal om, at hun er den egentlige motor, hun har altid været antidansk. (I Samtalens Løb med mig sagde hun »ja hvis alle danske vare som De«). Bülow selv var ogsaa mere og mere misfornøiet med Regeringens Politik. Men dertil kom ogsaa destoværre en krænkelse over, at man havde ladet ham staae i Frankfurt, (»havde De for et Par Aar siden sat mig et andetsteds hen, var jeg nu ikke gaaet«), men Undskyldningen var den, at man ikke havde vidst, at han ønskede at flytte. Endelig vare de Grunde han anførte virkelig tilstede og meget virksomme for ham. Han bildte sig endelig ind — idetmindste sagde han det — at vor Stilling nu var saa god, at han uden Samvittighedsbebrielse kunde nu trække sig tilbage, thi »vi stode godt, Tydskland kunde og vilde ikke gjøre Execution. Om nogle Aar vare vi paa det Tørre, medens det øvrige Europa gik meget farlige Criser imøde, saa vilde vi ligge som en Ø i Oversvømmelsen.« — Han kaldtes fra Hamborg, hvor han var, op til Kongen paa Glücksborg. Hall fristede ham med den holsteenske Ministerpost, og Hall paastaaer, at han var meget tilbøielig dertil og kun talte om, hvad hans Kone vilde sige. Men da han næste Dag havde været hos Kongen kom han strax op til Hall og sagde ham, at efter denne Samtale maatte han opgive al Tanke om at blive og reiste samme Dag til Hamborg. — Siden da have vi Intet hørt fra ham. Kongen gjorde ham til Gehejmraad, og nu sidder han i Strelitz. Denne Ende har ladet ham tabe næsten alle Venner han her havde. Hans Udtrædelse skadede især moralsk og kom i et betænkeligt Øieblik. Rygtet gik, at O. Plessen¹⁷⁾ var meget fristet til at følge hans Eksempel, og det er vist, at de corresponderede med hinanden om Sagen. — At han ikke gjorde det har vistnok sin Grund i, at han ei er tilstrækkelig formuende.

Dersom det ikke var muligt at faae en egentlig Minister, kunde man nedstemme sine Fordringer saavidt, at man lod sig nøie med en Localregering, der stod under en Minister, der var i Kiøbenhavn og beholdt Overbestyrelsen. Riperda¹⁸⁾ brugtes til at søge Personligheder til en saadan Regering. I Slutningen af August*) sendtes han til Lauenborg for at tale med Kardorff, Linstow og Wahrstedt¹⁹⁾. Alle 3 vare de meget

*) altsaa paa en Tid, da Hall endnu tænkte paa Blome som Minister. Med Rette meente nemlig Hall, at det blev lettere at tage Blome som Minister, naar de egentlige administrative Sager vare forelagte til en mere sagkyndig Localregering.

ivrige for denne Plan og udarbejdede Forslag til Instrux osv. Men da der blev Spørgsmaal om de saa vilde overtage sig Udførelsen, saa var den ene for gammel og den anden for svagelig. I Midten af September reiste Riperda igien til Holsteen for at tale med Moltke²⁰) i Rheinbeck (Carl M.s Halvbroder). Denne havde stor Lyst, men vilde først raadføre sig med sin Broder. Efter at have confereret med ham paa Frydenlund, svarede han, at han naturligtvis forudsatte, at »de holsteenske Stænder gave deres Samtykke til den nye Organisation« (conferer Holsteens Forfatning § 10) — en Betingelse som vilde være absurd, hvis den ikke snarere var et Paaskud for at slippe bort. Da Hall i Begyndelsen af October var paa Glücksborg forhandlede han med Moltke og Ferd. Wahnstedt og forsikkrede sig endelig disse to Personligheder i den urigtige Formening, navnlig i den sidste at have fundet en stor Capacitet og meget nyttig Hiælp. I den Hensigt at see hvorvidt Pløn egnede sig til Sæde for Localregeringen, gjorde Hall fra d. 8. til d. 12. October en Reise til Holsteen, tilsyneladende for at undersøge Dige- og Havnevæsenet i Glückstadt og nogle Universitetsforhold i Kiel. Hall kjendte for lidet til Holsteenerne til ikke at lade sig fange ved den Underdanighed og Hyldest, som overalt vistes ham, og han vendte hjem med den Overbevisning at han var meget høit anskrevet der, samt at det var en let Sag at komme tilrette med Holsteen, naar kun Ridderskabet ikke var. Stemningen var i og for sig fortræffelig. »Man er hjertelig kjed af Sagen og fremfor Alt frygter man en Adskillelse fra Danmark. Selv Ridderskabet, der er meget forhadet, veed hverken ud eller ind, er meget misfornøjet med den Stilling, hvori det er kommet og ønsker Fred. Overalt hørtes det »ja hvis Kongen kom hertil og vilde boe her i nogen Tid!, vi skulde gjøre Alt, hvad han vilde«. De græd, naar de talte derom.« — Det var ikke langt fra at Hall troede, at en Reise af Kongen virkelig vilde gjøre Underværker og Kongen selv savnede ikke Lyst til et saadant Besøg, saa meget mindre, som der til lige taltes om at Prindsen af Wales, hvem Dronningen ikke vilde tillade at komme til Kiøbenhavn eller i Nærheden af Grevinden, da kunde træffe Kongen alene i Holsteen. Imidlertid indsaae Hall Umuligheden af at afholde Grevinden fra at følge Kongen, og dernæst turde man ikke lade Kongen være paa sin egen Haand dernede, thi Trap og Andre²¹) der kjende ham nøie, sige »hvis han i 1848 istedetfor at være i Kiøbenhavn havde været i Holsteen, var han sandsynligvis gaaet med Holsteenerne.« Saaledes opgaves al videre Tanke derom, men man følte endnu engang, hvilket Tab det var ikke at have en endog kun nogenlunde betydende og paa-lidelig Personlighed paa Thronen.

Imidlertid vare vigtige diplomatiske Begivenheder indtraadte. Det var Svarene fra Berlin og Wien og dernæst den fameuse Russell'ske Depesche af 24. September.

Vor sidste Depesche var af 12. Marts og først den 22. og 26. August besvaredes den. Aarsagen til denne lange Tøven var først Uvished om man virkelig skulde svare og ikke hellere bringe Sagen tilbage for Forbundet, siden de andre preussiske, østerrigske og almindelige tyske Forhold der beskæftigede Opmærksomheden, og endelig kunde man ikke blive enig om Svaret. Thi en Uenighed mellem Preussen og Østerrig var tilstede, omend Rechberg²²) med Rette kunde forsikre J. Bülow, at vi ikke derpaa burde støtte det mindste Haab om at de 2 tyske Stormagter vilde skille sig fra hinanden i vor Sag. Uenigheden angik nærmest Redactionen, idet det preussiske Udkast havde stillet sig mere paa Nationalitetsstandpunktet end Østerrigs indre Politik kunde tillade det. Man indsaae vel Nyttens af at optræde ogsaa denne Gang identisk, men Bernstorff var altfor stædig til at give efter og derfor maatte man tilsidst lade sig nøie med at Preussen afgav en Depesche, Østerrig en Memoire.

Den preussiske Depesche vilde udtale bestemt og klart, hvad Forhandlingerne af 51—52 indeholdt som Danmarks Forpligtelser. Hovedsætningen formuleredes i følgende Udkast: der tilsiges en *selvstændig og ligeberettiget* Stilling for de forskellige Dele af Monarkiet (!) med Hensyn til *deres særlige Anliggender*, og for *de fælles Anliggender* en *organisk og ligartet* Forbindelse af dem til et Hele (!), i hvilket ingen Deel er den andet *underordnet eller incorporeret*. Af denne Sætning uddrages først de negative Consequentser: 1) ingen nærmere Forbindelse kan bestaae mellem Kongeriget og Slesvig end der bestaaer mellem dette og Holsteen. 2) Holsteen (ligesom ogsaa Slesvig) maa bevare sin fuldberettigede Indflydelse paa Fællesanliggenderne, og dens Deeltagelse i disse kan ikke indskrænkes til enkelte Dele af Lovgivningen eller til Voteringen af enkelte Bidragsquestioner. 3) Ingen Fællesforfatning kan hvile paa Folketallet alene, den maa under alle Omstændigheder indeholde et Correctur, hvorved de enkelte Landsdele beskyttes mod Forfordelingen af en den fremmed Majoritet. 4) Den tyske Nationalitet maa ikke tilsidesættes i Slesvig.

Depeschen formulerer derefter positivt sine Fordringer.

1) Forfatningen af 2. October 1855 ophæves ogsaa for Slesvigs Vedkommende, da den ikke er bleven til ad lovlig Vei, navnlig efter at Stænderne vare hørte;

2) der forelægges Landsdelenes særlige Forsamlinger til *Betænkning* respektiv *Beslutning* et nyt Forfatningsudkast, hvori det ubetingede Folketalsprincip opgives;

3) indtil paa denne Maade et *repræsentativt Organ* for Heelstaten op-

naaes, udøve de forskjellige specielle Repræsentationer en *ligelig* Indflydelse paa Fællesanliggenderne;

4) med Hensyn til Nationalitetsforholdene i Slesvig indtræder status quo ante 1848 angaaende Sproget, som derpaa ordnes ved en af de slesvigske Stænder antagen Lov.

Til denne Kjærne slutter sig adskillige mere eller mindre klare Andtydninger om *at* den administrative Forbindelse mellem Slesvig og Holsteen var erkjendt i Erklæringen af 7. September 1846 og kun betingelsesvis var ophævede i 1851, *at* Preussen og Østerrig kun i Henhold til Løfterne i 1851 havde deeltaget i Forhandlingerne om Arvefølgen osv. Iøvrigt henholder Depeschen sig til Forbundsbeslutningerne af 8. Marts 1860 og 7. Februar 1861 og til Depeschen af 14. Februar 1862. —

Det østerrigske Memorandum troede at kunne føre et praktisk Bevis for det Hall'ske Regeringssystem's Overgreb ved at modsætte ham det tidligere Ministeriums Opfattelse af Stridsspørgsmaalene. Først efter at dette var bleven styrtet af det exalteret nationale Parti, var en Forfatning sat i Virksomhed, om hvilken Ørsteds Ministerium havde erklæret, at den vilde føre til Underordnelsen af de tyske Landsdele under de danske — de slesvigske og holsteenske Stænders Ret til at blive hørte forinden var tilsidesat — Folketalsprincippet var lagt til Grund for Folkerepræsentationen — og »hint administrative Feldttog mod det tyske Sprog og Nationalitet« var aabnet i Slesvig.

Saaledes er en Tilstand fremkommen, der staaer i bestemt Strid med de givne Løfter og Danmarks Forpligtelser. De holsteenske Stænder og Tydskland have Ret til strax at forlange Opfyldelsen deraf, — det afhænger altsaa af deres frie Samtykke, om det dansk-slesvigske Rigsraad provisorisk kan vedblive at bestaae. Er Regeringen ikke istand til at faa et saadant Samtykke ved at byde antagelige Vilkaar, maa det strax skride til at opfylde Grundbetingelserne i Forhandlingerne 51—52 nemlig

1) Samtidig og med *lige Berettigelse* for dem høre den danske Rigsdag og Hertugdømmernes Stænder om et nyt Udkast til en Forfatningslov for Fællesanliggenderne,

2) i dette Udkast finde et passende Correctiv for at sikkre Hertugdømmerne mod den Fare at deres Interesser vedvarende krænkes af en dansk Majoritet, og

3) gienoprette med Hensyn til dets tyske Nationalitet i Slesvig Tilstanden fra 1847 og derefter blive enig med de slesvigske Stænder om en ny Sproglov.

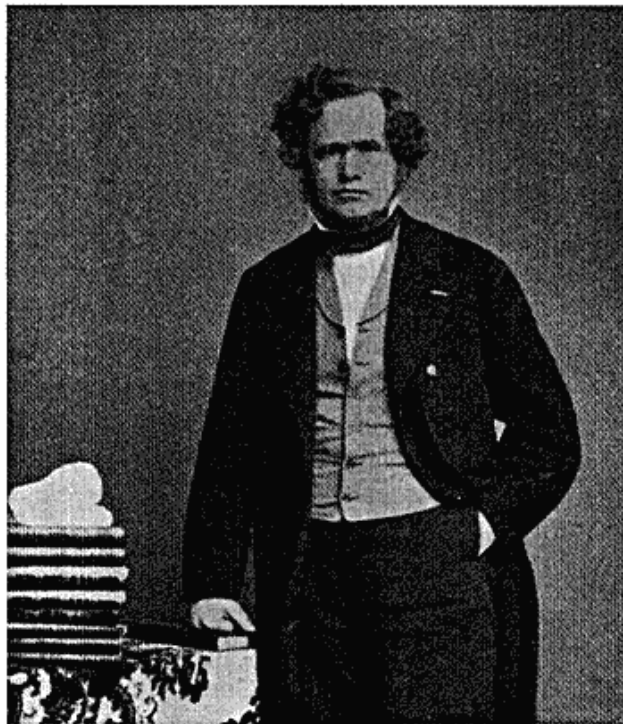
Egentlig kun i det ene Punkt, at der paastaaes *Samtykke* af Stænderne og ikke blot disses Medvirkning til den nye Fællesforfatning, ere de østerrigske Fordringer forskjellige fra de preussiske, og ligesom Bernstorff paastaaer ogsaa Rechberg, at det kun var paa disse Betingelser, at den tidligere Forbindelse mellem Slesvig og Holsteen var opgivet, og

at de tyske Magter havde medvirket til Reguleringen af Thronfølgespørgsmaalet. Men endelig anseer Wienercabinettet sig endnu beføiet til at give os et *Raad*, og det er at bringe Ro tilbage ved at vende tilbage til den tidligere Forbindelse mellem Hertugdømmerne, der tidligere kunde have sine Farer, men som nu, da Arvefølgen er ordnet og »sikkert ved en europæisk Akt« kun vil kunne gavne og knytte disse Landsdele fastere til Monarkiet. —

Dette var Hovedpunkterne i de to Aktstykker, der iøvrigt ere affattede i en meget ubehagelig Tone, den preussiske arrogant og irriterende, den østerrigske personlig og skolemesterende.

Med Hensyn til den Dom som de ikke-tyske Magter fældede om disse Dokumenter, melder Quaade²³⁾ (Depesche 6. September) at de derværende Diplomater finde den preussiske Depesche »précise, nette et bien écrite. Ils font pressentir qu'au point de vue d'une solution définitive, les appréciations de leurs Gouvernements seront favorables au Gouvernement Prussien et que la pièce en question aura fait gagner du terrain à ce dernier auprès des cabinets Europ. Ils ne recommandent certes pas l'acceptation pure et simple, mais ils déconseillent toute attitude et toute réplique impliquant le rejet des ouvertures prussiennes; si le Gouvernement danois se refusait à entrer même sur l'examen des appréciations du Cabinet de Berlin, les puissances Europ. ne le suivraient pas sur un autre terrain et leurs avis s'il devait naître un conflit de la situation actuelle et qu'une conférence ou un congrès se réunît pour empêcher ce conflit les conditions que ferait alors au Gouvernement un concert europ. ne seraient pas meilleures que celles offertes maintenant par les puissances allemandes tandisqu'une politique large et conforme aux vues des puissances europ. mettrait peut-être le Gouvernement à même d'écarter tout ce qui est réellement préjudiciable pour l'avenir dans les ouvertures allemandes« — Det turde imidlertid være at Quaade her saa noget stort. Rusland var vistnok som sædvanlig tyskvenlig og udtalte sig saaledes i to Depescher til Nicolai af 16. og 29. September, som udtaler endnu engang at »aussi longtemps que le Danemark persistera dans son refus de reconnaître la force obligatoire de ce qui a été convenu en 1852 et de satisfaire l'Allem. sur ce point, le Cabinet Imperial se verrait, à son vif regret, hors d'état de l'aider de son appui moral, dans la négociation avec l'Autriche et la Prusse.« Men disse Udtalelser udelukkede ikke at Vind kunde melde, at Gortchakov ikke lod til at forundre sig over at erfare, at vi vilde afslaae Preussens og Østerrigs positive Forlangender, samt at han navnlig misbilliger Allusionerne til Arvefølgeordningen (Depesche af 18. October). Frankrigs Dom meddeler Cowley²⁴⁾ til Russell saaledes, at Thouvenel²⁵⁾ »considered it out of the question that the Danish Government should listen to the Prussian proposals«. Og J. Bülow indberettede (Depesche af 23. September), at Thouvenel igiennem Grammont²⁶⁾ havde

udtrykt til Rechberg sin Beklagelse over, at man havde blandet sig saa dybt ind i en fremmed Stats indre Anliggender. Grammont personligt syntes ikke langt fra at troe, at Østerrig maaskee med Villie var gaaet saavidt i sin Overskridelse af den Competence, der kunde tilkomme Tydskland netop fordi det ønskede derved at bringe Sagen ind paa et internationalt Gebeet, hvor den kunde faae en Løsning. — Og hvad endelig England angik, da havde Russell saavel før som efter at han havde

Carl Christian Hall.

læst Aktstykkerne af 22. og 24. August udtalt sig bestemt mod Fordringerne »pour rien au monde vilde han være Minister i et Land, hvor der til den samme Sag fordredes Samtykke af 4 forskjellige Forsamlinger«, og han misbilligede Formene for Aktstykkerne ikke mindre end deres Indhold (se Depesche fra Bille af 22. Juli og 29. August).

Men dette hindrede imidlertid ikke Russell i at lade sin Depesche af 24. September udgaae, uden at Nogen ahnede, at et saadant Skridt forestod.

Russell havde ogsaa været paa Reiser i Sommerens Løb. Den 7. August reiste han til sine Godser i Irland, hvorfra han skulde komme tilbage i Slutningen af Maaneden for at følge Dronningen til Tydskland. Bille opsøgte ham et Par Dage forinden Afreisen til Irland og under denne Samtale udtalte Russell, at de direkte Forhandlinger sikkert ikke førte

til Noget. Løsningen maatte søges andetsteds enten i et Arrangement propres motu foretaget af Danmark eller i en almen Conference. Efter Tilbagekomsten fra Irland talte Falbe²⁷⁾ med Russell (Depesche af 29. August). Falbe sagde, at det bedste vilde være om England, Frankrig og Rusland ved identiske Noter vilde trykke paa Tydskland. »Russell syntes selv tilbøielig til at følge denne Vei, men frygtede for at Frankrig og Rusland ei vilde være med, navnlig raadede Brunnow²⁸⁾ altid til »laissez s'endormir cette question.« Russell havde skrevet til Berlin for at kjende »les derniers termes de la cour prussienne.« Det hørte efter disse Andtjyninger vistnok til Mulighederne, at Russell kunde tænke paa at gøre et isoleret Skridt, men Falbe troede at kunne forsikre Regeringen, at de kunde stole paa at finde en appui sincère hos den engelske Regering.

Den 21. September kom Russell tilbage fra Tydskland og den 22. talte Falbe med ham. Russell sagde med glad Stolthed, at han havde »skrevet Noget sammen« om vor Sag, men han vilde ikke sige hvori det bestod. Da det imidlertid viste sig, at Loftus havde sagt ham, at Preussens derniers termes var Ophævelsen af Forfatningen af 2. October, begyndte Falbe at frygte, at det var indholdet af Russells Depesche. Men under 2. og 3. October saa Falbe sig istand til at fierne enhver Tvivl, Russell har fortalt ham, at Forfatningen (af) 2. Octobers Ophævelse var hans Forlangende og besvarede Falbes Indvendinger med en selvtilfreds Latter og en Forsikring om, at »naar vi lærte hans Forslag at kjende i deres Heelhed, vilde vi finde dem acceptable, ja endog tilfredsstillende.« Forgjæves søgte Paget²⁹⁾, som var i congé i London, at forestille ham Umuligheden for os at gaae ind derpaa og forgjæves erklærede Wachtmeister det samme. Efter Wachtmeisters Opfordring telegraferede Falbe hjem, at der endnu var Haab om at standse Depeschen, hvis vi vilde sende Magterne en Exposé af den Politik, vi vilde følge i Spørgsmaalet om Holsteens Stilling*). Saasnart vi her fik Efterretning om, at Russell saaledes var løben løbsk, beordredes Bille ufortøvet til London, og der medgaves ham en Depesche af 5. October, hvori vi paa Forhaand og uden at nævne et Ord om Russells Plan, vise, at vi aldrig kunde eller vilde gaae ind paa Ophævelsen af 2. October og paaberaabe som Grunde for os til at være overbevist om, at England billiger denne Beslutning, adskillige utvetydige Udtalelser saavel af Russell som af Paget. Endvidere besvarede Falbes Telegram derhen, at han maatte meddele Russell, at vi vilde ufortøvet gjøre en Meddelelse som foreslaaet. Alt var imidlertid forgjæves, thi allerede den 4. October var Depeschen afgivet i Wien og Berlin.

Her afgaves den af Hr. Paget den 14. October. Dette Aktstykke er høist mærkværdigt der ved, at en vis formel Logik anvendtes paa For-

*) See ogsaa Brev fra Wachtmeister Bilag 5 b. Af dette synes det at fremgaae, at Hall havde fortalt Wachtmeister og sandsynligvis da ogsaa Manderstrøm da de vare samlede hos Hamilton om Planer og Arbejder, som slet ikke eksisterede.

hold, hvorom Russell viser den completteste Uvidenhed, saa at det Hele omtrent tager sig ud som en Afsindigs Tale.

Russell vil først afskjære Alt, hvad der ikke længere er Gienstand for Controverser. Dette gjælder om 1) Holstens Ret til at ingen Lov eller Beskatning kan komme til Virksomhed i Hertugdømmet uden med de holstenske Stænders Samtykke — thi dette forlanger Forbundet, 2) Fællesforfatningen af 2. Octobers Ugyldighed i Slesvig — thi Stænderne have ikke samtykket i den, og 3) Kongerigets Ret til at beholde Rigsraadet for sig *aleene* og regere sig uafhængigt af noget Samtykke af Holsteen eller Slesvig.

Russell løser dernæst de 2 Spørgsmaal om hvilke der endnu er Strid. Det ene er om Slesvig. Dette Hertugdømmes tidligere Forbindelse med Holsten var anomal og er derfor ophævet. Det hører ikke til Tydskland, men Kongen har lovet Tydskland ikke at incorporere Slesvig og at stille Tydsk og Dansk paa lige Fod. Men »it would be vain to attempt a constant supervision by Germany of the nomination to civil offices of danish officials in Sleswig or the administration in Church and School by danish ministers of religion.« Det er bedst derfor at tilstaae Slesvig fuldstændig Autonomie. Det andet Spørgsmaal er om en Fællesforfatning. At forlange for enhver Lov og for Budgettet Overensstemmelse mellem de 4 Forsamlinger vilde være »destruction of all union, all efficiency, all strength and indeed of all independence.« Derfor maa hver Deel uhindret af de andre kunne udøve Frihed for sit Vedkommende. Til den Ende maa der bestaa et Normalbudget for de fælles Anliggender, saa oeconomisk som muligt. Dette vedtages for 10 Aar af de 4 Forsamlinger men en bloc, idet den aarlige Fordeling skeer ved et »Statsraad« bestaaende af $\frac{2}{3}$ Danske og $\frac{1}{3}$ Tydske (3: $\frac{2}{3}$ af Kongeriget og $\frac{1}{3}$ af Hertugdømmerne). De extraordinære Tillægsbevillinger voteres frit og enkeltviis af de 4 Forsamlinger. Hvad Russell altsaa foreslaae er: 1) Holsteen og Lauenborg faae hvad Tydskland forlanger for dem. 2) Slesvig faaer Autonomi og repræsenteres ikke i Rigsraadet. 3) Et Normalbudget fastsættes for de 4 Landsdele. 4) Yderligere Udgifter samtykkes af de 4 særlige Forsamlinger.

Disse Forslag vakte almindelig Forbauselse, da de i saa høi Grad afvege fra den engelske hidtidige Opfattelse af Sagen. Bille kunde med Rette sige til Russell paa sin sædvanlige noget brusque Maade: »en effet si V. S. était notre ennemi déclaré Vous n'auriez pu porter au Danemark un coup plus désastreux. Vos propositions conduisaient inévitablement au démembrement du pays. Le Holstein est à présent plutôt une province prussienne que danoise et Vous voulez en faire autant du Slesvig.« (Depesche fra Bille af 11. October). Idet man i dette Skridt af Russell saae en total Forandring til Skade for os, fordybede man sig i Gisninger over Grunden hertil. Det var ikke nogen Hemmelighed, at Russells Colleger,

navnlig Palmerston ikke kjendte Depeschen i Forveien og Layard³⁰) udtalte uforbeholdent sin Forbavselse til Bille over den. Man troede da, at Dronningen personlig havde forlangt at Russell skulde udtale sig paa en Maade, der formindskede de Forventninger, vi kunde knytte til de nye Familieforhold, som snart skulde forene os til England. Denne Forklaring kom endog paa forblommet Maade frem i den engelske Presse, hvoraf en Deel med Glæde greb Depeschen som et Oppositionsmiddel mod Russell, hvilket naturligvis kun kunde være os skadeligt efter Russells bekjendte stædige Natur. Andre tilskrev Depeschen Indflydelser som Russell havde været underkastet i Coburg*). Andre endelig saae deri et fint Træk for at vinde Preussen, som England frygtede skulde slutte sig for stærkt til Frankrig giennem den vigtige Handelstraktat og ved Bismarcks Indtrædelse i Cabinettet som dirigerende Minister.

Alle disse Suppositioner hvilede imidlertid paa den urigtige Formening, at der var foregaaet et betydeligt Omsving i Russells Anskuelser. Men dette var næppe Tilfældet. Paa den ene Side have vistnok Billes Indberetninger ledet os her hiemme noget paa Vildspor. B. Bülow har i et senere Brev bestemt advaret os mod at sætte for ubetinget Lid til Billes og Falbes Rapporter, den første er flot og sorgløs, den anden vil være behagelig. Paa den anden Side vidste Russell sikkert ikke, hvad det egentlig var, han foretog sig. Som han selv udtrykkelig og idelig gjorde gjældende, vilde Normalbudgettet og the Council of State, som skulde være en repræsentativ Forsamling hvori Kongeriget havde $\frac{2}{3}$ af Medlemmerne, fuldkomment kunne sikre vore Interesser. Dette »Statsraad« var ikke videre udført i hans Forslag og efter Pagets Sigende var dette skeet med Villie, fordi Russell vilde lade dette Punkt være *matière à discuter*. Forresten kunne naturligvis ydre Impulser have indvirket til Forslagets Fremkomst, Loftus har gjort Sit og Omstændighederne have forekommet Russell i høi Grad at anbefale England at bringe et Spørgsmaal ud af Verden som i mange Maader forstyrrede Englands Alliancer og den almindelige europæiske Ligevægt. Imidlertid var der jo skeet Skade nok ved Depeschen, selv naar den sees paa denne sobre Maade, og hvormeget end den engelske Presse misbilligede den og selv om Russell bedre belært om sit Forslags egentlige Beskaffenhed maatte ønske at komme bort derfra, var der dog givet vore Fjender et meget farligt Vaaben.

Preussen og Østerrig tøvede ikke med at benytte det. I Depeschen af 27. October udtaler Bismarck, at de 4 Punkter, hvortil Russell formulerer sine Forslag, »die Grundlage zur einer Verständigung enthalten,

*) At det ikke var Opholdet i Coburg som havde givet Russells Ideer en ny Vending, sees bedst af Pagets Depesche (af) 28. Januar 1863 (Blue Book. p. 3), hvori det omtales, at Russell havde meddelt Paget Grundtrækkene i Begyndelsen af September da han mødte Paget i Bryssel paa sin Reise til Coburg.

wenn sie von der dänischen Regierung rückhaltlos angenommen und alsdann auch in entsprechender Weise ausgeführt werden.« Naturligvis slaaes alle Russells Indrømmelser fast, og det hedder ret fiint med Hensyn til Indrømmelsen Nr. 3 »wir sind weit davon entfernt gewesen, jemals ein Recht der Einmischung für die *drei* Herzogthümer in den Verhältnisse des Königreichs in Anspruch zu nehmen.« Med Hensyn til det paatænkte Statsraad tilføjer Depeschen imidlertid den Forudsætning, »dass der Grundsatz festgehalten wird, dass jedes der Länder von einem ungerechten Uebergewicht der anderen sichergestellt werde,« ligesom den endelig naturligvis ikke tør foregribe Forbundets Dom om den foreslaaede Ordning. Rechberg yttre sig i Depesche af 29. October paa samme Maade. Han fremhæver, »dass in dieser Sache die Intercession einer dritten Macht ihre Gränze finden müsse in dem von Graf Russell selbst anerkannten Recht des deutschen Bundes etc.« og endnu tydeligere end Bismarck afslaaer han Hovedpunktet i Russells Organisation, idet han anbefaler »dass derselbe Geist gleicher Gerechtigkeit für die verschiedenen Theile der dänischen Monarchie, welcher sich in den 4 Punkten unverkennbar ausspricht, auch die Behandlung aller derjenigen Fragen leite, welche neben diesen summarischen Punkten, oder zum Zwecke der Ausführung derselben, eine Regelung erheischen werden, und von welchen Lord Russell, indem er im Texte seiner Depesche die Gründung eines gemeinsamen Staatsraths bevorwortet, eine der wichtigsten angedeutet hat.«

Saasnart Gortschakow fik Meddelelse om den engelske Depesche, greb han strax Pennen for i en foreløbig Depesche af 29. Sept./11. Oct. at udtale giennem Nicolay den store Betydning, det maatte have for os at see England erklære Ophævelsen af Forfatningen af 2. October for en Nødvendighed*). Det er ikke uden Interesse for Bedømmelsen af det russiske Cabinets Stemning, at de Depescher, som Nicolay meddeler os, og som alle gaae ud paa at udøve et stærkt Tryk paa os, strax meddeles i Berlin. Saaledes vare Depeschen af 29. September (11. Oct.) communiceret Bismarck som derfor takker ved en Depesche af 25. October.

Frankrig derimod, hvis Understøttelse Russell ligeledes havde begiært, indskrænkede sig til det mindst mulige. Parisercabinetet anbefalede Forslagene »à la sérieuse attention des cabinets de Copenhague et de Berlin«**), men som Thouvenel sagde til Moltke²²⁾ »sans manifester lui-même approbation ou désapprobation.« Banneville³³⁾ sagde til Moltke: »c'est un poli cadeau de nocces que Vous fait le Gouvernement Anglais«, men betragtede iøvrigt Depeschen som betydningsløs og kun »destiné à

*) Der citeres i denne Depesche en Yttring som skulde forekomme i en Depesche fra Hall af 14. Mai 1861. Hverken existerer denne Depesche eller nogen saadan Yttring. Baron O. Plessen raadete imidlertid til ikke videre at relavere denne Feiltagelse, der kun vilde irritere den gamle Osten-Sacken²¹⁾, som havde begaaet den. —

**) See Cowleys Depesche af 3. October i Blue Book p. 308.

augmenter le nombre de ceux qui forment le dossier de l'affaire et ne servira guère à autre chose.« Thouvenel lod ikke Leiligheden gaae forbi til at spotte over sin lykkelige Medbeiler, der altid var paa rede Haand med sine Forslag, som imidlertid altid havde det Udfald at bevise sig at være Aborter*). Drouyn de Lhuys**) der den 15. October succederede Thouvenel var maaske et Øieblik uvis om Værdien af Russells Forslag og han var paa Nippet til at give Dotézac³⁵) Instruktion om direkte at understøtte den, men Moltkes Forklaringer havde snart den Virkning, at Drouyn til Adelsvård næsten undskyldte den meget neutrale Anbefaling, der var bleven Russells Depesche tildeel fra fransk Side.

Hvad endelig Sverrig angik, da var Manderstrøm baade i høieste Grad misfornøiet ved at se (et) Heelstatsforslag paany komme paa Tapetet, og personlig dybt fornærmet ved at Russell ikke havde meddelt ham Depeschen af 24. September, uagtet han havde gjort alt sit til at Sverrig kunde finde sin Plads i det europæiske Raad, idetmindste i denne Sag. I en ostensibel Depesche af 12. October til Wachtmeister udtaler han sig meget moderat om Forslagene, som han kun kjender »par un résumé très restreint.« Han nærer »quelque appréhension sur la possibilité de leur mise à exécution en Dannemarc, de même que, peut-être, quant à leur adoption pleine et entière du côté de l'Allemagne.« En Heelstatforfatning er efter hans Mening ikke mulig. Men dernæst benytter han den telegrafiske Underretning, som efter Raad fra Falbe og Wachtmeister var udsendt herfra for derved at standse Russell, nemlig om at vi i et Circulære vilde meddele vore Organisationsforslag om Monarchiets Ordning. — Naturligvis var dette Løfte givet af Nød, og ligesom der manglede ethvert Forarbeide og enhver Idee til et saadant Forslag, saaledes tænkte vi heller ikke længere paa at indfrie et Løfte, som maatte ansees bortfaldet, da det ikke var modtaget af Russell som tilstrækkeligt Motiv for ham til at vente. Men det var nu dette letsindige Løfte om et Initiativ som Manderstrøm optog, hvad enten han nu selv troede derpaa**) eller han vilde benytte Leiligheden til at presse fremad i den Retning, som han ønskede. Han fortæller altsaa i sin Depesche, at denne Organisationsplan nu er færdig og at vi ville forelægge Magterne den for at opnaae deres Samtykke. »Cette nouvelle organisation devra être fondée sur une séparation administrative complète du Duché de Holstein du reste de la monarchie, elle devra donner pleine satisfaction à toutes les exigences de la Confédération Germanique en ce qui concernent ce Duché, et remplir, en même temps, *tous les engagements pris à l'égard de celui de Slesvig.*« Da nu denne Plan er nær forestaaende, anbefaler han Russell først at afvente den. Men foruden denne Depesche, og maaske i Forbittrelse over at den første ikke havde hiulpet, skrev Mander-

*) See Moltkes Depesche af 12. October i Bilag 8.

***) cfr. ovenfor med Hensyn til Wachtmeisters Brev af 2. October.

strøm en anden under 22. October, der ikke skulde meddeles i London, men derimod i Paris vistes Drouyn. Det siges deri, at Sverrig først var bleven noget forbauset ved at høre, at der var udgaaet en vigtig engelsk Depesche i Sagen uden at den var blevet meddelt i Stockholm. Denne Forbauselse var imidlertid ophørt, da Manderstrøm seer Depeschen, thi han kunde ret begribe, at den ikke passede til ham, men kun ligeoverfor Stater, der enten var aldeles paa tydsk Side eller havde deres Interesser saaledes optaget af andre Sager, at de ikke havde kunnet skjænke det danske Anliggende nogen Opmærksomhed. Og saaledes vedblive Depeschen til Enden, der er meget kraftig, »nous espérons que ces propositions rentreront dans le néant d'ou elles n'auraient jamais du sortir«*).

Saaledes var Situationen just ikke glimrende i Efteraaret 1862. Maaskee havde vi selv nogen Skyld i at Russells Depesche kom og complicerede Sagen, thi havde vi forinden svaret paa de østerrigske og preussiske Aktstykker, havde maaskee Russell ikke grebet sit uheldige Initiativ. Dog er dette kun en Mulighed, og der var Grunde, som tilraadede at benytte ogsaa fra vor Side nogen Tid til Overlægning efter at Østerrig og Preussen havde taget Mere end 5 Maaneder til at betænke sig. Forholdene i Tydskland havde nemlig paany forandret sig derved, at Østerrig under Schmerlings Ministerium daglig udviklede sig i en ny Retning, medens Bismarcks Indtræden i Regeringen i Berlin varslede store Ting. Ved allerede nu at svare risikerede vi at give de 2 Magter en velkommen Leilighed til at bringe Sagen tilbage til Forbundsagen og faae en Execution bragt istand, som Frankrig bundet ved sin Interesse for Handels-traktaten og som det allerede antoges ved forskjellige vidtgaaende Aftaler med Bismarck ikke vilde modsætte sig. Saalænge vi derimod ei havde svaret, vare vi nogenlunde sikkrede. At vor Taushed kunde faae saadanne Følger som Russells Depesche kunde næppe nogen forudsee. At Gortschakov raadete os til strax at svare (see Depesche til Nicolay af 16. og 29. September see ovenfor) kunde næppe bevæge os, derimod anseer saavel Manderstrøm som alle vore Gesandtskaber det for rigtigt at afvente Forholdenes Udvikling.

Nu som Sagerne stillede sig, vare vi meget nær ved at befinde os i den Isolation, som Bernstorff for længe siden havde truet med at ville bringe os i.

Østerrig som tidligere havde været moderatsindet i vor Sag eller i

*) Denne Depesche er læst confidentielt for Hall, og Sick³⁶) havde seet den i Paris hos Adelsvård. Dette modsiges naturligvis ikke derved, at Manderstrøm til Jerningham³⁷) benægtede, see Dep. af 29. December i Sv. Aktst. II p. 126. Russell gjorde forresten en Undskyldning til Manderstrøm fordi Depeschen ei tillige var Sverrig meddelt, see Dep. 7. Jan. 1863 i Sv. Aktst. II p. 127, og Manderstrøms Glæde herover viser sig deri at han strax meddeler Adelsvård »que le Gouv. Britt. reconnait pleinement que les Royaumes Unis sont en droit de participer à toute négociation entre les Puissances Européennes relativement au Danemarck et au Slesvig.« (See Dep. af 27. Jan. 1863 i Sv. Aktst. I p. 76).

alt Fald ikke havde pousseret den, om det end heller ikke havde troet at kunne holde igien, havde nu efterhaanden taget en anden Holdning.

Den italienske Krig havde havt sine Goder for Østerrig. Man havde følt Nødvendigheden af at reparere Kejserstaten og bringe en bedre Stemning ind i de indre Forhold, og man var i det mindste for nogen Tid bleven fri for den Alt overveiede Frygt for at skulle forsvare sin Existens paa Valpladsen. Efter at de første Fristelser til at benytte en Leilighed til paany at optage Kampen i Italien lykkelig var overvunden, vendte derfor det nye Ministerium med sin hele Kraft og ikke ringe Dygtighed til en roligere Udvikling af Riget. Cabinetet hvis Sjæl Schmerling³⁸) var, var tydsk, støttede sig paa de tydske Provindser og arbeidede for en Concentration i tydsk Retning, men uden at overdrive denne Centralisation saaledes som Schwarzenberg i sin Tid. Schmerling er constitutionel og vil gjøre Folkerepræsentationen mulig ved at indrømme de provinssielle Repræsentationer særlig Existens. Langsomt og heldigt har Ministeriet arbeidet løs paa dette Maal.

Schmerling er gammel Reichsminister fra 1848. Den tydske Eenhed er derfor et væsentligt Element af hans System. Men han vil 2 Ting i denne Henseende, *dels* en gradvis Udvikling af det Bestaaende *dels* Østerrigs Supremati i Tydskland. I denne Retning gik det Forslag, hvormed Østerrig begyndte sine Reformbestræbelser i Frankfurt og som det indbragte den 14. August i Forbindelse med de 4 Kongeriger, de 2 Hessen'er, Brunsvig og Nassau »betreffend Zusammensetzung und Einberufung einer aus der einzelnen deutschen Ständekammern durch Delegation hervorgehenden Versammlung, zunächst zur Berathung der Gesetzenwürfe über Civilprozess und Obligationenrecht.« Det udtaltes udtrykkeligt som Formaal, at »der Vorschlag, gemeinsame deutsche Gesetze durch Delegirte der Einzellandtage am Bunde berathen zu lassen, nicht etwa bloss als Auskunftsmittel für einen einzelnen Fall, sondern auf dauernd in die Organisation des deutschen Bundes übergehe«, og man er sig vel bevidst »dass die organische Einfügung eines repräsentativen Elements in die deutsche Bundesverfassung mit Nothwendigkeit zugleich eine entsprechend veränderte Gestaltung der Execution des Bundes bedinge«, — i hvilken Henseende man forbeholder sig nærmere Forslag. Dette Forslag var ikke blot i Indhold men ogsaa i Form rettet mod Preussen, der i Mødet den 6. Februar havde villet hævde til det yderste sin Uafhængighed af en Lovgivningsudvikling som sattes i Forbindelse med Forbundet. Men dernæst førtes der en aaben Krig med Preussen i Toldsagen, og det saae ud som om det kunde blive Resultatet at Toldforeningen, Preussens væsentlige Støtte i Bestræbelserne for at udøve et Supremati, opløstes.

Under disse Omstændigheder maatte vor Sag blive af stor Vigtighed for Østerrig. Kunde det lykkes Østerrig at bringe den til Afgiørelse, havde man berøvet Preussen et Middel til Popularitet, fjærnet en af

Nationalvereins Revolutionsmidler og selv vundet Ret til at sige at den Opgave som Preussen med saa stort Apparat havde stillet men aldrig løst, endelig var afgjort af Østerrig. Men desuden indsaae man i Wien meget godt, at Preussen havde sine egne og egoistiske Planer i Sagen, og man vilde ikke tillade Preussen at udvide sig paa en saa betydningsfuld Maade i Norden. For enhver Priis vilde Wienercabinetet derfor have denne Sag afgjort, og Rechberg drev den derfor efterhaanden med stadigt stigende Lidenskabelighed. Af Princip Heelstatsmand, hader han desuden Eiderdanismen og Skandinavismen som de rette Midler til Preussens Erhvervelse af Holsteen.

Rechberg er forresten lidet begavet, meget bornet og overordentlig haardnakket, arrogant og hidsig. Bille-Brahes Afskeed³⁹⁾ kunde han kun forstaae som motiveret ved dennes heelstatlige Tendenter, og Johan Bülow modtog ham derfor som en uforbederlig Eiderdansk, og Intet har siden kunnet bringe ham fra denne Betragtning. Dette i Forbindelse med Rechbergs Character gjør Forholdet mellem ham og Bülow lidet behageligt. Naar Rechberg ikke med ustyrlig Hidsighed angriber og skjælder paa Regeringen og dens Politik, staaer han ubevægelig ved Alt, hvad Bülow siger, og fortsætter derpaa der, hvor han selv slap, uden med et Ord at ændse, hvad den Anden havde gjort gældende. Det følger af sig selv, at Rechberg bilder sig ind, at han langt bedre end vi veed, hvad der tjener os, og Grammont sagde derfor engang til ham »M. le Comte, Vous voulez être plus danois que les danois eux mêmes«. —

Det var en ganske anden Slags Fare, som kunde true os fra Bismarck. Han er ikke constitutionel men decideret absolutistisk-aristokratisk. Han er meget haardnakket og giælder for at have personligt Mod. Han er endelig flot og langt tilbøieligere til at tranchere et Spørgsmaal end at løse det. Ligeoverfor det preussiske Kammer har han vist sin Smidighed ved at regere uden Budget og endog bringe denne Tilstand i System, samt ved at udgive provisoriske Love Dagen efter Kamrets Slutning, som kunne betragtes som direkte stridende mod Forfatningen. Heller ikke i Formen er han videre varsom (saaledes som han viste det, da han paa en Interpellation om, at han tillod sig at gaae ud af Salen midt under en Tale, der var rettet til ham, og sætte sig til sit Arbeidsbord i Minister-værelset ved Siden af — »naar de Herrer ere begavede af Naturen med en Stemme, som man kan høre langt borte, veed jeg ikke, hvorfor jeg ikke skulde kunne drage en lille personlig Fordeel deraf.«*) — Ligeoverfor det tyske Spørgsmaal erklærede han uforbeholdent, at man skulde tage sig ivare for at det ikke kom til en Afgjørelse »mit Eisen und

*) Engang da man i Kamret udtalte, at Preussen burde intervenere hos Rusland for Polens Rettigheder, svarede han, at det troede han dog ikke vilde være raadeligt, fordi Rusland saa maaskee kunde falde paa at intervenere i Preussen f. Ex. for at beskytte Deputeretkamrets »dybtkrænkede Rettigheder«.

Blut«. Han er slet ikke tilbøielig til »at lade Preussen gaae op i Tydskland«, men vel til at annexere de nordtyske Lande som ligger fordeelagtigt for Preussen, og dertil regner han først Hannover og Mecklenborg, og hans Middel er Magt, ikke List eller Overtalelse. Paa en Natur som hans maatte Napoleons eventyrlige Politik virke tiltrækkende og ophidsende, og han er altid rede til at gjøre dristige Combinationer. I Petersborg vidste han som Gesandt at forskaffe sig en exceptionnel fortrinlig Stilling, og i Paris paastodes det ligeledes at han havde vidst at vinde Keiseren, hvilket dog er tvivlsommere. En preussisk-fransk-russisk Alliance skal have været hans Plan dengang, og ganske vist vilde han ikke af nogen tydsk Nationalfølelse lade sig afholde fra at afstaae Rhinprovincerne til Frankrig, hvis Preussen kunde opnaae nogen Fordeel deraf. En Udvidelse af Preussen i Retning af Polen er ham ikke en fremmed Tanke, og midt under den polske Crisis i Foraaret 1863 sagde han til Kamrets Vicepræsident Behrends, paa hvis Discretion han aldeles ingen Ret havde at regne eller regnede, — »at Rusland aldrig kunde faae Polen moralsk betvunget, dertil behøvedes en i Cultur stærkere Stamme, nemlig Tydskerne, og den Dag var næppe fiern, da Rusland vilde bede Preussen om at tage Polen — da vilde Bismarck tage Polen og i et Par Aar skulde det være blevet helt preussisk«. — Dette er et historisk Faktum, og det betegner i alle Henseender Manden.

Ligeoverfor os er imidlertid Bismarck i sit Hierte mere velvillig end de Andre. Han er engang kommet forkeert ind paa denne tydske Idee, derved at han stærkt fordømte Slesvigholsteinismen som Oprør, og i det Lys seer han fremdeles hele Spørgsmaalet. Han har ingen personlige Forbindelser i Holsteen, og han ambitionerer ikke dette Land for Preussen, idetmindste ikke endnu. Men dertil kommer at han ogsaa har en anden politisk Combination i Tanken end den russisk-franske Alliance, og maaskee er den ældre og dybere hos ham end denne sidste. Det er en protestantisk Alliance af Preussen, England, Holland, Danmark og Sverrig.

Med sin eiendommelige Freidighed synes det som om han efter at være bleven Minister har gientaget sine tidligere confidentielle Udtalelser gennem sine 2 Venner, Blixen og Tornèrhjelm. Idetmindste fortælle disse, at han har bedet dem sige her, at saalænge han var Minister skulde ingen preussisk Soldat overskride Elben. Disse Ideer i Forbindelse med de vigtige indre Spørgsmaal som optager ham, gjøre det lidet rimeligt at han vil med Forkjærlighed beskjæftige sig med os, men ligesaa vist er det, at hvis han kaster sig ved en eller anden Combination derpaa, risikere vi et coup de main. Ganske kan han imidlertid ikke lade os i Ro, thi Lunkenhed i denne Sag er allerede Forbrydelse nok i Tydskernes Øine, og han har intet at løbe paa i Henseende til Popularitet. Vistnok har han idetmindste endnu ikke engageret sin amour-propre i Sagen, men han kan naturligvis ikke ganske undgaae at acceptere og bevare

uformindsket den gunstige Stilling, i hvilken han ved sin Indtrædelse i Ministeriet forefandt Spørgsmaalet. Hans Stilling er endelig for svag til at han kan tage noget Initiativ til (at) ordne Sagen.

Da Bismarck var udnævnt, reiste han forinden han overtog Forretningerne, til Paris for at afgive sin Rappel og sige Farvel. Vi frygtede for, at der turde være noget sandt i de Rygter, som denne Reise fremkaldte, og som ogsaa beskjæftigede sig med vor Fremtid. Moltke fik derfor

Christian VII's Palæ, Amalienborg. Fot. ca. 1880—90. Udenrigsministeriet havde til huse her i aarene 1852—84. I beletagen havde ministeren sine repræsentationslokaler, medens kontorerne var anbragt i mezzaninen. Vedels kontor befandt sig yderst til højre i fløjen mod Frederiksgade.

Ordre til at søge Leilighed til at tale med ham og forsøge at bringe en Accord tilveie med ham. Det var især Lehmann, der var ivrig derfor, og han tilbød sig endog godhedsfuld personligt at udføre denne Mission. Moltke fik ham imidlertid slet ikke at see i Løbet af de faa Dage, som han tilbragte i Paris. Moltke paastaaer iøvrigt (Depesche af 7. November) at han næppe har foreslaaet noget Bestemt til Drouyn og i alt Fald intet har udrettet. Han tilføier imidlertid, at Rusland skulde have søgt at bringe en concert intime istand mellem Frankrig, Preussen og Rusland paa Basis af Bismarck, men Frankrig fandt ikke tilstrækkelig Erstatning for den engelske Alliance i en Tilslutning til Nordmagterne og afslog altsaa. Vi have efter Moltkes Mening slet ikke været paa Tapetet. Drouyn havde efter Sigende til Afskeed sagt til Bismarck »ne tourmentez pas trop le Danemarck, Vous savez que c'est pour nous une puissance amie

et nous désirons vivement que Vous puissiez agir vis-à-vis d'elle avec toute la modération possible.«

Til vore Fjender kunde vi uden Uretfærdighed nærmest regne Rusland, idetmindste saalænge det nuværende System og de nuværende politiske Personligheder ere ved Roret her i Danmark. Dette fremtræder meget uforbeholdent netop i Slutningen af Aaret 1862. Imidlertid er det vel egentlig mere at tilskrive den gamle Osten-Sacken end Gortschakov og Keiseren, som dog næppe heller nære venskabelige Følelser for os. Constantin^{*)} er nærmest giennem Oldenburg os særlig ugunstig. Men eet Punkt er der dog med Hensyn til hvilket Rusland ikke forstaaer Spøg, nemlig Arvefølgesagen.

Til vore Venner hørte først Sverrig, om end hverken Regeringen eller Folket vare det i den Grad, man i Almindelighed ogsaa udenlands troede det. Kong Carl sagde vistnok med Sandhed til Hall, at en Tractat med os havde den almindelige Opinion stærkt imod sig. Til England vare vi komne i et nært Familieforhold ved Prindsesse Alexandras Forlovelse med Prindsen af Wales. Denne Begivenhed som allerede i flere Aar havde været Gienstand for confidentielle Familieforhandlinger, i hvilke Hertuginde af Cambridge og Prindsesse Louise havde spillet Hovedrollen, havde endelig ført til et lykkeligt Resultat, trods alle de store Feil, som Prindsesse Louise efter Pagets Sigende har gjort under Forhandlingen, og som flere Gange vare nær ved at forspilde det Hele. Den 9. September (1862) fandt Forlovelsen Sted paa Slottet Laecken ved Brüssel. Stor Opmærksomhed vistes just ikke vor Konge ved denne Leilighed. Prinds Christian telegraferede vel til ham, at Dronningen havde begiæret Prindsessen, men før Kongen kunde svare fandt Forlovelsen Sted. Senere da Bille den 7. October afreiste fra Glücksborg overdrog Kongen ham at meddele Dronningen, at han gav sit Samtykke. Paa Grund af dette Initiativ af Kongen kan det nogenlunde undskyldes, at der ikke giordes en formelig Begiæring derom fra engelsk Side. Den 1. November udtalte Dronningen i sit Raad og udfærdigede under Rigets store Segl sit Samtykke til denne Forbindelse og den 17. November havde Paget høitidelig Audiens hos Kongen for at meddele ham dette. — Vistnok vilde det være en stor Feiltagelse at troe at en saadan Forbindelse i vore Dage og især i England kan udøve nogen direkte politisk Indflydelse. Men ligegyldig var denne Forlovelse dog ingenlunde*). For det første fik Prinds Christian en stærkere Stilling end før og Englands Tilbøielighed til at støtte Londontractaten mod Angreb er ganske vist bleven fastere. Men dernæst var Forlovelsen med en dansk Prindsesse meget populær i England, der var kjed af de tyske Forbindelser, og Prindsessens Elskværdighed i For-

*) I Tydskland var man derfor ogsaa meget imod denne Forbindelse. C. Bollmann har saaledes sagt mig, at han havde udarbejdet en Memoire derimod for Hertugen af Gotha, som denne i sin Tid havde tilstillet Prinds Albert.

bindelse med det Held, at denne Begivenhed faldt som et Solglimt i den sorte Sorgens Nat som Dronningen fandt Behag i at omgive sig med efter Prinds Alberts Død — gjorde at der opstod en stærk Stemning for os eller rettere, at denne som allerede tilforn var tilstede fremtraadte stærkere. Den viste sig strax i en overordentlig Forbittrelse i Pressen mod Russells Depesche af 24. September, Oppositionen lovede sig at bruge dette Vaaben mod ham og der yntedes om, at Palmerston, der stundom skal være kjed af sin lille vimsige Udenrigsminister, ikke var utilbøielig til at benytte Leiligheden til at skille sig af med ham. — Vi afholdt os imidlertid i det Hele fra at poussere Oppositionen, thi vi indsaae, at det var meget tvivlsomt om den kunde opnaae at styrte Russell, og mislykkedes Forsøget vilde Russell da være vor personlige Fjende.

Frankrig endelig holdt sig tilbage. Underhaanden fik vi Forsikringer om, at man »nærede de velvilligste Følelser for os og ikke glemte at vi vare Frankrigs gamle Ven og Allierede«, men man kunde for Tiden ikke støde Preussen og Tydskland. Sagen var endnu ikke moden, og ethvert Initiativ af Frankrig vilde være vis paa at møde Englands Modstand og Jalousi. Sandsynligvis passer det Keiserens Politik at holde Spørgsmaalet aabent*). Som ovenfor bemærket blev der af den svenske Regering givet Wachtmeister en Leilighed til at tale med Keiseren, og hvis hans Meddelelse**) ikke er coloreret for meget af hans egen Iver efter at poussere Hall, er den det bedste Bidrag vi have til en Bedømmelse af Parisercabinetets Anskuelse. Keiseren fremhævede nemlig, at »vi ikke maatte bringe ham i en falsk Stilling ved at udsætte ham for den Beskyldning i vor Sag at handle mod et Princip som han overalt ellers soutenerer, nemlig Nationaliteternes Ret.« Derfor maatte vi under alle Omstændigheder gjøre nogle, idetmindste tilsyneladende Indrømmelser i Slesvig. Thouvenel gik mere i Detail, idet han kjendte Sagen godt, især fra vore Fjenders Standpunkt. Han var fast overbevist om Nødvendigheden af Holsteens Udsondring. »Il était également sûr qu'une fois cette opération opérée on ne tarderait pas dans le Holstein même d'éprouver le besoin d'en revenir à une union plus étroite avec le Danemark pour certains intérêts commun tels que marine, douanes, etc.« Men derhos insisterede han ogsaa paa Reformer i Slesvig, navnlig Undervisningsfrihed. Derimod vil der ikke være noget i Veien for at omstøde alle feudale Rester fra Fortiden, om det endog skulde være med Magt. Almindelig Afstemning vilde eventuelt kunne være et godt Middel at anvende i Slesvig og Holsteen. —

Ligeoverfor disse Forhold stod altsaa Ministeriet. I Begyndelsen forøgedes Vanskelighederne, som ovenfor sagt, ved Kongens uvillige Stem-

*) See Moltkes Depesche af 12. October i Bilag 8.

**) Skrivelse til Hall af 5. September i Bilag 9.

ning, der ikke var formindsket derved, at Hall havde holdt sin Eriksgata i Holsteen uden iforveien at melde Kongen det. Imidlertid forbedrede dette sig snart. Kort efter sin Hjemkomst havde Kongen en Samtale med Tschierning, og dennes Erklæring, at for Tiden intet andet Ministerium var muligt, havde saa stor Virkning, at Kongen ved Rigsdagstaflet sagde til Rigsdagsmedlemmerne, hvis Valg til Finantscomiteen havde været lidet ministerielle, at »hvis han blev nødt til at gribe til Sværdet, var han vis paa, at Alle vilde støtte ham. — Men I maa ogsaa støtte mine Ministre, thi de ere de Been, som jeg staaer paa.« Ved nogle smaae Finesser lykkedes det ogsaa snart at bringe Kongen til at troe, at det var ham, som foreskrev Ministeriet vor Politik og ikke omvendt, og Alt gik nu meget godt. Blixen vedblev sine Anstrengelser. Bismarcks Exempel holdt ham i Aande. Han udviklede sine æventyrlige Planer for Alle, og betroede saaledes Andræ, Madvig og Danneberg, at det vilde være ham let at enes med Bismarck om Holsteens Udtræden af Forbundet og Slesvigs Incorporation. — »Men troer De ikke at Bismarck vilde have Noget derfor,« sagde Monrad. — »Ja, Preussen vilde lade sig nøie med at faae Kiel til sin Krigshavn,« svarede Blixen ubefangen. — Han lod ingen Leilighed gaae forbi til at stille Kongen op. Saaledes var han saa sikker paa at styrte Ministeriet i Statsraadet den 12. November, at Carlsen⁴¹⁾ endog sagde i Landstinget den Dag, da Ministrene ikke indfandt sig saa tidligt, man havde ventet, at de sandsynligvis ikke kom mere igien som Ministre. Men Alt var og blev forgiæves. I »Norden«⁴²⁾ nægtede Blixen og hans Skribenter sig Intet, og foruden over Hall gik det ogsaa ud over Hamilton og Manderstrøm. —

Det Første Regeringen havde at gjøre, var at besvare Russells Depesche, som vi kjendte flere Uger før Paget meddelte den d. 14. October. Allerede forinden havde Bille d. 10. October udtalt sig meget skarpt og bestemt til Russell: »le Gouvernement danois non seulement se refuserait péremptoirement à accéder à une telle proposition, mais on lui résisterait jusqu'à la dernière extrémité« (Depesche fra Bille af 11. October). I Russells Referat af denne Samtale*) gjør han nogle Bemærkninger for at godtgjøre det Naturlige i, at England fremkommer med disse Forslag, og det er ret mærkeligt, at han forekaster os at have afslaaet de Platen'ske (∴ pseudo schleswig-holsteinske) Propositioner. Pagets Samtale med Hall tjente naturligvis kun til at vise yderligere vor bestemte Vægring om at gaae ind paa Forslaget. Kun synes Paget at have opfattet en Yttring af Hall, som om Ministeriet tænkte paa at begiære sin Afskeed, og Depeschen ender med følgende saavel i Form som Indhold ret mærkelige Sætning af Paget: »if the Danish Government is now prepared, as M. Hall announced to me, to agree to the demands of Germany respecting to Hol-

*) See Depesche til Paget af 11. October i 5te Samling p. 111.

stein and Lauenburg, and to grant to Slesvig the power of self-government in its provincial affairs, they are concessions entirely attributable to Your Lordships intercession*)). I en senere Samtale den 23. October søgte Paget at finde Gehør for Modtagelsen af Forslagene »med Modificationer«, men forgiæves**).

Vort Svar afgik strax Dagen efter at Russells Depesche var meddeelt her, og er dateret den 15de. — Vi vilde vise, at der ikke kunde være den fierneste Tvivl hos os om Sagen, og vi vilde forekomme ethvert videre Tryk paa os navnlig fra Frankrig. — Erfaringen viste Rigtigheden heraf, thi som ovenfor bemærket, var Drouyn lige paa Nippet til at slutte sig til Russells Forslag.

Depeschen adskiller mellem Spørgsmaalet om Holsteen og dets yderligere Deel af Russells Proposition. Med Hensyn til Holsteen erklærede ogsaa vi Sagen for udtømt, da vi havde erklæret os villige til at concedere Forbundets Forlangender om Lovgivnings Magt for Stænderne paa 2 Betingelser, nemlig *at la position éventuelle du Holstein pouvait être précisée de telle sorte que le reste de la monarchie ne fût pas réduit à une dépendance continuelle de l'Allemagne, og at par ce sacrifice nos rapports avec la Confédération pouvaient être rétablis sur une base durable.*

Med Hensyn til Slesvig fastholdes vort tidligere Standpunkt uforandret. Dog gientages det at Kongen har til Hensigt at udvide Stændernes Indflydelse paa de særlige Anliggender, men dette kan kun skee frit og frivilligt, naar det rette Øieblik er kommet, og dette er først dès que la situation de la question holsteinoise le permettra.

Med Hensyn endelig til Fællesforfatningen fastholdes dennes lovformelige Tilblivelsesmaade, samt Umuligheden for Regeringen til at kunne give efter i dette Punkt for Tydscklands Indblanding. Men dernæst er Russells Forslag til en Ordning umulig, hvis man ikke vil see Monarkiet opløst og Londontractatens Princip omstødt. »Le maintien de la constitution commune pour le Royaume et le Slesvig est donc la question de vie et de mort pour le Danemark, et autant le Gouvernement est pénétré de cette certitude, autant il est déterminé à ne point s'écarter de la ligne de conduite qui lui est tracée par cette conviction.«

Forresten var Depeschen meget rolig og endte med det faste Haab, at Russell efter at have overveiet disse Betragtninger vilde opgive sine Forslag.

Vort næste Skridt var at besvare de preussisk-østerrigske Aktstykker. Dette skeete ved Depescher til Quaade og Bülow af 6. November ledsaget af et Memorandum, som skulde imødegaae den østerrigske Fremstilling af 26. August.

I Depeschen til Preussen discuteses Sagen mere politisk, i Memoiren

*) See Depesche fra Paget af 14. October i Blue Book p. 314.

***) See Depesche af 23. October i Blue Book p. 317.

historisk. Det fremhæves at den Sammenblanding af Holsteen og Slesvig, som den preussiske Depesche søger at indføre i Discussion, er i bestemt Modstrid saavel med Sagens Udvikling — idet de Forbundsbestemmelser angaaende hvilke vi forhandle, naturligvis ikke med et Ord omtale Slesvig — som med Forholdets Natur, idet et internationalt Spørgsmaal ei kan bringes i Forbindelse med et federalt uden vidtgaaende Consequentser. »Denn es unterliegt keinem Zweifel, dass die im Bundesrechte gegründeten Formen für die Behandlung einer streitigen Frage überhaupt jede Anwendung verlieren, wenn diese Frage durch ihre Vereinigung mit einer internationalen den bundesrechtlichen Boden aufgegeben hat.« Ikke destomindre ville vi med denne Reservation ikke afslaae at udtale os om Sagen uforbeholdent.

Den historiske Side af Spørgsmaalet er behandlet i Memoiren, og Resultatet heraf er at Tydskland ikke har vundet nogen Ret med Hensyn til Slesvig. Men Spørgsmaalet er altfor stort til alene at afgjøres ved en Fortolkning af mere eller mindre klare Udtryk i en diplomatisk Correspondance. »Denn es ist ja doch das innerste Wesen eines souveränen Staates, dass er seine Verfassung und Verwaltung die wichtigsten Bedingungen eines eigenthümlichen Lebens, nach seinem eigenen Sinne und seinen besonderen Bedürfnissen ordnet.« Derfor [vil] Danmark aldrig kunne gaae ind paa den Fordring man stiller. Og iøvrigt, hvad er det for en Ordning, man vil at vi skulle antage? »Andre Landes Erfaring viser, at det undertiden kan have sine Vanskeligheder at faae Budgettet voteret af een Repræsentation« — og vi skulde afhænge af 4 Forsamlinger. »Für jeden Staat, aber doppelt für die dänische Monarchie, unter den jetzigen Umständen, wäre eine solche Ordnung i erster Linie die Anarchie und im letzten unausbleiblichen Resultate der Auflösung.«

Depeschen vendte sig derefter til Forhandlingens egentlige Gienstand, Holsteens Stilling. Heelstatsforfatningen, der paatænkte i 1851, var udtrykkelig gjort afhængig af 1) at Holstenerne loyalt sluttede sig til den, 2) at Kongens Pligter som Medlem af Forbundet ei udvidedes, hans Souverænitet over Forbundshertugdømmet ei maae indskrænkes, og at Forbundet endelig opgav enhver Paastand om nogen Competence i og med Hensyn til det danske Kronland Slesvig. Og hvorledes ere disse Betingelser indtraadte? Holstenerne have formeligt udtalt, at »die Selbständigkeit der einzelnen zur Monarchie vereinigten Länder mit der Bildung einer gemeinschaftlichen Repräsentation in einem Gesammtorgane unvereinbar sei.« Og Tydskland er i fuld Virksomhed for at tilveiebringe en større Eenhed mellem de forskjellige tyske Forbundslande. Under disse Omstændigheder havde Danmark uden Videre kunnet vælge en anden Organisation. Det gjorde det ikke, men fortsatte ufortrødent sine Bestræbelser for at knytte Forbindelsen med Holsteen paany.

Nu fordrer Tydskland Lovgivnings- og Bevillingsmyndighed for Holsteen. — Vi ere villige til at gaae ind derpaa, og vi ere jo netop traadte i Forhandling derom for at den nye Ordning ikke skal fremkalde ny Strid. Vi henvise i saa Henseende til vore Forslag af 1861, idet vi erklære os villige til Modifikationer deri, hvis de ønskes. »Man wird uns immer willig finden, den deutschen Herzogthümern Alles einzuräumen, was der deutsche Bund mit irgend einem Recht oder mit einiger Billigkeit für sie fordern kann. Nur das muss die Königliche Regierung als ihre erste und unabweisliche Pflicht festhalten, dass Holsteins Selbständigkeit nicht die Abhängigkeit der dänischen Monarchie mit sich führt.« —

Depeschen til Østerrig var holdt meget høflig og beskæftigede sig væsenligt kun med det givne Raad om at gienoprette den administrative Forbindelse mellem Slesvig og Holsteen. Langt nærmere end at gjøre dette, maatte det efter vor Mening ligge at »den möglichen Folgen der gelockerten Verbindung zwischen den Bundesländern und den übrigen Theilen der Monarchie dadurch entgegenzuwirken, dass die Attractionskraft der letzteren durch ihr engeres Zusammenschliessen in demselben Masse vergrößert würde.« Der hentydedes til preussiske Planer, idet det hedder, at en administrativ Forbindelse mellem Slesvig og Holsteen vilde kunne fremme Tendentser til at fjærne sig fra det danske Monarki for at slutte sig til politiske Combinationer, »die bisher immer von dem Besitze von Schleswig bedingt, es auch in der Zukunft bleiben werden.« Endelig slutter Depeschen med en Henvisning til Østerrigs egne Erfaringer fra lignende Forhold. Iøvrigt henvises til Memoiren. Denne begynder med at vise, at netop alle de Principer som forekastes det Hall'ske Ministerium, ere grundlagte af det tidligere, »hvis gode Tro« den østerrikske Memoire roser. Det var dette Ministerium som holdt Alt, Fællesforfatningen vedrørende, udenfor Stændernes Discussion, som opstillede Folketalsbasen, som indførte den bestaaende Sprogordning i Slesvig, som endelig endog ved Bluhme havde fuldstændigt udtalt sin Tilslutning til Fællesforfatningen af 2. October.

Derefter gaaer Memoiren over til at undersøge Correspondancen af 1851—52. Dens almene Character var fra begge Sider erkjendt at være den, at udtale *frivillig og af fri Magtfuldkommenhed* visse *Hensigter*. De tydske Hoffer havde yderligere udtrykt denne sin Opfatning ved at henvise til den Maade, paa hvilken vor Erklæring af 7. September 1846 er opfattet af Tydskland, nemlig som en frivillig og ingenlunde uforanderlig Udtalelse af Kongen. Correspondancen af 1851—52 stifter saaledes ingen international Ret.

Indholdet af Kongens Hensigter fremtraadte i Form af et kgl. Patent rettet til det danske Folk: ikke Alt, hvad deri findes, kan altsaa paa-beraabes af Tydskland, men kun hvad der allerede var omtalt i Correspondancen, Saaledes ligger Sprogordningen i Slesvig ganske udenfor

Sagen. Ja Correspondancen indeholdt endog en udtrykkelig Anerkjendelse af, at denne Sprogordning ikke behøvede at forelægges Stænderne.

Hvad der af Kongen udtaltes i Correspondancen var følgende. Den kgl. Regering kunde faktisk og retligt skride til Slesvigs Incorporation, den havde erklæret at den *vilde* det, den havde til en vis Grad endog *forpligtet* sig dertil. Det var altsaa den store Concession, som Kongen gjorde: han erklærede ikke at ville skride til Slesvigs Incorporation, men at ville gienoprette Provindsialstænderne og gjøre Udviklingen af Hertugdømmernes provinsielle Anliggender afhængig af Provindsialstændernes Medvirkning, der endogsaa fra at være raadgivende skulde gaae over til at blive besluttende.

Denne Concession medførte Nødvendigheden af en ny Plan for Monarkiets Ordning. For at sikre denne mod fremtidige Angreb af Tydskland vilde Kongen først forsikre sig, at der Intet var til Hinder for den fra tysk Side, før han udførte den. Planen til denne »organische und gleichartige Verbindung sämtlicher Landestheile zu einer gesammten Monarchie« meddeltes derfor og de tyske Magter erklærede »dass in Folge des anerkannten Integritätprinzips der dänischen Gesamtmonarchie eine Vertretung aller Theile dieser Monarchie in einer für die Erörterung und Beschlussfassung über die Gesamtinteressen bestimmten legislativen Versammlung mit den Sonderrechten der deutschen Herzogthümer Holstein und Lauenburg nicht unverträglich sei«. Herefter er det da ikke Tydskland, som har vundet nogen Ret til (at) forlange, at en saadan Forfatning skal giennemføres, men det er Danmark som kan fordre, at Holsteen uden nogen Indvending fra Tydsklands Side optages i en saadan Heelstatsorganisation. Om Slesvig og dets Forbindelse med Kongeriget ved en Fællesforfatning er der naturligvis slet ikke Spørgsmaal.

Derefter gaar Memoiren over til at discutere de 2 Indvendinger, som senere ere reiste mod Fællesforfatningen, dels dens Indførelse dels Repræsentationsprincippet, og der gøres her opmærksom paa, at den Tilføjelse, som man fra tysk Side nu stadig gjør til Udtrykket »gleichartige und organische Verbindung«, nemlig »worin kein Theil dem anderen untergeordnet oder incorporirt sein darf«, slet ikke findes i Forhandlingerne i den angivne Forbindelse, men staaer et andet Sted og i en ganske anden Sammenhæng.

Det er altsaa Indholdet af Forhandlingerne i 1851—52: *Danmark* forpligter sig til at gienoprette saavel de slesvigske som de holstenske Stænder og til at lade de provincielle Anliggendes fremtidige Udvikling afhænge af deres besluttende Medvirkning; *Tydskland* forpligter sig til at rømme Holsteen og Lauenburg og ikke hindre deres Optagelse i en Heelstatsforfatning for Monarkiet.

Endelig vises det, at Forfatningen ikke med Hensyn til Ophævelsen af den tidligere administrative Forbindelse mellem Slesvig og Holsteen

indeholder nogen Concession af Tydskland, men en simpel Anerkjendelse af, at Kongen historisk og retlig er fri i sine Beslutninger desangaaende.

Conclusionerne af denne hele Udvikling ere saaledes: 1. Fællesforfatningen er retlig bleven til. Holstens og Lauenburgs Udtræden deraf skyldes alene Forbundet og kan naturligvis ikke berøve Forfatningens Retsgyldighed for de øvrige Landsdele. 2. Der kan nu kun være Spørgsmaal om under visse nærmere Betingelser at imødekomme Forbundsbeslutningen ved at tilstaae de holstenske Stænder Lovgivnings og Bevillingsmyndighed i de fælles Sager. 3. Slesvigs indre Anliggender kunne ikke blive Genstand for det tydske Forbunds Undersøgelse og Forhandling*).

Det tredie Spørgsmaal, som Ministeriet maatte overveie, var de indre Forhold, navnlig hvad der skulde skee i Holsteen og maaskee i Slesvig.

Som ovenfor bemærket var man blevet enig i Ministeriet om ikke at sammenkalde (de) holsteenske Stænder før næste Aar, og navnlig fordi man i saa Fald ikke let vilde kunne undgaae at forelægge dem Fællesbudgettet. Holstens Bidrag for 1862/63 skulde da tages ved Kgl. Resolution og den derom fattede Beslutning i Ministerconferencen den 1. October stadfæstedes af Kongen paa Glücksborg, saaledes at Finansministeren bemyndigedes til for daværende Finansaar indtil Videre at udrede af den holsteenske særlige Kasse et Bidrag udover Normalbudgettet, der forholdsmæssigt svarede til, hvad der faldt de øvrige Landsdele tillast. Denne Resolution skulde imidlertid ikke for det Første publiceres.

Ganske vist havde Regeringen Ret til denne Foranstaltning efter Patentet af 23. September 1859, som Res(kriptet) af 29. Juli 1861 kun for det Aar havde indskrænket. Ligesaa sikkert var det, at en Forelæggelse af Budgettet for Stænderne ikke havde ført til Noget, og Landet matte dog regeres. Res(kriptet) af 2. October var dernæst endog kun provisorisk. Som det hedder i et Circulære af 18. October til Gesandtskabernes personlige Underretning, »vedligeholdt Regeringen herved, saameget som det praktisk var muligt, den ved Erklæringen af 29. Juli(18)61 skabte Tilstand. Ligesom Regeringen nemlig dengang og for det da løbende Finantsaar kun foreløbigt renoncerede paa Bidragene, idet den forbeholdt nærmere Opgiørelse og eventuel Udvidelse af dem, naar en Overenskomst om Holsteens Stilling opnaaedes, saaledes har den ogsaa ved Res(kriptet) af 2. October og for nærværende Finantsaar kun indtil Videre paalagt Holsteens særlige Finantser Udredelse af det yderligere Bidrag og altsaa ligeledes forbeholdt en senere Opgiørelse. I begge Tilfælde er ingen endelig Bestemmelse truffet, men man har bona fide holdt Spørgsmaalet aabent. Forskjellen er kun den, at ifjor kunde nødvendige Tilskud foreløbigen tages af Monarkiets Kassebeholdning, men iaar var dette ikke

*) Bilag 10 indeholder en fransk Oversættelse af disse forskjellige Aktstykker af 6. November (1862).

muligt, og man har derfor foreløbigt maatte tage dem af de særlige Landsdeles Finantser.«

Dette Raisonnement lod sig vel opstille, men det var meget farligt at gjøre gældende. Det viste sig nu ret, hvilke Consequentser Concessionen af 29. Juli medførte: trods alle vore Reservationer var det gaaet over i den almindelige Bevidsthed, at man nu ikke længere kunde forlange yderligere Bidrag af Holsteen end Normalbudgettet uden at man havde

Ditlev Gothard Monrad.

Stændernes Samtykke dertil. I Depesche af 29. September anførte Gortschakow som en Grund mere for Regeringen til hurtigt at svare paa de tyske Depescher af 22. og 26. August, at Rigsraadet kun havde voteret Budgettet under den Betingelse og altsaa maatte samles igjen før Udgangen af Finantsaaret 61/62, 3: Gortschakow gik ud fra som noget Vist, at Holsteens Bidrag ikke kunde tages ved Resolution, thi da var Betingelsen, som Rigsraadet havde sat, jo fuldstændig opfyldt.

Men efter at Russell havde skrevet Depeschen af 24. September var det bleven næsten umuligt at fastholde Res(kriptet) af 2. October. Lehmann havde underhaanden meddelt Rigsdagsmændene Regeringens raske Beslutning at vende tilbage til Patentet af 23. September 1859 og Stillingen før 29. Juli (18)61, og Jubelen over det modige Ministerium var stor. Men Hemmeligheden kunde da naturligvis ikke længere holdes, og »Flyveposten« meddelte Sagen. Strax satte efter Ordre Balan og Bren-

ner⁴³⁾ sig i Bevægelse og interPELLerede Hall, der ikke vedstod Sammenhængen, men søgte at hjælpe sig ud af det ved tvetydige Erklæringer som af dem maatte forstaaes som en Benægtelse af Factum. Balan raadede meget stærkt til stor Varsomhed paa dette Punkt, og ligesom vore Gesandtskaber, navnlig Qaade og Bülow udtalte stor Betænkelighed, saaledes erklærede ogsaa Dotézac meget bestemt, at vi ikke kunde undgaae Execution, dersom vi ikke forelagde Stænderne Budgettet.

Ministeriet optog derfor Sagen paany. Hall var for at forelægge Budgettet. Monrad fik en af sine Paroxysmer. Først var han meget ivrig for at sammenkalde Stænderne, saa blev han betænkelig og vilde have Erklæringen af 29. Juli forlænget ved nye Bogholderkonster og »et Budget med Minus'er«. En Dag kom han og spurgte, om man dog ikke gjorde klogest i at optage Blixens Antydning om Fred med Preussen ved at afstaae Kiel, en anden Dag vilde han have en stærk Tilslutning til Sverrig ved Hjælp af en Dynastiforandring. Dette sidste kunde maaskee nu meget let skee, da den græske Krone var tilbudt Prinds Oscar.

Resultatet blev imidlertid at man besluttede at opgive Standpunktet af 2. October, og det heed sig nu, at Udtrykket »indtil Videre« i Resolutionen skulde betyde »indtil de holsteenske Stænder kunde komme sammen«*).

Men dernæst maatte den længe omhandlede holsteenske Regering dog tilsidst blive til Noget. Moltke og Warnstedt vare endelig med store Offre vundne og Sagen afgjordes i Statsraadet den 12. November og et Patent udgik betreffend die Errichtung einer oberen Regierungsbehörde im herzoglichen Holstein. Den skulde træde i Kraft fra 1. December bestaaende af en Præsident og 4 Raader, tage Sæde i Holsteen og i »enhver Henseende« være Ministeriet for Holsteen underlagt. Foreløbigt imidlertid skulde den forblive i Kiøbenhavn!, indtil der kunde tages Bestemmelse om i hvilken By i Holsteen, den skulde residere. Instruktion udgik under 1. December. Meningerne om dette Skridt vare meget deelte om end de Fleste saae deri en stærk Retning mod Udsondring. Saaledes opfattedes det naturligvis i Tydskland. Hall var glad fordi det holsteenske Ministerium nu ikke medførte nogensomhelst Byrde for ham, og stolt over at have gjort Noget, der saae ud som en Tanke. Alt kunde have været godt, hvis de valgte Personligheder havde været bedre, og der virkelig var en Control i Ministeriet. Men det har senere tilstrækkeligt vist sig, at de bedste Folk i Regeringen vare de gamle Departementschefer herfra, medens Moltke kun tænker paa at more sig og faae saa mange Penge som muligt ud af Statskassen, og Warnstedt er en stor Fiffikus, der heller ingen Gavn gjør, og begge ere politisk aldeles upaalidelige.

*) I et Circulære af 26. November meddeltes dette til Gesandtskaberne, og de opfordres til ved Hjælp af denne Meddelelse at forekomme mulige collective Skridt af Magterne for at formaae os til at forelægge Stænderne Budgettet.

Der behøvedes Regering i Holsteen, og nu regeredes der langt mindre og slettere end før. Hall smigrede sig med, at denne Foranstaltning skulde være populær i Holsteen, den har kun fremkaldt Misfornøielse*).

Endelig overveiedes det i Ministeriet, hvad der kunde gøres i Slesvig. Den sidste Throntale havde indeholdt Løfter, og Hall havde mangfoldige Gange givet endnu større i sine Samtaler, navnlig synes det, at han havde engageret sig i Principet til Manderstrøm og til Wachtmeister**), om han end tillige havde fremhævet Vanskelighederne for Regeringen at gienemføre Forandringer. Stillingen var den, at det af os var erkjendt at disse maatte foretages i Retning af større Myndighed for Stænderne i de provincielle Anliggender og større Folkefrihed. — Alt dog under Forudsætning af, at Valgloven tillige blev en anden. Hvad der derimod var det omdebatterede Punkt var Tiden, naar en saadan Forandring kunde skee. Vi sagde: gør vi det nu ligeoverfor Tydsklands Fordring, vil det ikke kunne undgaaes at sættes i Forbindelse dermed. Tydskland vil gøre gjældende at det er en Indrømmelse, og saaledes vil det opfattes i Slesvig og Holsteen. Deraf vil følge idelige Forsøg paa Indblanding i Slesvigs Anliggender, fornyet Haab hos Slesvig-Holstenerne og en Agitation i Holsteen, som vil misbruge de større Friheder. Deraf vilde altsaa følge, at vi først kunde skride til at handle i Slesvig, naar Striden med Tydskland var endt. Saaledes udtalte Depeschen af 15. October til Russell sig og Depeschen af 15. November til Drouyn (see nedenfor). Derimod giordes gjældende fra alle Sider, Sverrig iberegnet, at vi burde gøre det strax, fordi kun paa den Maade var en Løsning af det holsteenske Spørgsmaal mulig. Hvert Øieblik er Hall ogsaa paa Nippet til i sine Samtaler***) at love det, forsaavidt han ikke ligefrem giver et saadant Løfte. I Ministeriet var der den samme Usikkerhed. Fra mange Sider sees det, at der ingen Vanskeligheder var ved at gøre det, og der fortaltes meget om hvilken Indflydelse de nye danske Godseiere, Moltke-Huitfeldt, Rosenørn-Lehn, senere ogsaa Grandjean⁴⁶), udøvede osv., og man spekulerede meget paa, om man skulde hjælpe paa Sagen med Kongevalgte, eller gøre fremtidige Grundlovsforandringer i Slesvig afhængig af $\frac{2}{3}$ Majoritet etc. Wolfhagen⁴⁶) synes dog saa bestemt han formaaer at staa imod, idet han gør gjældende, at han ikke kan skrive en Valglov som skaffer os Majoritet, uden ved Hjælp af Kongevalg, som ere meget mislige. Dertil kommer, at Stændernes nuværende Majoritet vilde benytte Leiligheden, saasnart de sammenkaldtes, til at protestere mod Fællesforfatningen. Imidlertid blev det i Statsraadet den 5. November vedtaget i Principet, at en ny Forfatning skulde udarbeides.

*) Et interessant Brev fra Baron Heintze⁴⁴) af 17. Nov. 1862, der synes at vise, at han havde smigret sig med at blive Præsident i Regeringen, findes i Bilag 11 b.

***) See saaledes Manderstrøms Depesche af 12. October samt Brev fra Wachtmeister til Hall af 28. October i Bilag 12.

****) Saaledes den 24. November i sin Samtale med Paget see nedenfor.

Vore Depescher af 6. November vare overleverede, men gjorde intet Indtryk uden her hjemme. Det viste sig navnlig, at hverken i Wien eller af de fraværende Diplomater var vor Memoire endog kun giennemlæst*). Forsaavidt opveiedes dens Deduction altsaa fuldstændigt af den ubetydelige Memoire af 14. November**) som Preussen udsendte om Forhandlingerne af 51—52. Men Eet syntes alle Parter enige om, nemlig at nu maatte de direkte Forhandlinger betragtes som endte.

Østerrig og Preussen vilde rimeligvis bringe Sagen tilbage til Forbundet. Det kunde da skride videre frem mod os og bære Ansvaret for en Complication, som de 2 Stormagter ønskede at blive frie for, og det vilde være en smuk Sortie for disse at lade Forbundet slaae Russells Forslag fast som blivende Momenter i Sagens Udvikling. Dette blev ogsaa det endelige Resultat af Østerrigs og Preussens Overveielser. Som det synes, vilde Preussen have det slesvigske Spørgsmaal henvist til Englands Mægling***).

Udenfor Tydskland opstod paany Spørgsmaalet om en europæisk Conference til Afgjørelse af hele Sagen, og Tanken laae nær, da de directe Forhandlinger vare indlede med et bestemt Løfte om en eventuel Løsning ad denne Vei. Rechberg havde endog brugt Yttringer til Bülow, der syntes at gaae i den Retning (Depesche af 12. November). Vi kunde imidlertid ikke ønske en Conference under nuværende Forhold og vilde i alt Fald ikke tage Initiativet dertil. Bille spurgte Russell om der var noget sandt i Rygterne om at England paatænkte et Forslag af den Beskaffenhed (Depesche af 14. November). Da Russell benægtede det, men tilføiede, at Spørgsmaalet (var) om vi vilde gaae paa en saadan Proposition, svarede Bille, at det vilde vi vistnok ikke, nu da Russell havde udtalt sig som han havde i Depeschen af 24. September.

Saa vel Sverrig som Frankrig trængte imidlertid paa at vi skulde tage et Initiativ og meddele vore Hensigter i en Exposé til Magterne, og Drouyn fandt netop Øieblikket gunstigt, fordi Russell var fremkommet med et umuligt Forslag. Vi havde imidlertid store Vanskeligheder ved at følge dette Raad, fordi vi ikke vidste at foreslaae Andet for Holsteen end hvad vore Forslag af 26. October 1861 indeholdt, og Intet kunde gjøre med Hensyn til Slesvig. Imidlertid vilde man dog saavidt muligt imødekomme Drouyns Antydning, og der tilskrives derfor Moltke under 15. November, at vi ikke tænkte paa at paakalde Magternes Intervention for Tiden, men dog meget ønskede at erfare Frankrigs Mening om Hovedpunkterne i vor Opfatning. Disse vare 1) bestemt Adskillelse af det holstenske Spørgsmaal fra Alt, som vedrørte Slesvig, 2) en Ligestillelse mellem holstenske

*) Dette melder J. Bülow udtrykkelig, og jeg selv erfarede det ved Samtaler med Nicolay og Paget.

***) See Blue Book p. 331.

***) See Depesche fra Bloomfield⁴⁷) af 11. Dec. i Blue Book p. 353.

Stænder og Rigsraadet med Hensyn til Lovgivning og Bevilling i Fællesanliggender, 3) en nødvendig Ventil i Tilfælde af fortsat Uenighed mellem disse 2 Repræsentationer. — Var det holsteenske Spørgsmaal saaledes ordnet, vare vi ikke uvillige til at inklade os paa en Undersøgelse af Tydscklands Formentlige Rettigheder med Hensyn til Slesvig, saameget mere som vi vare overbeviste om at kunne vise disses Ugyldighed, og Kongen havde iøvrigt den Hensigt at indrømme Slesvig større Friheder saasnart den holsteenske Sag var ordnet. — Drouyn fulgte imidlertid ikke vor Opfordring til at udtale sig herom, men foretrak at vedligeholde Frankrigs hidtidige fuldkommen passive Holdning i Sagen. —

Men imidlertid havde Russell ikke, som vi havde haabet, opgivet sine Forslag. Rusland og selv Tydsckland havde sluttet sig ivrigt til dem og udtalte det Haab, at han dog ikke vilde lade dem falde*). Selv fandt Russell dem fremdeles »praktiske og billigere end vi fra nogen anden Side kunde vente**), navnlig forekom det ham tydeligt, at »den Ordning, som de danske Depescher til Østerrig og Preussen foresloge, var mindre fordeelagtige for os end dem som han havde fremstillet i Depeschen af 24. September.« The Government of Denmark ought to derive valuable assistance from Holstein for the naval and military defence of the Danish monarchy. But under the proposed Danish conditions, it is not likely that any considerable supplies will be obtained from Holstein for that purpose. Such a plan may suit the views of those who wish to govern the Kingdom of Denmark Proper and the Duchy of Slesvig, without the infusion of any German influence, but it must enfeeble and impair the Danish monarchy as a whole.« (See Russels Depesche til Paget af 26. November)***).

Under disse Omstændigheder lod Russel sig ikke afholde ved vor bestemte Afvisning og den fuldkomne Enighed, hvormed vi her erklærede enhver Tanke om Ophævelse af Forfatningen af 2. October som aldeles umulig. Hvorledes Kongen personlig tænkte, erfarede Paget da han den 17. November havde Audients i Anledning af Alexandras Forlovelse. Kongen sagde med den imponerende Holdning han i lykkelige Øieblikke kan antage — »Russells Depesche af 24. September har overrasket mig som et Slag i Ansigtet, tilføiet mig af min Ven. England begærer med den ene Haand min Niece, og samtidig hugger det til mig med den anden. Husk, hvad vi fra Fortiden have England at takke for. Nu har Russell villet gaae videre og berøve mig og mit Folk hvad der er

*) See Howards⁴⁸⁾ Depesche af 25. October i Blue Book p. 318, Wards⁴⁹⁾ af 21. November Blue Book p. 348.

***) See Russells Depesche til Cowley af 8. November, Blue Book p. 330.

***) Blue Book p. 349. Endelig havde vi selv irriteret Russell derved at Hall for at berolige her hjemme havde instrueret »Dagbladet« til at fortælle at Russell var flau over sine Forslag og gierne vilde trække sig ud af Ilden. »Globe« benægtede strax denne Efterretning.

mere end Flaade, Hovedstad, Norge, nemlig vor Ære. Jeg har følt det som en personlig Fornærmelse, og jeg var meget nær ved at svare derpaa ved at tilbagekalde min Gesandt fra London«. Paget var virkelig imponeret.

I en Samtale som Russell havde med Bille i Begyndelsen af November, truede han med Slesvigs Deling, hvis vi ikke antog hans Forslag. Bille svarede kort, at det kunde han jo prøve paa (Depesche af 14. November).

Den 20. November sendte Russell sin 2den Note, der ikke er holdt i nogen høfligere Tone end den første og ligesom denne begynder med at opstille som Grundsætninger, hvad der netop er Stridsspørgsmaalene: 1) Kongen har Holsteen som Hertug af Holsteen, er som saadan Medlem af Forbundet og maa adlyde dette, 2) Kongen har Slesvig som Hertug af Slesvig og er derfor forpligtet til Østerrig, Preussen og Forbundet ved visse Løfter, 3) intet Argument ab inconvenienti og hentet fra det praktisk Mulige eller Umulige kan gjælde mod en juridisk Forpligtelse.

Derefter hedder det med Hensyn til Holsteen, at der ingen Strid er, vi ere jo villige til at indrømme det Forlangte, og naar vi betinge en saadan Stilling for Holsteen af »at den defineres paa en saadan Maade at Resten af Monarkiet ei reduceres til en bestandig Afhængighed af Tydskland, og at ved dette Offer vore Forhold til Forbundet retableres paa en varig Basis«, da har det saaledes udtalte Princip »the cordial assent and approbation of Her Majesty's Government«.

Med Hensyn til Slesvig simplificeres Spørgsmaalet derved, at den retlige Side skulde være erkjendt af Danmark, da Hall jo indrømmer, at Kongen har udtalt til sit *Folk*, at Slesvig ei skulde incorporeres, og at tydsk og dansk Nationalitet skulde stilles lige. Dete hele er altsaa kun a question of fact. Og her paaberabes nu Raguels berømte Rapport, og der fremhæves Sprogbestemmelserne, *Presse- og Petitionsloven*. Da vi nu ikke have villet opfylde disse vore Forpligtelser, har der stillet sig forskjellige Udveie:

1. lade den nuværende Tilstand af Usikkerhed og Fare vedblive indtil den ender i et voldsomt Udbrud,

2. antage en Fællesforfatning i hvilken det tydske Element faaer større Vægt, end dets blotte Tal vilde give det,

3. dele Slesvig i 2 Dele, hvoraf den ene blive tydsk og forenes nøiere med Holsteen, den anden bliver dansk og incorporeres i Danmark,

4. antage den af Russell foreslaaede Plan. —

Depeschen ender med Forsikring om Englands Interesse af Danmarks Integritet og Uafhængighed. —

Russell vilde forøge Trykket paa os ved en samtidig Medvirkning fra Frankrig og Rusland og han begjærede at disse to Regeringer skulle

slutte sig til hans Skridt*). Frankrig fulgte imidlertid ikke denne Opfordring. Desto villigere var Rusland, der i en Depesche af 30. Nov./12. Dec.***) fremhævede Englands store historiske Betydning i den danske Sag og erklærede, at de sidste Forslag af Russell indeholdt »des éléments de négociation qu'il serait sage de ne pas écarter par un refus péremptoire«. »Nous souhaitons vivement que, revenant d'une appréciation, exagérée peut-être, des conséquences qu'entrainerait selon lui l'admission des propositions Anglaises comme bases de négociation, M. Hall se prête à les examiner avec calme, et surtout que, sans donner place à des illusions dangereuses en politique, il veuille prendre en mûre considération la situation que le rejet de toute solution pacifique ferait en dernière analyse à son pays«. Endelig erklærede Depeschen, at Nicolai ikke skal indlade sig i nogen Discursion med Hall, men gjøre disse Bemærkninger til ham »eller til andre danske Statsmænd«.

Da Nicolai meddelte denne Depesche, svarede Hall kort, »at han Intet havde at sige om den og derfor ret glad ved at Nicolai ligeledes havde Ordre til ikke at indlade sig i nogen Discursion — Jeg seer, at De henvises til at tale med andre danske Statsmænd, det vil ogsaa snarest være hos enkelte af dem, at De kunde vente at finde Gehør. Adieu«. — Nicolai forsikkrede, at Meningen ikke var den, som Hall tillagde Slutningspassagen, imidlertid er det vist, at han viste Depeschen til Andre, og navnlig fik Prinds Frederik af Hesen en Copi af den. Vi svarede iøvrigt senere med en Depesche af 16. Januar 1863 til Vind, der var meget høflig men temmelig spydig. Vi tale ogsaa om »farlige Illusioner«, der kunne troe paa en Gienoplivelse af forlængst forældede Tilstande, og (Absolutismen) og havde vor conservative Politik i Modsætning til ganske nye og farlige Organisationer (Russells). Der alluderes til Forhandlingen i Januar i Forbundet angaaende Østerrigs Delegeretforslag, og mod den revolutionære Aand, som det aabenbarer, vil Europa maaskee snart se sig nødt til at værges sig, og da vil det være farligt at have anerkjendt Forbundets Overgreb, saaledes som man nu gjør det mod os. Med Hensyn til Slesvig constatere vi, at Rusland og vi ikke opfatte Sagen paa samme Maade. Angaaende Betydningen af Forhandlingerne af 51 tilføies et nyt Argument, nemlig at det Hele er en diplomatisk Correspondence mellem Ministre, uden Ratification, uden Samtykke af Repræsentationen: kan der tillægges sligt Virkning af en Tractat, ja af en Tractat, som vilde have den allerstørste Indflydelse til evige Tider paa Danmarks statsretslige Stilling. — Depeschen ender med at forsikkre, at Regeringen vil gaae frem, men roligt og sindigt. Den vil ikke foregribe Fremtiden. »hvad Nutiden ikke tillader at naae, vil Fremtiden kunne bringe«. — »Le Gou-

*) See Russell til Cowley af 8. November i Blue Book p. 330 og Bloomfield til Russell af 27. November i Blue Book p. 351.

**) See 5te Samling p. 124.

vernement Imperial applaudira sans doute le premier à cette politique conservatrice en même temps que prévoyante, et M. Nicolai qui connaît si bien nos affaires et qui conformément aux ordres du Prince, doit avoir cherché l'occasion de s'entretenir avec d'autres hommes d'état sur les affaires politiques du pays, aura certainement déjà appris à son Gouvernement, ce que je Vous prie M. d'assurer au Prince, que la nation entière se rallie autour du Roi et de Son Gouvernement lorsqu'il s'agit de maintenir l'indépendance des parties non-fédérales de la Monarchie contre la pression de la Confédération». —

Men Rusland indskrænkede sig ikke til selv at slutte sig til Russell. Gortschakov fristede og forførte ogsaa Manderstrøm ved en Depesche af 1/13. December. Heri erkjendes Sverrigs Ret til at følge den dansk-tyske Sag med særlig Interesse. Situationen bliver nu betænkelig ved Danmarks Svar af 6. November og dets Forkastelse af Englands Forslag, »tendant à concilier au moyen d'un arrangement équitable des exigences si opposées entre elles«. Under disse Omstændigheder og »pour répondre à la confiance dont le Cabinet de Stockholm nous a offert de précieux témoignages« vil Gortschakow udvikle Ruslands Holdning, og meddeler derfor sine Depescher til Danmark. Disse Skridt have ikke ført til noget Resultat. »Néanmoins tout en nous réservant une entière liberté d'appréciation nous ne nous refuserons pas à concourir à tout essai qui pourrait être tenté encore pour détourner le Danemark de quelque détermination extrême et lui épargner les embarras de mesures coïncitatives dont l'Allemagne l'a plus d'une fois menacé«. I denne Bestræbelse er Rusland vis paa at møde(s) med Sverrig.

Øieblikket var godt valgt af Rusland, thi Manderstrøm var baade vred og flau over at England udelukkede Sverrig af Sagen — nu kom paa een-gang Rusland uventet og aabnede Døren til den europæiske Conferents, hvor Manderstrøm saa inderlig ønskede at beholde en Plads. Han forklarede W. Plessen sin Anskuelse om dette Skridt af Rusland og sit Svar. Plessen skriver i Depesche af 31. December: »puisque les ouvertures du Cabinet Impérial portent l'empreinte d'une parfaite courtoisie, le Comte Manderstrøm a cru devoir y répondre de la même manière. Puis il s'est adressé à lui même la question: le Cabinet de St. Pétersbourg qui de temps à autre il est vrai, nous a fait des ouvertures relativement à la question danoise mais qui depuis longtemps ne l'a pas abordée pourquoi rompt-il aujourd'hui le silence? La réponse que le Comte donnait, était, que: ou le Cabinet de St. Pétersbourg désire que celui de Stockholm fasse de nouveau des propositions de médiation, ou peu satisfait du jeu que l'Angleterre a joué dans la question Grecque il veut ramasser du matériel pour le combattre sur d'autres terrains. Or, sachant que les dernières propositions de Lord Russell étaient peu goûtées ici, il a voulu se procurer à cet égard des explications, qu'il a obtenues mais qui devaient être con-

gues de manière à pouvoir être communiquées à Lord Russell *sans trop choquer toutefois*. Quant à la première alternative, a dit Manderstrøm, renseignés par l'expérience sur le sort que nos propositions de médiation ont rencontré autrefois, nous en abandonnerons l'invitation à d'autres dans l'intérêt de la cause«. —

Dersom det var Gortschakovs Hensigt at chikanere England, opnaaedes det kun tildels, thi i sin Frygt for »ikke at støde for meget«, var Manderstrøm nær ved at erkjende Russells Forslag som en god Basis, saavel i sine senere Samtaler med Jerningham*), som i Svaret til Gortschakov, som han ilede med at meddele den engelske Gesandt**). Men til Giengiæld fik Gortschakov den Satisfaction, at Manderstrøm fiernede sig fra os og vore Interesser i Slesvig, og hvis ikke Taalmodigheden her hjemme var saa stor, kunde han let have fremkaldt derved en varig Kulde mellem os og Sverrig.

Manderstrøms Svar skeete ved Depesche til Wedel-Jarlsberg⁵⁰⁾ af 30. December***). Vel siges det, at Sverrig entretient des doutes fort sérieux sur la parfaite justesse des vues que le Gouvernement Anglais a énoncées, tant sous le rapport de la stricte équité, que sous celui de la possibilité d'exécution pratique. Ved Londonertraktaten er ikke blot det danske Monarkis Integritet garanteret, mais cette parfaite indépendance de toute ingérence étrangère qui forme la première condition de l'existence d'un État, est reconnue comme faisant partie du concert Européen. Angaaende Forhandlingerne af 51—52 hedder det »nous pensons qu'il ne convient point de leur donner une interprétation forcée de manière à leur accorder une signification, à laquelle jamais un Gouvernement quelconque n'aurait pu consentir, sans abdiquer en même temps son indépendance et cesser de vivre de sa vie propre. Slesvig er ikke incorporeret saalænge det har sine Provincialstænder og særegne borgerlige Lovgivning. Hvad derimod Løftet om Nationaliteternes Ligestillelse angaaer, nous avouons franchement que des doutes plus sérieux peuvent être élevés sur son entière mise à exécution mais ce ne sont point nos conseils qui ont manqué au Gouvernement Danois pour faire disparaître les motifs de plaintes qui à ce sujet peuvent se faire valoir. Nous pensons que c'est là la tâche qui surtout lui incombe et *que c'est par ce moyen qu'il arriverait à satisfaire* aux voeux légitimes de tous ses sujets.

Derefter discuterer Depeschen kort de russellske Forslag. For saavidt Russell forlanger at Danmark skal samtykke i Alt, hvad Forbundet forlanger med Hensyn til Holsteen, er dette næppe grundet i Forbunds-

*) See Jerninghams Depesche til Russell af 29. December i Svenske Aktstykker II p. 123.

***) Jerningham til Russell 12. Januar 1863 i Svenske Aktstykker II p. 128.

***) See Svenske Aktstykker I p. 68. Det er kun (en) Extrakt idet en for os skadelig Deel om Slesvig, er udeladt. Den er imidlertid vedføjet i mit Exemplar efter en Afskrift.

Personalet i udenrigsministeriets politiske afdeling ca. 1862. Vedel staar i midten af bagerste række. Nr. 2 fra venstre i samme række er Just Johan Holten, forfatteren til »I dansk og ægyptisk Statstjeneste«. Yderst til højre i samme række staar ministeriets berømte bud Kjettinge (d. ældre).

lovgivningen. At regere med 4 Forsamlinger forekommer Sverrig meget vanskeligt, og vil det danske Folk opgive en Forfatning, som det er oprigtigt hengiven. Sverrig er derfor ikke forundret over, at vi har forkastet disse Forslag. *Ce n'est pas à dire, que nous considérons ces propositions comme de tous points rejtables: loin de la, nous pensons qu'au moyen de modifications nécessaires, elles offrent des éléments précieux d'un arrangement satisfaisant.* — Manderstrøm haaber at det skal lykkes at komme overens om Vilkaar der ere acceptable for begge Parter, nous ne négligerons rien pour tâcher de détourner le Danemarc de toute détermination extrême.

Wulff Plessen blev ved et Privatbrev foranlediget til at udtale sig til Manderstrøm om det ubehagelige Indtryk, som visse Passager i denne Depesche havde gjort her, og Manderstrøm skreev derfor under 21. Januar til Hamilton. Han udtaler her bestemt, at han ikke paa nogen Maade »sammenblander de Forpligtelser Danmark har paataget sig til Tydskland og som kunne være Gienstand for Forhandlinger, med de Løfter, som Kongen proprio motu har gjort til sine Undersaatter« saalidt som han »met en question le droit du Gouvernement danois de prendre seul une décision définitive à ce sujet, d'après son appréciation de l'opportunité de l'époque et des circonstances«. Saaledes havde Manderstrøms Udtalelse gjort sin Skade, og Russell beraabte sig paa den i en senere Depesche.

Den 24. November overleverede Paget Russells Depesche af 20de og meddeler Rapport om sin Samtale med Hall under 25de. Hall skal have udtrykt sin Forbauselse over, at Russell ikke havde taget Notice af de »liberale Forholdsregler med Hensyn til Slesvig, som den danske Regering tilsigtede«, og udmalede hvorledes den nye Forfatning og Valglov vilde afhjælpe alle Klager, og Paget kommer tilbage paa dette Punkt i Slutningen af sin Depesche, idet han beretter at de slesvigske Stænder vilde blive sammenkaldte, at Forfatningsudkastet forelagt med Presse — Associationsfrihed osv., ny Valglov osv.

Derefter gennemgik de sammen de forskjellige Alternativer, som Russell havde anført. At lade Alt blive som hidtil erkjendte Hall for at være altfor farligt. En ny Heelstatsforfatning efter Nr. 2 var Hall mindre imod, men han sagde, at Stænderne i Holsteen ikke vilde gaae ind derpaa. Kongens Værdighed tillod ikke at noget Forslag paany gøres Stænderne, men de kunne selv fremkomme med et saadant Ønske, hvis de ville — Paget tilføier, at de holsteenske Stænder ville blive sammenkaldte, Budgettet dem forelagt, og hvis de nægtede at votere Crediterne, »vilde en fuldstændig Adskillelse af Holsteen fra det øvrige Monarki skee, saa at kun den personelle Union vilde vedblive«. Med Hensyn til Nr. 3 sagde Hall, at Slesvigs Deling »vilde føre til, at Slesvig-Holsteen vilde blive incorporeret i Preussen og Resten af Monarkiet vilde gaae til Sverrig«. — Nr. 4 endelig bedømte han ganske som tidligere.

Dennegang vilde vi tage længere Tid til at svare, deels fordi Tydskland utvivlsomt ikke kunde gaae frem, saalænge vor Forhandling med England endnu fortsattes, dels fordi man fra flere Sider havde fundet det mindre passende at vi svarede Dagen efter uagtet Frankrig havde anbefalet os at tage Sagen »under alvorlig Overveielse«. Med Hensyn til Maaden at svare paa, raadede Paget og Dötézac, deels for at skaane Russells Egenkærlighed deels for maaskee at drage England i Realiteten over paa vor side, til at tage fat paa det projecterede »Statsraad« og Normalbudget og gjøre Noget ud deraf, som vi kunde bruge. Dette sidste

havde maaskee været muligt, men Ministeriet turde ikke komme ind paa Noget som lignede et Heelstatsprojekt. Vort Svar afgaves den 5. Januar.

Denne gang tages Sagen noget høitideligere og der paaberaabes Kongens i Geheimstatsraad givne Ordre om Svaret. Depeschen tager akt af Russells »*approbation cordiale*« af de Betingelser, hvoraf vi have erklæret at Holsteens nye Stilling i Monarkiet maa afhænge. »*Nous aimons à croire que s'il s'agissait un jour de les maintenir vis-à-vis de la Confédération, S. S. n'hésiterait pas plus dans son appréciation de leur nécessité qu'il ne le fait aujourd'hui*«. Men vi maae protestere imod, at vi skulde have nogen Forpligtelse til at adlyde Forbundet i Et og Alt i Holsteen. Forbundsacterne overføre ikke Medlemmernes Souverænitetstret til Forbundet. Navnlig ikke for de Fyrster, hvis Forbundslande ere Provindser af et Monarki, der forresten ligger uden for Forbundet.

Med Hensyn til Slesvig kan den danske Regering ikke anerkjende Russells Betragtning af Retsspørgsmaalet, thi *det* er: har Forbundet nogen Ret til at blande sig i en udelukkende dansk Provindses indre Anliggender? Denne Ret mangler, »*et le Gouvernement du Roi trahirait les intérêts les plus sacrés de l'état, s'il transigeait sur ce principe capital: que l'autorité de la Confédération Germanique ne peut en aucun cas dépasser la frontière du Holstein*«. Hidtil havde vi søgt at oplyse de mange Misforstaaelser, som Udlandet har gjort sig skyldig i med Hensyn til disse indre slesvigske Forhold, men vi have kun opnaaet, at man paaberaaber sig en underordnet Embedsmands Rapport om Ting, som han nødvendigvis maae mangle Evne til at bedømme. »*En raison de cette triste expérience, le Gouvernement du Roi croit devoir s'en tenir désormais au seul point de droit lequel justifie suffisamment son refus d'entrer dans aucune négociation sur les affaires intérieures du Slesvig*«.

Depeschen omtaler dernæst de 4 Alternativer Russell har opstillet. Den undgaaer imidlertid at udtale sig om de 3 ved at sige, at Russell selv erklærer dem for mindre acceptable end hans eget Forslag — (Ministeriet turde ikke udtale sig om Nr. 2 Heelstaten) — Hvad dette endelig angaaer, vilde det tjene til at opløse Staten i 4 uafhængige Stater, kun sammenknyttede ved et council of state »*qui frappé d'impuissance dès le principe on tarderait certes à s'éteindre dans un avenir peu éloigné*«. Igrunden betragter Russell allerede nu Opløsningen som foregaaet, idet han kun egentlig antager Monarkiet som en Samling af Stater forenede alene i Fyrstens Person. England vil bevare Monarkiet, men Russell vil berøve det Uafhængighed, »*l'essence même de la vie*«, ved at anbefale en Ordning »*qui n'a d'autre titre pour se recommander que celui d'être inspiré par les puissances Allemandes*«.

Regeringen vil rolig følge sin Vei. Paa de anførte Betingelser giver den Holsteen, hvad Forbundet har forlangt: derved afskiæres ethvert Paaskud til en Execution. Mellem Slesvig og Danmark vil den bevare

den bestaaende constitutionelle Forbindelse og forsaavidt Russell synes at frygte un explosion violente, saa vil den kun kunne komme »par suite d'instigations et de violences étrangères. Et une telle éventualité le Gouvernement l'envisage avec calme et la résolution que lui inspire la conscience de son droit«.

Da Bille overleverede denne Depesche tilføiede han, at hans Regering bad om at denne Correspondence nu maatte ansees at være sluttet.

Denne Anmodning fulgte Russell forsaavidt han kun til Pagets egen Underretning tilskrev denne under 21. Januar 1863*). Heri giver han en Slags historisk Fremstilling af denne sidste Pfase i Forhandlingerne og ender med at sige, at vi kunne naturligvis forkaste hans Forslag, men hvormeget end England vil holde paa Danmarks Integritet og Uafhængighed, maae det dog tillige hævde, at der er visse Forpligtelser som Kongen er bound in honour to fulfil. Og selv Manderstrøm erkjender at de ikke ere opfyldte. — »It is not for the interest any more than it is for the reputation of the King to place his German subjects in a situation inferior to that of his subjects of Danish origin, either as to privilege or as to favour«. —

Da denne Depesche bekjendtgjordes i den »Blaa Bog«, foranledigede den en Depesche af 27. Februar til Bille**). I denne releveres nogle faktiske Urigtigheder i Russells sidste Depesche, men derpaa udtaler Hall sin surprise over at se Russell faire entrer la personne du Roi dans la discussion, en se faisant juge de ce qui servirait le mieux la réputation de S. M. et de la proportion dans laquelle il Lui plaft de distribuer ses faveurs à Ses sujets — og dernæst bekjendtgjøre en saadan Depesche i den Blaa Bog.

Hermed endte hele denne Episode. Russell var meget stødt og gav Paget Ordre til at forholde sig aldeles passiv og slet ikke beskjæftige sig med Sagen. Paget var selv meget afficeret ved vor stærke Afvisning og udtalte sig saaledes, at det almindeligt antoges, at England ganske havde slaaet Haanden af os. Og ganske vist havde den hele Historie skadet os og gavnet Tydskland. Men indtraadte ikke meget snart en Catastrofe vilde Skaden dog næppe være saa stor. I England fandt man, at der var pluck in us, og som W. Oxholm⁵¹⁾ sagde, at han havde hørt i London, lignede man os med en lille Boxer, der knyttede sine smaa Næver og sagde come on! Og Europa saae, at endikke England kunde tvinge os til Taushed — Adskillige med en ikke ringe Glæde over at see Russell afsagde come on! Og Europa saae, at end ikke England kunde tvinge os til viist. —

Med megen Upartiskhed giver han iøvrigt en Oversigt over Svingningerne i sin Politik i vor Sag. Denne Fremstilling ender den Blaa Bog.

*) 5te Samling p. 133.

**) 5te Samling p. 135.

Som Rochussen⁵²⁾ rigtigt har engang sagt, burde Holland idetmindste med samme Iver som Sverrig interessere sig for vor Sag, der tillige var dens egen. Han foreslog derfor ogsaa, da Russell udtalte sine Principer om Forbundsmagtens ubegrænsede Omfang, at protestere mod denne statsretlige Theori i London. Dette Skridt vilde have været meget velkomment for os, men Hr. v. d. Maesen de Sombreff⁵³⁾ fandt det klogere at forholde sig rolig.

Tiden nærmede sig da de holsteenske Stænder skulde sammentræde og Regeringen beskjæftigede sig med Spørgsmaalet om, hvad der skulde forelægges dem.

Hall havde sagt til Paget at Regeringen ikke vilde forelægge Noget i Retning af en ny Heelstatsforfatning, men give Stænderne Leilighed til at udtale sig, hvis de ansaae det hensigtsmæssigt og derved blev det. Dog ikke uden megen Kamp.

Stemningen havde i saa Henseende vendt sig noget. Paget der engang var mere eiderdansk end selv Lehmann, og som endnu i Efteraaret havde sagt til Monrad: »Jeg kan jo efter min officielle Stilling ei raade Dem til at udsondre Holsteen, men jeg skulde være oprigtigt glad, hvis De gjorde det« — han opmuntrede nu stærkt til at arbeide paa Tilveiebringelsen af en Heelstat. »Giv mig og Dotézac,« sagde han, »det private Hverv at gjøre et saadant bestemt Forslag, saa skulde vi efterat have faaet Eders Samtykke dertil, forskaffe vore Regeringers Understøttelse til dens Gienemførelse.« — Han fandt at det vilde være en meget god Tanke at give Rigsraadet to Kamre, det ene efter Folketallet som i 2. October 55, det andet efter Landsdele, saaledes at Øerne og Jylland dannede 2, der sendte lige saameget som Slesvig og Holsteen, altsaa med historisk Tilknytning til de 4 tidligere Stænderforsamlinger og Res(kriptet af) 28. Januar 1848. — Dotézac sagde at der jo var hundrede Maader at ordne en Heelstat saaledes at vi kunde leve med den. »Forkaste Holsteenerne et antageligt Forslag, saa staae I fortræffeligt, medens I nu staae slet, fordi Alverden nu siger, at det eneste Forslag I have gjort, var kun Løier, da Kongevalg naturligvis ere Ministervalg.« — Han lod til mest at finde Ideen om $\frac{2}{3}$ Majoritet for brugeligt. Paa den Indvending, at dette dog i alt Fald aldrig kunde gaae med Hensyn til Bevillinger, svarede han, at saa kunde gøres en Undtagelse fra Principet med Hensyn til disse aff(airer), at man kunde udvide Normalbudgettet, og Bemærkningen om, at en ny Heelstatsforfatning vilde stadig give Tydskland ny Anledning til Indblanding mødte han med et, »det kunde vi dog aldrig undgaae, men vi vilde da have vundet, at Tydskland da ikke havde det samme Paaskud dertil som nu.« I Ministeriet var Monrad bestemt for Heelstatsforsøg, men indsaae Umuligheden af at faae Hall dertil, fordi »han er en eingefleischer Eider-

dansk, værre endog end Lehmann.« Uden for Ministeriet var Andræ fremdeles indtagen for $\frac{2}{3}$ Forslaget og Krieger ikke uvillig mod Combinationen af 28. Januar 48 og 2. October 55. Fra Tydskland kom ogsaa Andtydninger om, at Holsteenerne ikke meente det saa nøie med deres Vægning om at indtræde i en Fællesrepræsentation (see Dirckincks⁵⁴) Rapport af 26. November). W. Oxholm forhørte sig indirekte hos Hall om denne havde Noget imod at man virkede til at Holsteenerne udtalte Ønsket om en Heelstat og Fællesrepræsentation, »thi han vilde Intet gjøre, som Hall ikke ønskede.« Hall svarede, at han sikkert Intet havde derimod — hans Raisonnement var »ville de gjøre det, saa gjør de det naturligtvis uden Hensyn til, om jeg ønsker det eller ikke, og siger jeg Nei, vil det senere hedde, at de kunde have gjort det, hvis Hall ikke havde modsat sig, og Hall er en decideret Eidermand« osv. Det synes da at Oxholm giennem Hannover har villet virke paa A. Blome⁵⁵) samt at Nicolay har vendt sig til C. Plessen⁵⁶), Paget (har) brugt Ward. C. Plessen vægrede sig imidlertid*) og Forsøget standsede.

Paa den anden Side udtalte Landstinget sig i en Adresse til Kongen, der imidlertid af formelle Grunde afviste den, idet han dog anerkjendte »den loyale og patriotiske Aand, hvorfra den var udsprungen.«

Resultatet blev som bekjendt, at hverken Regeringen eller senere Stænderne gjorde noget Skridt i denne Retning. Men dernæst overveiedes det Forslag af Monrad at forelægge Stænderne 1) et udvidet Normalbudget og 2) at en forøget Bevilling til Pantserskibe — den sidste fordi vi maae have en Marine, og Holst(eenerne) selv maae ønske den. I alt Fald lættes Sagens Forhandling i Rigsraadet, naar den senere forelægges der — Forslaget gik imidlertid ikke igiennem i Rigsraadet, da det i Virkeligheden medførte Absolutisme paa Finantsgebetet.

Den 24. Januar (1863) traadte de holsteenske Stænder sammen. Regeringens Standpunkt preciseredes ved et Rescript som Commissarius oplæste den 25. Januar. Kongen »kan ikke anerkjende Forbundsbeslutningen af 8. Marts for berettiget«, men har dog i Betragtning af at Forhandlingerne endnu ikke ere afsluttede og for at bidrage Sit til at undgaae alvorligere Forviklinger, besluttet at imødekomme Forbundets Fordringer »in so weit dies mit den Uns obliegenden Pflichten gegen Unsere nicht zum deutschen Bunde gehörigen Landestheile vereinbar ist und die Notwendigkeit einer geregelten Fortführung der Staatsverwaltung es zuläst.« Der vil derfor blive Stænderne en Række navnlig finantsielle Lovforslag forelagt om Fællesanliggenderne. »Es wird wesentlich von dem Ergebnisse der desfälligen Verhandlungen abhängen, ob dieser Schritt

*) Plessens Tænkemaade paa denne Tid viser sig i et Memorandum han i Februar 63 tilstillede Grev Platen og som denne meddelte Howard og de tydske Regeringer, og i hvilket han anbefaler Giennemførelsen af Russells Forslag af 24. Sept. See Depesche fra Howard af 2. Febr. 1863 (Blue Book p. 10 fgd.).

den definitive Ordnung der Verfassungsverhältnisse der Monarchie anbahnen und fördern, oder schwere Verwicklungen, welche die Interessen allen zu Unserer Krone gehörigen Landestheile gefährden würden, nach sich ziehen kann.«

I Overensstemmelse hermed forelagdes derfor til Beslutning de finansielle Tillægslove og i det Hele alle de Love, som vare sidste Gang vedtagne af Rigsraadet med enkelte ubetydelige Undtagelser som dels henhørte til Categoriën af »lokale« Love, dels angik Udskrivningen. Endelig forelagdes Udkast til en Toldlov. Af særlige holsteenske Lovforslag forelagdes endeel, men ingen angaaende (en) særlig Forfatning, da, som den Kgl. Eröffnung erindrede om, Stænderne i 1861 havde alene villet antage en saadan paa Betingelse af at Regeringen anerkjendte Forbundsbeslutningen af 8. Marts 1860.

Stænderforsamlingen frygtede for, ved at gaae ind paa de foreliggende Forslag, at anerkjende Rigsraadet og Holsteens Udsondring og vilde derfor hellere søge et Paaskud til at afvise Alt. Regeringen frygtede snarere en betydelig Nedsættelse af Crediterne og alle de forskjellige Consequenter deraf, end en formel Afvisning*). Stænderne troede at de ved ufravigeligt at følge deres engang valgte Bane tilsidst vilde naae Alt. Regeringen havde Intet imod, at Erfaringen beviste, at det ikke var muligt at regere med 2 forskjellige Forsamlinger uden at kunne opløse Fællesskabet i Tilfælde af fortsat Uenighed. Dermed var da tillige og end mere Umuligheden af Russells Forslag godtgiort. Forsaavidt mødtes man alt-saa. At Stænderne ligefrem udtalte sig for Slesvig-Holsteen, at de ikke gjorde det mindste Skridt til en Heelstat, at de endelig med Lidenskab angreb Hall og andre Personligheder, vare Fordele for os, som vi kunde benytte.

Paa A. Blomes Forslag og mod Comisarii Protest vedtages en Adresse til Kongen, der paa den ovenangivne Maade udtalte sig om »die verhängnisvolle Lage des Landes.« Commisarius nægtede at modtage den. De 3 Comiteer som vare nedsatte om de forskjellige Fællesanliggender vedrørende Lovudkast forenede sig for at afgive en præliminær Betænkning og trods Commisarii Protest og Bortgang af Salen, vedtog Forsamlingen eenstemmig en Betænkning, der endte saaledes: »Die Versammlung hat sich demnach zur Zeit ausser Stande gesehen, auf die von Ew. Kgl. Maj. vorgelegten Gesetzentwürfe, betreffend gemeinschaftliche Angelegenheiten der Monarchie näher einzutreten, und erlaubt sich Ew. Kgl. Maj. den allerunterthänigsten Antrag zu richten.

1) Ew. Kgl. Maj. wolle der Ständeversammlung noch in dieser Diät den Entwurf eines dem Bundesbeschluss vom 8. März 1860 entsprechen-

*) eller at Stænderne vilde bevilge mere under Betingelse af at de slesvigske Stænder ligeledes skulde admittes til at votere Fællesudg. Cfr. Depesche fra Paget af 28. Januar 1863 (Blue Book p. 4).

den Gesetzes, betreffend die provisorische Stellung des Herzogthums Holstein hinsichtlich der gemeinschaftlichen Angelegenheiten der dänischen Monarchie bis zur definitiven Ordnung der Verfassungsverhältnisse der Monarchie vorlegen lassen.

2) Ew. Kgl. Maj. wolle Allernädigst für den Fall, dass es Allerhöchst Ihnen unthunlich erscheinen möchte, dem allerunterthänigsten Antrags sub 1 noch in dieser Diät Folge zu geben, der Ständeversammlung die Zusicherung zu ertheilen geruhen, dass in Betreff der Gesetzgebung wegen der Zoll- und Schifffahrtabgaben, und namentlich auch in Betreff des Gebietes, auf welches derselben sich zur Zeit erstrecken, bis zur definitiven Ordnung die Verfassungsverhältnisse der Monarchie keine Veränderung ohne Zustimmung der Stände des Herzogthum Holsteins vorgenommen werden solle.«

Endelig bemyndigedes Præsidenten til i en Skrivelse til Forbundsdagen at meddele denne de i denne Session fremkomne Aktstykker samt udtale det Haab, at Forbundet vilde tage »die geeigneten Massregeln, um des Herzogthums Holstein in seinem Rechten und Interessen zu schützen und zu sichern.« I Overensstemmelse hermed udfærdigede Scheel Plessen en Skrivelse som vedtoges af Forsamlingen, i hvilken alle Indsigelser og Klager endog mod Hall personligen i skarp og med Bevidsthed overdreven Affatning gientages.

Den 21. Marts sluttede Forsamlingen. Den havde ikke været heldig i sine Bestræbelser for at henlede den almene Opmærksomhed paa sig. De preussiske og almindelige tyske Tilstande optog fuldstændig Gemytterne i Tydskland, og man havde kun liden Sympathi tilovers, og i Europa trak det polske Spørgsmaal stadigt betænkeligere sammen. Hvad os særligen angik havde Prindsesse Alexandras Bryllup fundet Sted i London den 10. Marts (1863), og det blev stadigt klarere, at denne Forbindelse i høi Grad interesserede den officiele Mening i England for os og ærgrede Tydskland. Adressedebatten i Begyndelsen af Februar viste, hvor upopulært Russells Skridt imod os var. Derby og Malmesbury⁵⁷⁾ angreb ham stærkt i Overhuset og selv Wodehouse⁵⁸⁾ udtalte sig mod sin gamle Chef, medens Disraeli og Fitzgerald⁵⁹⁾ ikke sparede ham i Underhuset. Prinds Christians Ophold i England lagde dernæst Spiren til en anden Combination, i hvilken Danmark ligeledes kom til at spille en europæisk Rolle, nemlig den græske Thronfølgesag. Ganske vist skulle vi ikke rose os af den Maade paa hvilken denne Forhandling førtes, men det var ikke Nationen og egentlig heller ikke Ministeriet, som havde nogen Skam deraf. Og paa den anden Side var det politisk talt ret godt for os, at vi fik lidt Andet at forhandle med Europa om end den evige holsteenske Sag, at vi søgtes og deeltog i et stort europæisk Arrangement, og i Historien vil det derfor vel nærmest sees som en Ære for Danmark, at en af dets Prindsers besteg den græske Throne. Efter Sigende skal Man-

derstrøm ikke uden Misundelse have seet denne Leilighed for ham til at spille [en] europæisk Rolle gaae tabt. For Halls Vedkommende endelig var det en Gevinst, at han blev af med Sponneck, der besluttede sig til at opgive sin truende Stilling her som Fremtidens Cabinetschef for at paatage sig et trøstesløst Værk, der mindst passede til hans Kræfter*)

Men under alt dette vare vigtige Forberedelser foregaaet i scandinavisk Retning.

I den første Halvdeel af Februar provocerede Lehmann en Forhandling i Ministeriet mellem ham, Hall, Fenger og Monrad.

Lehmann aabnede Forhandlingen med at vise, at vi nu stode paa et Punkt, hvor vi maatte vælge mellem et decideret Skridt mod Nord eller en Tilbagesynken i Tydsklands Arme. Det var nu klart, at et offensivt-defensivt Forbund med Sverrig ikke uden Videre kunde naaes. Der maatte Mere til end et Løfte fra vor Side om en Hiælp for hvilken Sverrig maa-skee længe ingen Brug vilde have, da Rusland ikke mere var truende — for at faae Sverrig til strax at yde os sin Hiælp i en saa farlig Conflikt som den med Tydskland. Men hvad kunde vi da byde? En dynastisk Forbindelse? Den vilde næppe hjælpe, hvis Danmark skulde indtage samme statsretlige Stilling som Norge havde, thi deri vilde Sverrig ingen Fordeel see for sig. Man maatte altsaa gaae videre, til en virkelig Foederation og ikke blot en personnel Union, altsaa en Forfatning med en Repræsentation efter Folketallet for de 3 Riger, som skulde have Competencen for de fælles Anliggender, der om de end i Begyndelsen maatte være temmelig indskrænkede, dog i alt Fald strax maatte omfatte hele Krigsvæsenet. Derhos kunde da ogsaa en dynastisk Forbindelse forberedes, navnlig ved et Arvefordrag og Prinds Frederiks Formæling med Prindsesse Lovise. Lehmann sluttede med at foreslaae, at Hall strax skulde begynde med en confidential Henvendelse til Hamilton.

Man blev noget overrasket ved dette stærke Initiativ. Monrad sluttede sig dog meget ivrigt dertil, medens Fenger var aldeles forskrækket. Hall sagde, at det lød meget smukt, men hvor vare Elementerne til alt dette? Vilde Sverrig og vilde Norge, Talte han om slige Ting til Hamilton vilde en confidential Beretning derom til Kong Carl formodentlig snart finde sin Vei til Blixen og derfra til vor Konge, og saa stod Hall noget nær som en Landsforræder — talte han derimod først til Kongen før han henvendte sig til Hamilton, saa var Hemmeligheden snart ude. Skulde noget Saadant skee, saa behøvedes 2 Ting. 1) Prindsesse Lovise maatte drive Familieforbindelsen og 2) Blixen maatte ind i Ministeriet dels fordi der var Meget, som skulde drives personligt med Kongerne, som Hall hverken kunde eller vilde, dels for at sikkre Bondevennerne. Monrad fandt at man jo godt kunde tage Blixen ind som Conseilspræsident, hvil-

*) See iøvrigt særegne Optegnelser om den græske Sag.

ket imidlertid Hall ikke vilde inklude sig paa, og Fenger troede ikke, at nogensinde et slet og upaalideligt Middel kunde gavne nogen Sag. —

Dette Skridt af Lehmann var tildels modnet under Paavirkningen af det nye Reformforslag, som var forelagt de svenske Stænder, og som i saa mange Henseender var dannet efter vor lovgivende Grundlov. Man saa deri et vigtigt skandinavisk Fremtidsskridt af den svenske Regering og det fortjener at erindres, at da Bondestandens Talsmand paa Standens Vegne den 23. Januar takkede Kongen for Forslaget, sagde han blandt Andet: »Vi se uti dette förslag gryningen till en framtid af lycka och ära för vårt fädernesland, af enighet och styrka för de förenade brödrafolken och af en närmare och fastare anslutning till stamförvandtskapsens band och ömsesidiga förbindelser för at värna Nordens oberoende och frihet«.

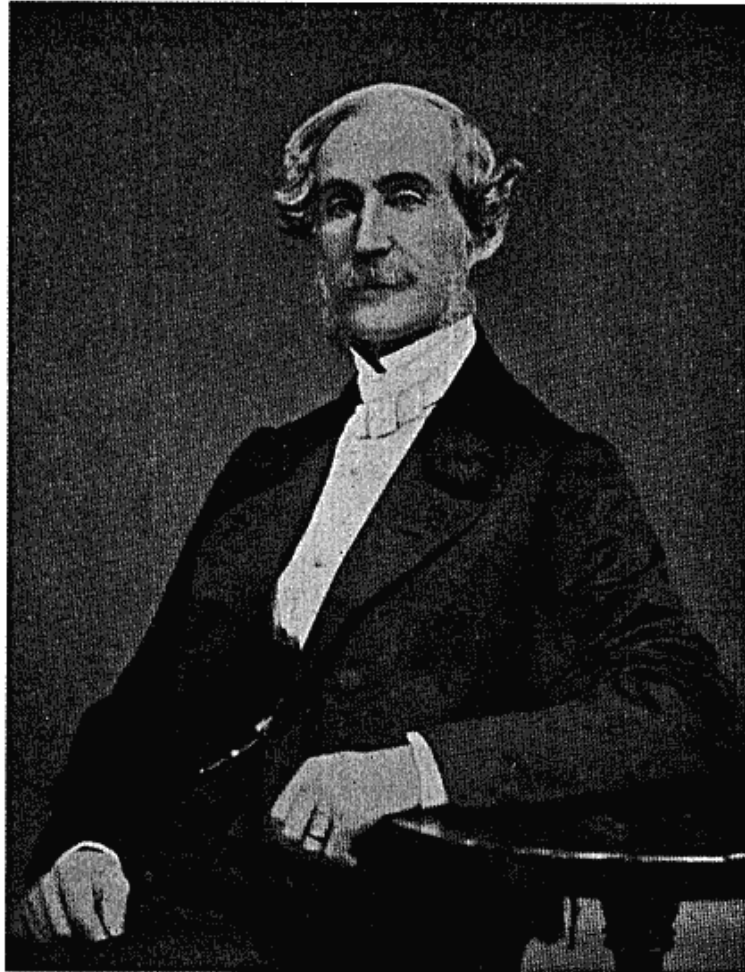
Men trods de store Betæneligheder, som Hall havde, slog han dog paa den angivne Streng til Hamilton der raskt gik ind i samme Tone, saalænge man holdt sig til Almindeligheder, idet han tilføiede at det var Tanker, som man allerede fra flere Sider havde berørt til ham. Det var naturligvis Lehmann der skulde stille sig frem — i Breschen, som han kalder det. Den 13. Febr. gik Hall derpaa op til Hamilton, og der fandt da følgende Samtale Sted.

Hall fremhævede, at der var 2 Ting at adskille. Det Ene var Maalet og det endelige Resultat, men derfor ogsaa det i Tiden fjærnere. Med Hensyn til det, var det nu ikke længere et phantastisk Billede, som Ungdommen forespeilede sig, men det var nu efterhaanden blevet de modne og politisk dannede Folks, ja den nuværende Regerings, navnlig ogsaa Halls personlige Anskuelse, at man maa naae hen til en Forbindelse af Norden ikke blot i en personel Union men i en egtl. forfatningsmæssig Forening, navnlig med fælles Forsvarsvæsen og hvad dermed staaer i Forbindelse. Dertil hører vistnok en Throneenhed, der vel ikke skulde fremkaldes ved nogen voldsom Omstyrtning af bestaaende Rettigheder, men paa mange Maader kunde forberedes og modnes ved den off. Mening og endelig opnaaes ved Dynastiernes frie og frivillige Overenskomst. Denne vilde visselig forudsætte høihjertet Resignation af Hensyn til det almen Bedste, men den syntes at kunne blive lettere derved, at af de 2 Dynastier det ene havde en ung Prinds, det andet en opvoxende Prindsesse. —

Hamilton var heri enig, og udtalte sin Samstemning med en vis Varme. Han havde seet, hvor hurtigt en blomstrende Æt kunde nærme sig Opløsningen. I Carl Johans Dage syntes Kongen, en Kronprinds og 4 unge kraftfulde Prindsere at sikkre Sverrig en frodig Kongestamme, og nu beroede Dynastiet paa Oscars svage Børn. — Han havde derfor af al Kraft stræbt at nærme Prinds Christian og Kong Carl til hinanden.

Hall fortsatte med at sige, at det nu Foreliggende og øieblikkelig prak-

tiske var Spørgsmaalet om en Alliance eller dettede en Erklæring fra Sverrig til Europa, at man ansaa det for casus belli, hvis Tydskland vil angribe Danmark paa Grund af den indre Ordning af Staten, vedrørende kun Dmk. og Slesvig. Der vare 2 Indvendinger der fra svensk Side kunde reises mod et saadant Skridt. Den første var det ofte Sagte, at det vilde

Henning Hamilton.

være urigtigt, saaledes som Forholdene ere, at gjøre Noget, der kun kunde opfattes af Udlandet som en Ophidselse af begge Partier, en Akt der gjorde al Overenskomst umulig og let kunde fremkalde en Mistanke om at Sverrig nærrede Hensigter, hvorved vi ikke skulde glæde os.

Hamilton erkjendte at hvad Betydning man end kunde have villet tillægge denne Indvending, saalænge vore Sager stode bedre, var det nu ganske anderledes, efterat Russell havde udtalt sig til vor Skade.

Hall: Den anden Indvending var den, at de svenske Stænder endnu

ikke havde faaet tilstrækkelig Interesse for Sagen og den vilde først komme, naar Faren nærmede sig mere. Handlede den svenske Regering allerede nu, vilde man maaskee sige: hvorfor ikke vente indtil Tydskland virkelig angriber Danmark, da vilde Sverrig kunde tage sit Parti med langt større Kjendskab og Klarhed med Hensyn til Situationen. Men derimod var der Meget at sige. Dels kunde det blive Tilfælde, at vi ikke troede os stærke nok til at optage Kampen, naar vi ikke havde Sikkerhed for Sverrigs Understøttelse. Meget snart vilde Crisen komme og vi staae ligeoverfor det Alternativ *enten* at slutte os igien til Tydskland — og da vare vi tabte for Sverrig og dette selv i Tiden truet — *eller* at støtte os til Sverrig og føre Nordens Kamp mod Sønden. Hvilken af disse Veie vi valgte, vilde væsentl. komme til at beroe paa om Sverrig i Tide erklærede sig. Dels vilde maaskee den hele Kamp endogsaa ganske kunne undgaaes, hvis Tydskland og Europa tidsnok saae at Norden stod som Eet, hvorimod det var vist at Sverrig ved at udsætte at træde til før i sidste Øieblik, vilde gjøre en alvorlig Kamp uundgaaelig.

Hamilton indrømmede disse Betragtninger. Officielt vilde han indskrænke sig til at skrive, at en Crise her forestod paa Grund af de holsteenske Stænders Optræden, og at han derfor tilraadede en Udtalelse til Vestmagterne, og da navnlig Frankrig, om at Sverrig, hvis det skulde komme til et Overgreb over Forbundsgrænsen, vilde have sine egne Interesser at forsvare, og at det forudsaae for det Tilfælde alvorlige og alm. Konflikter. Resten af sin Samtale med Hall vilde han meddele privat til Manderstrøm*)⁶¹).

Dette skeete, og Manderstrøm satte sig i Bevægelse, om end paa en anden Maade end Hall nærmest havde ønsket det, og idet han brugte forskj. Yttringer, som viste hans slette Humør, blandt Andet foraarsaget ved Halls gientagne Tilløb uden at springe og navnlig i Begyndelsen af Oct. 62 da Manderstrøm havde skrevet derom til England osv. Under 22. Febr. kom Svaret til Hamilton. Paa den officielle Rapport svarede officielt. Manderstrøm recapitulerer Hamiltons Beretning saaledes: Hall har sagt *at* nu vilde den danske Regering handle og *at* den behøvede Sverrigs Hjælp for at kunne gjøre dette med Sikkerhed. Hamilton havde svaret, at Sverrig havde holdt en upartisk Stilling, fordi det derved troede at gavne Danmark meest. Hall havde erkjendt, at hidtil havde denne Holdning været den bedste, men opfordrede nu Hamilton til at melde *que le moment d'agir était venu et qu'il allait faire, dans la prochaine session du Rigsraad, les propositions nécessaires pour une nouvelle organisation de la monarchie.*

Efter saaledes at have taget al den eiendomlige Couleur bort af Samtalen og egtl. indskrænket Halls Henvendelse til en simpel Meddelelse,

*) Fremstillingen af disse scandinaviske Forhandlinger er strax ordret nedskrevet efter Halls Meddelelse.

siger Manderstrøm, at Kongen billiger Hamiltons Svar og udvikler de Grunde que semblent militer en faveur du maintien de la politique que nous avons jusqu'ici suivie. — Det er altsaa et Afslag i en saa skaansom Form som muligt. —

Grundene ere væsentligt, at Danmark først nu handler istedet for at gjøre det 1861 da Sverrig raadede det. Sverrig fastholder endnu de samme Anskuelser om en Løsning som dengang, men nu er det vanskeligere at gennemføre dem. Dernæst kan Sverrig ikke udtale sig om vor Plan før den kjender denne. Det henstilles derfor til Danmark før det forelægger Rigsraadet Planen at meddele denne i Grundtrækkene til de venskabelige Magter. Finder Sverrig Planen overensstemmende med sine bekjendte Anskuelser, vil den støtte den hos Magterne, men Danmark maa tage *Initiativet* hos disse.

Hamiltons confidentielle Udtalelse til Manderstrøm faar en Besvarelse i en Apostille til den foregaaende Depesche. Efter dette Svar synes Hamilton ligeledes her at have gjengivet Halls Ytringer med stor Discretion, som om Hall alene ønskede at Sverrig skulde forklare England og Frankrig den Stilling, hvori Danmark befinder sig og forhøre sig om disse Hoffers Anskuelser om et Initiativ af den danske Regering i Retning af Holsteens Udsondring.

Manderstrøm mener, at det var egtl. vor Sag, og at han flere end een Gang allerede har meddelt at den danske Regering vilde handle uden at dog dette er blevet Tilfældet. Ikke destomindre har han i Betragtning af den kritiske Stilling, i hvilken »det danske Ministerium« befinder sig, dog villet rettet en saadan Henvendelse til London og Paris. Angaaende dennes Indhold siger han at han ikke har troet pouvoir s'avancerer plus d'avantage og ender med at forlange, at Hall nu bestemmer sig og Handler.

Under 22. Febr. afgik derfor ligelydende Depescher til Adelsvärd og Wachtmeister. Heri siges det at Manderstrøm *a quelque lieu de croire que le Gouv. danois . . . se décidera à adopter la séparation adm. des deux duchés allem. et à la proposer à la représentation. Si tel est le cas*, er det af Vigtighed for Danmark at finde Støtte hos Magterne. Danmark vil selv fremstille sin Plan for disse, men Sverrig ønsker at erfare underhaanden hvad man dømmes om Ideen*).

Altsaa vor egentlige Avance var afvist. Manderstrøm udtalte at Regeringen vilde forelægge *Rigsraadet* en ny Forfatning, hvilket den slet ikke vilde, fordi Holsteens Udsondring i Principet ikke kunde ske ved en Rigsraadslov uden tillige at blive gjort afhængig af de holsteenske Stænders Samtykke, han havde endelig engageret os ligeoverfor Magterne til at forelægge dem forinden vor Plan, hvilket vi ligesaa lidet havde tænkt

*) Depeschen udtaler som sædvl. at Sv. ganske billiger denne Idee.

paa, fordi vi godt vidste at ethvert foregaaende Spørgsmaal til den kun vilde møde det bestemte Raad, at vi skulde forholde os rolige.

Adelsvårds Svar er af 6. Marts. Han meddeler, at Drouyn Intet vilde svare før han havde studeret Sagen. Adelsvård tilføier: rien n'était encore arrivé de Copenhague en sorte que la lecture de la dépêche m'a paru produire sur le Ministre l'effet d'un coup de cloche, lui rappelant l'existence d'une affaire qu'il avait parfaitement oubliée. Wachtmeisters Svar er af 4. Marts*). Russell var meget ubehagelig mod os og vilde ikke udtale sig. Han var ligesom Manderstrøm af den Mening, at Holsteens Udsondring var den eneste Løsning, og heller ikke han troede, at Tydskland under de nærværende Forhold vilde gjøre egentlig Modstand, men den danske Regering havde saa ofte fortalt om, hvad den vilde gjøre uden dog at gjøre det, at han nonobstant les déclarations de M. Hall ne pouvait se défendre d'un doute de la sincérité de l'intention du Gouvernement de les mettre effectivement en pratique.

Saaledes havde Manderstrøms Skridt netop havt det Udfald, som vi forudsaae. Resultatet var kun det, at vi var mere compromitterede hvis vi ikke handlede derefter.

Udenrigsministeren var nu altsaa saaledes stillet, at han maatte forlange Handling, i modsat Fald var hans Stilling uholdbar og navnlig Forholdet til Sverrig i høi Grad forstyrret. Men dertil kom, at den almene Stemning her hjemme ved de idelige Tilløb til Udsondring og de trøstesløse Tilbage tog, naar det kom til Stykket, og altid nye Erfaringer, der skulde gøres for at vise Verden etc. etc., efterhaanden var steget til en saadan Grad af Utaalmodighed, at Stillingen vilde være fortvivlet for Regeringen hvis den efter det sidste Udfald af Stænderforsamlingen vilde møde hos Rigsraadet uden at have andet at meddele, end at man behøvede Penge. Medens saaledes disse 2 Hensyn gjorde det næsten nødvendig at handle, vare de almene europæiske Forhold, de indre tyske og de særligt preussiske Forhold af den Beskaffenhed, at der syntes at være en god Chance for et Initiativ**). Hvad endelig Enkelthederne af det forestaaende Skridt angik, var det rette Synspunkt derfor ikke, hvorvidt der opstilledes en Organisation, der var gennemarbejdet i alle Punkter og virkelig egnede sig til at udføres, men at derved skulde et nødvendigt Princip gøres gjældende, thi det var at forudsee, at det Hele kun var en Over-

(* Bilag 15. See Russells Depesche af 11. Marts til Jerningham (Blue Book p. 21). I informed Count Wachtmeister that H. M. Government would not interfere in the matter. —

***) Den 16. Februar telegraferede J. Bülow: L'ambassadeur de France a demandé au Premier Ministre Prussien ce que le Gouvernement Prussien pense faire, si le Danemark poursuit la voie plus énergique qu'il semble avoir choisi dans la discussion avec l'Allemagne. La réponse fut qu'on a trop à faire chez soi et ailleurs pour s'occuper à l'heure qu'il est de cette question, et qu'on n'a point envie d'augmenter par là sa position difficile. Le Ministère Impérial est d'accord avec cette réponse qui lui permet de laisser tranquille cette affaire pour quelque temps.

gang; dets væsentlige Betydning deraf var at sætte Vind i Sejlene, at vi kunde komme lidt ud af Stedet.

Imidlertid var det meget nær ved at Intet var blevet giort. Lehmann som sædvanligt skrev det ene Udkast efter det andet, men det viste sig altid, naar de nærmere undersøgte, saa confuse, at de maatte erkjendes for at være umulige. Efterhaanden gjorde derfor den Mening sig gjældende i Ministeriet, at det var bedst slet ikke at gjøre Noget og Monrad især var ivrig derfor. Den nogle og tyvende Marts stod Sagen derfor saaledes, at man slet Intet vilde gjøre, og Hall var ganske vundet derfor. En Samtale bragte ham imidlertid til paany at tage Situationen under Overveielse, og navnlig Hensynet til Manderstrøm og Udlandet i det Hele bragte ham til en forandret Beslutning. Beslutningen fremskjyndedes nu, og den 30. Marts udkom »Allerhöchste Bekanntmachung betreffend den Verfassungsverhältnisse des Herzogthums Holsteins« ledsaget af 3 Reskripter til Finants- Krigs- og den holsteenske Minister. I det Statsraadmøde i hvilket disse Beslutninger toges, bemyndigedes ligeledes Finantsministeren til at udrede for Holsteens Vedkommende de forholdsmæssige Tilskud til Fællesudgifterne for 1862/63.

Angaaende Motiver, Grundtræk, og Giennemførelsen af denne nye Organisation, henvises til Conseilpræsidentens Forestilling til Kongen*).

Den nødvendige Begrænsning laae i det Hensyn, at Bekjendtgørelsen maatte kunne skee ved Kgl. Magtfuldkommenhed uden efter sit umiddelbare Indhold at være betinget af noget Samtykke enten af Rigsraadet eller af Stænderne. Bekjendtgørelsen kunde derfor ikke foretage en gennemgribende og øieblikkelig administrativ Udsondring, men maatte lade sig nøie med ved Siden af at tilstaae Stænderne Lovgivnings- og Bevilningsmyndighed i Fællessager, at opstille den naturlige Hovedsætning, at de 2 Lovgiv(nings)magter ikke maatte kunne absolut hindre hinandens Virksomhed. Derved blev den nødvendige Mulighed til en Adskillelse givet, men uden at denne fandt Sted, før det virkelig fandtes nødvendigt. Kun med Hensyn til Armeen og den særlig Finantsadministration troede Regeringen uden nærmere Erfaring at kunne skride til en Udsondring. —

Denne Bekjendtgørelse meddeltes de fremmede Hoffer. Til Sverrig fremhæves det i Depesche af 31. Marts navnlig, at Bekjendtgørelsen er endelig i sin Hovedbestemmelse og ikke blot udtaler Hensigter, at derfor en Nægtelse af de holsteenske Stænder af at foretage de nødvendige Forandringer i Holsteens Forfatning og at modtage den nye Myndighed, Intet forandrer i Bekjendtgørelsen. Dernæst udtales det, at Bekjendtgørelsen ganske stemmer med Indholdet af Manderstrøms gientagne Raad. Til Østerrig, Preussen og Rusland (Depesche af 1. April) fremhæves at

*) See Bilag 17 b. Denne Forestilling sendtes som privat Instruktion til vore Gesandtskaber.

Bekjendtgørelsen er Opfyldelsen af Forbundsbeslutningen og at Regeringen tør haabe herved at have gjort et væsentligt Skridt frem imod en Forsoning. Til Paris (Depesche 1. April) fremhæves det, at Holsteen nu har faaet fuld Lovgivnings- og Bevillingsmyndighed for Holsteen, men ikke Ret til at hindre Rigsraadets Uafhængighed for Danmarks og Slesvigs Vedkommende. Bekjendtgørelsen af 28. Januar 1852 er vedligeholdt i Henseende til det administrative Fællesskab undtagen til en vis Grad med Hensyn til Armeen. Vi have saaledes fulgt Frankrigs Raad om Moderation. England endelig (Depesche 1. April) erindres om, at Russell da han i den sidste Correspondence insisterede paa at man skulde tilstaae Stænderne constitutionel Myndighed i Fællessager gav his cordial assent til de Betingelser, vi erklærede altid maatte ledsage en saadan Indrømmelse. Nu have vi gjort denne, og nu vente vi ogsaa, at Russell vil erindre sig sin Udtalelse og udøve sin Indflydelse for os. I Forbundsagen, der havde været i Ferie, meddeltes Bekjendtgørelsen officielt den 16. April ledsaget af en Erklæring af Dirckinck, der uden at inklade sig paa nogen som helst Detail var holdt i en meget rolig og forsonlig Tone. (6. Saml.)

Bekjendtgørelsen modtoges just ikke med Paaskjønnelse. Her hjemme var Oppositionen uden af sig selv, fordi Intet var gjort ved den*), i Holsteen derimod over at Udsondringen var sket med en saa uhyre Hensynsløshed. I Tyskland var Ophidselsen stor**). England udtalte sig ikke uden forsaavidt Russell sagde til Bille qu'il espérait que la patente contenterait la diète de Francfort par rapport aux duchés de Holstein et de Lauenburg. Manderstrøm udtalte sig ikke i nogen directe Depesche og lod sig nøie med at sige til Plessen »qu'il avait remarqué avec satisfaction l'harmonie existant entre les principes qui avaient guidé notre Gouvernement à cette occasion et les vues du Cabinet de Slesvig. Il m'a prié d'être d'auprès de Votre Excellence l'organe de ses remerciements pour cette communication intéressante en ajoutant qu'il avait déjà chargé M. le Comte Hamilton d'exprimer toute sa reconnaissance. Dans le courant de la conversation — le Comte ne m'a pas caché les doutes qui ont surgi dans son esprit quant à l'opportunité de faire émaner l'ordonnance Royale du 30 mars, sans l'avoir préalablement soumise au Rigsraad« (Dep. 7. April***)).

Som ovenfor berørt var Situationen i Tydskland forandret derhen, at det nu var Østerrig som greb Initiativet og Preussen som holdt sig

*) Stemningen var allerede iforveien stærkt bevæget og d. 28. Marts afholdtes Casino-Mødet, hvor 3 Resolutioner vedtages.

***) Som Prøver paa de forskjellige Standpunkter holdte over Patentet, er det interessant at eftersee Buchanan's⁹²) Depesche af 11. April (Blue Book p. 40) og Crowes⁹³) Depesche af 12. April (Blue Book p. 44).

****) cfr. Jerninghamns Depesche af 6. April (Blue Book p. 43).

paa det Defensive. Det Forslag som Østerrig med endeel andre Stater havde gjort om en Forsamling bestaaende af Delegerede fra de enkelte tyske Stænderkamre, hvis nærmeste Formaal skulde være at vedtage de paatænkte Lovgivningsarbejder over Civilproces og Obligationsret, men efterhaanden skulde gaa over til at blive et fast og blivende Led i Forbundets Organisation — var af det nedsatte Udvalgs Majoritet anbefalet til Vedtagelse. Imidlertid var Preussen ikke enig heri. I reel Henseende gjorde det gjældende, at Forbundet herved gik ud over sin lovlige Competence og ind paa de enkelte Staters indre Anliggender. I formel Henseende handledes her om en Institution, der hvormeget man end søgte at skjule Sammenhængen, dog var en organisk Indretning, der forudsatte Eenstemmighed, og Preussen gav ikke sin Stemme. Ogsaa Baden protesterede. Her forelaa altsaa en Konflikt, der kunde blive meget alvorlig, da Preussen endog havde erklæret, at det »troede ikke at turde tilbageholde Udtrykket af sin Bekymring for at Fortsættelsen af den ovenfor fremsatte Fremgangsmaade vilde kunne føre til et Punkt, hvor den dissentierende Regering vilde befinde sig ude af Stand til i en Forsamling, der gaaer frem i Modstrid med Forbundslovene, at see et Organ for det Forbund, i hvis Stiftelse den har deeltaget«, ligesom ogsaa den preussiske Regering paa anden Maade havde truet med den yderste Modstand mod en saadan Beslutning.

For os var der stor Fristelse under disse Omstændigheder til at lukke Øiet lidt til for den retlige Side af Spørgsmaalet, der utvivlsomt maatte erkjendes rigtigt fremstillet af Preussen. En Konflikt vilde maaske medføre en Opløsning af Forbundet og i alt Fald aabne os gunstige Chancer.

Hverken fra preussisk eller østerrigsk Side var der imidlertid gjort noget Forsøg paa at vinde Stemme, uagtet Rygtet vilde gjøre Udfaldet afhængigt af hvad Parti vi tage. Der var altsaa ikke Spørgsmaal om, at vi skulde kunne vinde positive Tilsikringer om Fordele ved vor Afstemning. Men paa det ganske Uvisse at stemme imod det virkelig Lovlige var meget betænkeligt. Hvem kunde vide, om vi kunde skaffe Østerrig Majoritet, hvem kunde troe, at Østerrig med en Majoritet af 2 Stemmer vilde vove et Skridt af en saadan Betydenhed, var det ikke muligt, at man ialt Fald som saa ofte tidligere vilde finde et Compromis? Og hvorledes vilde Danmarks Stilling blive, naar det ved denne Lejlighed gav sin Stemme til et utvivlsomt Overgreb over Forbundscompetencen, uagtet det uafbrudt i hele den dansk-tyske Sag gjorde gjældende, at de andre Stater gik ud over Forbundsmyndigheden i deres Optræden mod os?

Af disse Grunde og tildels imod adskillige af vore Gesandters Raad instrueredes Dirckinck til ved Afstemningen den 22. Januar 1863 at afgive følgende Votum: »Die Kgl. Regierung vermag in der Berufung einer delegierten Versammlung nur eine tiefgreifende Einwirkung in die aussserhalb des Bereichs des jetzt bestehenden Bundes liegenden, inneren und

Verfassungsangelegenheiten der einzelnen Staaten zu erblicken. Jedenfalls würde aber die Berufung eines solchen Versammlung, namentlich wie die weitere Entwicklung derselben sowohl in dem Antrage als auch in dem Commissions-Vortrage vorausgesehen wird, nach Auffassung der Kgl. Regierung auf die Einführung einer organischen Einrichtung absehen und müsste demzufolge den für die Annehme einer solchen in der Bundesgesetzgebung vorgeschriebenen Bestimmungen unterliegen. Einer neuen organischen Bundeseinrichtung sieht die Kgl. Regierung indessen schon aus dem Grunde ausser Stande für jetzt beizustimmen, dass die mit dem hohen Bunde abschwebenden Verhandlungen über die verfassungsmässige Stellung der Herzogthümer Holstein und Lauenburg in der dänischen Monarchie noch nicht so weit gediehen sind, dass es möglich ist jetzt zu beurtheilen, ob die Theilnahme an einer so bedeutungsvollen neuen Bundeseinrichtung mit den Interessen der gedachten Herzogthümer vereinbar sei. — Der Gesandte ist aus diesen Gründe von seiner Allerhöchsten Regierung angewiesen, gegen den Antrag der Commissionsmehrheit zu stimmen.«

Ved Afstemningen erklærede sig 9 imod, 7 for Indstillingen, medens den 13. (Brunsvig) afholdt sig. Havde vi stemt for, vilde Udfaldet have været 8 imod 8, og da Præsidiets i saa Fald havde gjort Udfaldet, vilde efter Reglerne Brunsvigs Stemme have været lagt til de affirmative Stemmer og Forslaget være antaget med 10 mod 7. Det er senere forsikkert, at Østerrig endog med den svageste Majoritet vilde have gaaet fremad. Maaskee have vi altsaa ved denne Leilighed handlet urigtigt, og Intet vilde have været Frankrig behageligere end at see Tydskland indviklet i en alvorlig Conflict. Østerrig blev os sikkert ikke velvilligt i den Anledning, og Rechberg sagde til Bülow: »Sie haben uns unerwartet im Stiche gelassen, denn Kübeck⁹⁹) hatte uns vor längerer Zeit gemeldet, dass wir auf Ihre Stimme würden rechnen können, bis er uns nun gemeldet, dass ein Umschlag stattgefunden habe.« — Dirckinck synes altsaa at have engageret os uden Instrux. —

Kort efter udbrød den polske Opstand, og snart ordnede Europa sig diplomatisk i 2 Leire, Vestmagterne og Østerrig samt Preussen og Rusland. For Preussen var denne Alliance meget farlig, dels for dets Stilling i den offentlige Mening dels ogsaa fordi det derved risikerede at Frankrig kunne ville realisere 2 traditionelle Formaal ved samme Action, Polens Gienoprettelse og Rhingrændsens Erobring. — Rygtet paastod at Bismarck dobbelt havde fremkaldt Keiserens Vrede, da han ved sin Tilslutning til Rusland havde brudt en formelig Aftale med Keiseren, hvorefter Rhinen kjøbtes ved Tilstaaelsen af et uhindret Herredømme over Nordtydskland maaskee endog ved Tilsikringer paa Østerrigs Bekostning. Derimod var Situationen [for] Østerrig særdeles gunstig. Indadtil fik det et liberalt Anstrøg og indtil videre idetmindste Udsigt til al mulig

Forekommenhed fra fransk og engelsk Side. Dette kunde gavne det med Hensyn til det italienske Spørgsmaal, i den indre tyske Sag og som Middel for denne i vor Sag. Heri laae en stor Fare for os. Vi maatte søge at holde Sagerne gaaende uden nogen egentlig Conflict, indtil Østerrigs Stilling til Frankrig var bleven mindre god, og det vilde den efter vor Mening sikkert med Tiden blive, da Østerrig dog ikke for Alvor vilde gaae til Krig mod Rusland om Polen. Men dernæst maatte vi slutte os idetmindste til en vis Grad til den anti-russiske Action for at holde os paa god Fod med Frankrig og tildels for ikke at fjerne os fra Sverrig. Dette var de to Hovedmomenter i vor Politik, som Situationen paalagde os. —

NOTER

- 1) Blixen-Finecke, Carl Frederik Axel Bror (1822—72), baron, udenrigsminister og minister for Slesvig ad interim 1859—60. Folketingsmand 1851—52, 1858—61 og 1862. Medlem af rigsrådet 1862—64. Gift med en søster til Dronning Louise og saaledes svoger til Chr. IX.
Hage, Peter Anton Alfred (1803—72), grosserer, konsul, folketingsmand 1852—66 og 1868—72.
Tornérhjelm, Rudolf Victor (1814—85), svensk ritmester og godsejer, første hofstaldmester.
- 2) Bille, Torben (1819—83), dansk diplomat, gesandt i London 1860—64.
- 3) Christensen, Balthazar Mathias (1802—82), overretsprokurator, landstingsmand 1853—66. Medlem af Bondevennernes parti.
- 4) Blome, Otto (1795—1884) til Salzau, lensgreve, gehejmekonferensraad. Om Halls forhandlinger med Blome se Kriegers Dagbøger II p. 204, 208, 215 ff., 253 ff., 264 og 279.
- 5) Scheel-Plessen, Wulff Heinrich Bernhard (1809—76), greve, dansk diplomat, gesandt i Stockholm 1851—72.
- 6) Thomsen, Grimur Thorgrimsson (1820—96), dansk-islandsk diplomat, departementssekretær 1860—66.
- 7) Hamilton, Henning Ludvig Hugo (1814—86), greve, svensk gesandt i København 1861—64.
- 8) Manderström, Christopher Rutger Ludvig (1806—73), greve og svensk (premier-)minister.
Wachtmeister, Carl (1823—71), greve og svensk gesandt i København 1859—61, 1865—68, i London 1862—65.
- 9) Bille, Steen Andersen (1797—1883), admiral, marineminister 1852—54 og 1860—63.
- 10) Adelsvärd, Georg Nicolai (1810—78), svensk gesandt i Paris.
- 11) Gortschakov, Alexander Michailovitsch (1798—1883), fyrste, russisk vicekansler.
Nicolay, Nicolay Pavlovitsch von (1818—69), baron, russisk gesandt i København 1860—67.
Vind, Carl Rudolph Emil (1829—1906), dansk chargé d'affaires i St. Petersburg 1861—68.
- 12) Loftus, Augustus William Frederick Spencer (1817—1904), lord, engelsk gesandt i Berlin 1860—62.
Bernstorff, Albrecht (1809—73), greve, preussisk udenrigsminister okt. 1861—sept. 1862, da han afløstes af Bismarck.
- 13) Fenger, Carl Emil (1814—84), professor, finansminister 1859, 1860—63.
Casse, Andreas Lorenz (1803—86), dr. jur., justitsminister 1860—64.
Clausen, Henrik Nikolai (1793—1877), professor, minister u. p. 1848—51, folketingsmand 1849—53, landstingsmand 1853—63.
Hage, Edvard Philip Hother (1816—73), redaktør, folketingsmand 1852—64.
- 14) Moltke, Carl (1798—1866), greve til Nütschau, gehejmestatsminister 1848, minister u. p. 1851, minister for Slesvig 1852—54, minister u. p. 1862—64.

- 15) Bülow, Carl Ernst Johan (1814—90), general, dansk gesandt i Wien 1862—64.
- 16) Bülow, Bernhard Ernst von (1815—79), dansk gesandt i Frankfurt a. M. 1849—62. Tysk udenrigsminister 1873—79. Fader til den senere tyske rigskansler Bernhard Bülow.
- 17) Plessen, Otto von (1816—97), baron, dansk gesandt i St. Petersborg 1849—67.
- 18) Ripperda, F. von, friherre (—1864). Benyttedes af udenrigsministeriet til forskellige uofficielle diplomatiske hverv.
- 19) Kardorf, Carl Emil von (1795—1864), kammerherre, 1856 landdrost i Lauenburg. Linstow, Hartvig Christian Wilhelm von (1810—84), kammerherre, 1. raad i regeringen for Lauenburg.
Warnstedt, Ferdinand (1823—85), 1862 regeringsraad i Holsten.
- 20) Moltke, Adam Frederik Adamsen (1816—85), greve, amtmand i Lauenburg, 1862 regeringspræsident i Holsten.
- 21) Trap, Jens Peter (1810—85), kabinetssekretær. I teksten staar Andre, ikke Andræ.
- 22) Rechberg und Rothenlöwen, Johann Bernhard von (1806—99), østrigsk udenrigsminister 1859—64.
- 23) Quaae, George Joachim von (1813—89), dansk diplomat, gesandt i Berlin 1860—64, udenrigsminister 1864.
- 24) Cowley, Henning Richard Charles (1804—84), lord, engelsk gesandt i Paris.
- 25) Thouvenel, Eduard (1818—66), fransk udenrigsminister 1860—62.
- 26) Gramont, Antoine-Agénor (1819—80), hertug, fransk gesandt i Wien, senere udenrigsminister.
- 27) Falbe, Christian Frederik (1829—96), kaptajn, dansk legationssekretær i London 1858—63.
- 28) Brunnow, Phillip Ivanovitsch (1797—1875), russisk gesandt i London 1858—74.
- 29) Paget, sir Augustus Berkeley (1823—96), engelsk gesandt i København 1859—66.
- 30) Layard, Henry Austen (1817—94), engelsk diplomat, understatssekretær i Foreign Office 1861—65.
- 31) Osten-Sacken, Roman Feodorovitsch (1791—1864), baron, direktør i det russiske udenrigsministerium.
- 32) Moltke-Hvidtfeldt, Gebhard Léon (1829—96), greve, dansk gesandt i Paris 1860—96.
- 33) Banneville, Gaston-Robert Morin marquis de (1818—81), fransk diplomat.
- 34) Drouyn de Lhuys, Eduard (1805—81), fransk udenrigsminister 1862—66.
- 35) Dotézac, André-Vincent-Adolphe (1808—09), fransk gesandt i København 1848—69.
- 36) Sick, Emil (1826—64), dansk legationssekretær i Paris 1861—64.
- 37) Jerningham, Hon. George Stafford Sulyarde, engelsk gesandt i Stockholm 1860—72.
- 38) Schmerling, Anton von (1805—93), østrigsk statsminister 1860—65.
- 39) Bille-Brahe, Henrik (1798—1875), greve, dansk gesandt i Wien 1847—64. Han fik sin afsked i foraaet 1862, fordi han ikke forstod at tage til genmæle over for Rechbergs anklager mod den danske regering, jvf. Kriegers Dagbøger II p. 233 f. og 252.
- 40) Constantin (1827—92), russisk storfyrste, søn af Nicolai I.
- 41) Carlsen, Hans Rasmussen (1810—87), godsejer til gl. Køgegaard, kongevalgt landstingsmand, indenrigsminister 1864.
- 42) »Norden«, ugeblad med stærke skandinaviske sympatier. Gik januar 1863 op i dagbladet »Danmark«.
- 43) Balan, Hermann Ludvig von (1812—74), preussisk gesandt i København 1859—63. Brenner von Felsach, Adolph Maria (1814—83), østrigsk gesandt i København 1860—70).
- 44) Heintze, Josias Friedrich Ernst (1800—66), baron.
- 45) Moltke-Hvidtfeldt, Adam Gottlob (1798—1876) til Molktenborg, medlem af rigsraadet, landstingsmand 1859—68.
Rosenørn-Lehn, formentlig en fejlskrivning for Rosenørn-Theilmann, Christian Peter Theodor (1817—79), kammerherre, landstingsmand 1859—66 og 68—79, medlem af rigsraadet 1861—66. Det kan næppe være den senere udenrigsminister Otto Ditlev R-L., da han først i 1864 blev medlem af rigsraadet og i 1866 af landstinget.
Grandjean, (fmlg.) Joh. Carl Wilhelm (1832—82) til Vennerslund, kammerjunker, cand. jur.
- 46) Wolfhagen, Frederik Hermann (1818—94), minister for Slesvig 1856—59 og 1860—63.
- 47) Bloomfield. John Arthur Douglas (1802—79), baron, engelsk gesandt i Wien 1860—71.
- 48) Howard, Henry Francis (1809—98), engelsk gesandt i Hannover 1859—66.

- ⁴⁹⁾ Ward, John, engelsk generalkonsul i Hamborg.
- ⁵⁰⁾ Wedel-Jarlsberg, Frederik Anton Hartvig Ferdinand (1807—70), baron, svensk-norsk gesandt i St. Petersborg 1858—65.
- ⁵¹⁾ Oxholm, Waldemar Tully (1805—76), general, gesandt i London 1854—56. Overhofmarskal 1863—76.
- ⁵²⁾ Rochussen, Willem Frederik (1832—1912), nederlandsk gesandt i København 1860—70.
- ⁵³⁾ Maesen de Sombreff, Paul Theresia van der (1827—1902), nederlandsk udenrigsminister 1862—64.
- ⁵⁴⁾ Dirckinck-Holmfeld, Johan Carl Daniel Ulysses (1801—77), baron, dansk gesandt i Frankfurt am. M. 1862—64.
- ⁵⁵⁾ Blome, Adolf Frederik (1798—1875) til Heiligenstädten, baron.
- ⁵⁶⁾ Scheel-Plessen, Carl August Theodor von (1811—92), greve, provisorisk minister for hertugdømmerne marts 1848. Vicepræsident i Altona.
- ⁵⁷⁾ Derby, (fmtilg.) Stanley Edward Geoffroy Smith (1799—1869), 14. jarl af D. Engelsk premierminister 1852, 1858—59, 1866—68.
- ⁵⁸⁾ Wodehouse, John (1826—1907), lord. Tidligere engelsk understatssekretær. Deltog i »pressionen« mod den danske regering december 1863.
- ⁵⁹⁾ Fitzgerald, sir William Robert Seymaour Visey (1818—85), engelsk politiker.
- ⁶⁰⁾ Sponneck, Wilhelm Carl Eppinger (1817—88), greve, dansk finansminister 1848—54. Generaldirektør 1854—63. Raagiver for kong Georg I af Grækenland 1863—65.
- ⁶¹⁾ Dette afsnit om forhandlingerne med Sverige i februar 1863 har været benyttet af prof. Aage Friis i hans afhandling »Skandinavismens Kulmination« i H. T. 10. række III. bind. I fodnoten til p. 587 siger Friis, at det »hidtil ikke er lykkedes at finde Vedels oprindelige Nedskrift af Halls Referat.« Dette findes imidlertid i en bog, hvori Vedel egenhændig har indført uddrag af depecher og notater for aarene 1861—64. (Vedels privatarkiv). Nedskrivningen er sket i to tempi, der nøje følger udviklingens gang, idet Vedel først skildrer forhandlingen i konseillet og derefter — fmitlg. nogle dage senere — refererer Halls samtaler med Hamilton. Den her gengivne fremstilling følger nøje den første nedskrivning, men er ganske naturligt mere udarbejdet end dagbogens noget lapidariske gengivelse. Intet af betydning er dog udeladt eller tilføjet med undtagelse af een meget karakteristisk afvigelse. I Dagbogen omtaler Vedel nemlig sin egen stilling til forhandlingerne, men udelader dette i fremstillingen. Efter Halls sidste samtale med Hamilton hedder det: »Jeg raader Hall til stor Forsigtighed. Hamilton og Manderström have let Ministeriets Eksistens i deres Haand. Hall gjør bedst i at tale saaledes til Kongen om Sagen, at han senere i fornødent Fald kan sige at have handlet efter kgl. Ordre. Dernæst bør han sige til Hamilton, at Intet giælder uden hvad han, Hall siger. Derved giøres en Sammenblanding med, hvad Lehmann paa sin plumpe Maade kan sige, umulig.« Det er iøvrigt værd at notere, at Vedel i sin ca. 40 aar senere skildring af begivenhederne i februar 1863 slet ikke omtaler forhandlingerne med Hamilton.
- ⁶²⁾ Buchanan, sir Andrew (1807—82), engelsk gesandt i København 1853—58, i Berlin 1862—64.
- ⁶³⁾ Crowe, sir John A., engelsk generalkonsul i Leipzig.
- ⁶⁴⁾ Kübeck, Aloys (1819—73), østrigsk gesandt ved Forbundsagen i Frankfurt am. M.